

דבר האמונה:

שבמעשה יוסף היתברר בפתע פיתאום שכל תהליך ירידתו למצרים היה לטובה עצומה, שכן זו היא העצה שהצילה את יעקב ובניו מגווע ברעב, והלא לא היה מי שפילל כי ירדת יוסף למצרים תהיה לטובה עצומה כל כך, כך גם כאשר אינני נראה והמצב נואש, עומד אני מאחורי הדברים הקשים והכל ממני לטובה ולישועה. וזה 'יוסף ישית ידו על עיניו' כי מעשה יוסף הוא הסיבה שבשלה יכול אתה לעצום עיניך ולא לחקור אחר הטובה כי בוודאי בוא תבוא ותראה כי הכל לטובה.

בדברי ה"משך חוכמה" נבין, שלפיכך מכסים את העיניים בקריאת שמע, ללמד כי גם כשחשוך ולא רואים מאומה, מאמינים אנחנו כי 'ה' אלקינו ה' אחד', גם כשניכר החסדים שעל זה רומז שם ה'י"ה שם הרחמים (זהר ושלח קעג), וגם כאשר נראה בעיני בשר כי 'אלקינו' הרומו למידת הדין (שם קעד), בכל מצב 'ה' אחד' הכל בהשגחה עליונה מאבינו שבשמיים הטוב ומיטיב, וממילא גם בתוך הצער והניראה כרע חס ושלום גם שם נימצא הטוב בעומק הדין.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צא"ש - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

הקב"ה נגלה ליעקב אבינו ע"ה במראות הלילה ללמדו כי נמצא הוא גם במצב חושך

לימוד גדול יש בידינו ואיתו עימו כוחות נשגבים לדעת שבכל מצב נמצא ה' יתברך גם כשנראה שניעלם מאיתנו. והוא הנאמר ביעקב אבינו ע"ה (בראשית מו ב) 'ויאמר אלקים ליעקב במוֹרָאת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי'.

ודיק ה"משך חוכמה" (שם) שלא מצאנו לשון זו אצל שאר האבות הקדושים כי אם כאן בירידתו למצרים וכן בפרשת "וייצא" בצאתו לחרן. כי רק יעקב הוא שירד לגלות הן בבית לבן והן במצרים, ורצה הקדוש ברוך הוא ללמדו כי אל לו לחשוש לרדת לגלות כי הנה אני נגלה אליך גם במראות לילה ומזה תוכל ללמוד שגם כאשר הכל נראה חשוך בעומקי חושך הגלות, נמצא אני איתך להושיעך.

ולכן אמר לו הקדוש ברוך הוא (שם פסוק ג-ד) 'אֵל תִּירָא מִדֶּדָּה מִצְרִימָה וְגו', אֲנִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנִי אֶעֱלֶךָ גַּם עִלָּה וְיוֹסֵף יִשִּׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ'.

וביאר ה"משך חוכמה" שהתשובה לחששו של יעקב הייתה שאני אהיה איתך. ואף שניראה לעיתים בעומקי הגלות שהאדם נישאר לבדו, דע לך כי כפי

פנויה להתפלפל בתורה כדרכו.

נענה העני ואמר: על הפסוק (מה), כד) אל תרגזו בדרך פרש"י שציוה יוסף לאחיו שלא יתעסקו בדבר הלכה. ולכאורה יש לתמוה, אם אסור להתפלפל בדרך, מדוע לא הורה להם יעקב הלכה זו בצאתם ללכת למצרים.

אלא כאשר יצאו מביתם ללכת למצרים היו שרויים במצוקת רעב ודעתם לא היתה מיושבת כראוי להתפלפל בהלכה, בבחינת "אם אין קמח אין תורה" ובמילא לא היה צורך לצוות עליהם שלא יתפלפלו בדרך, אבל כאשר חזרו ממצרים עם שקים מלאים תבואה, וכידוע הרחבת הכיס מביאה לידי הרחבת הדעת, היה צורך להזהיר אותם שבדרך לא יפלפלו בהלכה.

ירד הרב לסוף דעתו של העני, והבטיחו לעשות כמיטב יכולתו כדי לחלצו ממצוקתו.

(במשנת רש"י - בפרשתנו)

יעקב אבינו ברח ברכת מחיית המתים - כשראה את יוסף

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעֵם אַחֲרֵי רְאוּתִי אֶת פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי (מו, ל), וברש"י אמונת הפעם, פשוטו כתרוממו, אלו אנא מית זמנא הדא מנחם אנא עכ"ל.

מבאר הגה"צ רבי אברהם אבא הערצל מגיד מישרים דק"ק פרעשבורג (נפ"י י"ג ניסן שנת תפ"ח) בספרו 'נחלת אברהם': בדרך אגדה י"ל, דהנה איתא בשו"ע (או"ח סי' רכ"ה ס"א) הרואה את חבירו לאחר שלשים יום אומר שהחינו, ואחר י"ב חודש מברך מחיה המתים, והוא שחביב עליו הרבה ושמוח בראייתו עיי"ש.

והנה ברכה זו היא נחמה לאדם על מיתתו, אחרי שמאמין שהקב"ה הוא מחיה מתים, ולפי"ז הרי כאן בירך יעקב ברכת מחיה מתים כשראה ליוסף אחר כ"ב שנים, והיינו "ויאמר ישראל אל יוסף אמונת הפעם" - כתרוממו אלו אנא מית זמנא הדא מנחם אנא אחרי ראותי את פניך כי עודך חי, וברכתי ברכת מחיה מתים, ונתחזק האמונה בתחיית המתים והרי היא נחמה לחיים.

(נחלת אברהם - בפרשתנו)

ווארט מהאור החיים הק'

שיחה ישירה - בלי מתווך

וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו וַיְהִי וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבָדָךְ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יִחַר אַפִּי בְעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה (מח, יח). וברש"י יכנסו דברי באזניך.

באור החיים הק' ביאר דברי רש"י איירי בדרך הדרש, אולם פשוטו של מקרא אומר, דרך הוא, אם בא איש לדבר עם המלך, לא יעמוד אצל המלך והשרים, כי אם חוץ לעיגול יעמוד, ושם ידבר עמו, וכמו כן היה יהודה מדבר עמו עד עכשיו, ואח"כ נכנס לפנים מן מחיצה ועמד בין המלך להשרים בכדי שלא ישמעו דבריו אלא המלך לבדו יעו"ש.

ומקשים העולם על דבריו (ראה ליקוטי חיים, ברכ"ש ועוד) והא מציינו (לעיל מב, כא-כג) דבשעה שהיו האחים מתוודים את חטאתם לפני יוסף, ולא נשמרו ממנו שלא היו יודעים אם שומע יוסף לשונם, כי תמיד היה המליץ ביניהם, וא"כ האך נוכל לומר שהיה חפץ יהודה לדבר עם המלך לבדו, שלא ישמע שום אדם - אפילו המליץ, כפשטות הכתוב "דבר נא באזני אדוני" הרי לא הבין כלל לשון הקודש לשיטתם.

יש שרצו לתרץ שעד עכשיו דיבר עמו יהודה

בלשון הקודש ולכן הוצרך למליץ, ועכשיו כשיגיש אליו התחיל לדבר עמו בשפתו - בלשון מצרי.

אך הקושיא נשאלת מאליה, מדוע עד עכשיו לא דיבר עמו בלשון מצרי, ומדוע הוצרכו לדבר דרך מליץ ומתרגם, ולא בצורה ישירה אל המלך.

הסבר מעניין, מבאר הגאון רבי ברוך שמעון שנייאורסון ר"י טשעבין זצ"ל, שלעולם היו יכולים השבטים לדבר קצת בלשון מצרי, ובפרט שהיו כבר בפעם השניה במצרים ודאי היתה תפיסתם מהירה להתרגל ללשונם ושפתם, אבל מפני כבוד המלוכה שצריכים לדבר אליו בצחות הלשון כראוי למלוכה השתמשו במליץ.

אבל בראותם איך הסתבכו הדברים חשבו אולי זה באשמת המליץ, שמשנה מדבריהם ומטעים דבריהם בלשון משתמע לתרי אפי, לכך ביקש יהודה "ידבר נא עבדיך דבר באזני אדוני" בלי מליץ, "ואל ייחר אפך בעבדיך" שאני בא לדבר אליך בסגנון שאינו מכובד וראוי לדבר בפני מלך, "כי כמוך כפרעה" אני מחשיב אותך כפרעה רק הכרח מאלצני לדבר בלי מליץ, ולהזכיר שוב את כל ההשתלשלות העניינים, אע"פ שאיננו מחדש דבר, כי שמא המליץ שינה.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבוע	איתא השבוע	מסכת השבוע	איתא השבוע	מסכת השבוע	איתא השבוע	מסכת השבוע	איתא השבוע	מסכת השבוע	איתא השבוע
16:07	17:23	16:21	17:24	16:16	17:25	15:41	16:55	17:09	18:00

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפרי
"ספרי אור החיים"

ידיעות: ירמיהו | 13 | שאולזון | 49 | הפסגה | 45 | בר אילן | 4 | חבקוק | 2 | בית שמש: שדרות האמוראים | 63 | נחל יצנים | 3 | יהודה הנשיא | 6 | בני ברק: רבי עקיבא | 152 | רבי עקיבא | 68 | הרב שך | 8 | אהרונביץ | 12 | נחמיה | 28 | כהנמן | 64 | מודיעין עילית: שד' יחזקאל | 2 | חפץ חיים | 7 | אלעד: יהודה הנשיא | 94 | אשדוד: יהודה הנשיא | 8 | אליעזר בן הורקנס | 8 | ביתר עילית: הורן | 9 | חיפה: מיכאל | 27 | נתיבות: הרמב"ם | 10 | תנאים: 18 | פתח תקוה: רוטשילד | 75

מחברים

את היזום! והעזרה הנבית עוז והדר - אור לישרים

שירות למיל האש | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ולא יכלו אחיו לענות אתו:

סיפור מדהים על ראש משפחה מחו"ל ששידוך בתו בוטל בפתאומיות ובאופן לא הגיוני,

וכיצד גילה שהדבר הוא "מידה כנגד מידה" מדויקת למקרה דומה שבו הוא עצמו היה מעורב לפני עשרים שנה.

ההבזק היה חד ביותר, הרגשתי שהוא מתפוצץ לי במוח... זה קרה כמה שבועות לאחר המקרה. מאז המאורע המעצב ניסיתי להסיח ממנו את הדעת ולהמשיך בחיים, אך הוא רדף אותי. אני לא רוצה להרחיב בכל הפרטים, אך מדובר היה בסיפור מוזר, מוזר מאוד. למרות היותי לכאורה נוגע בדבר, אני יכול להתחייב ולומר שהעילה שלהם לעצירת השידוך בגללי היתה בלתי הגיונית לחלוטין, ויעידו על כך שאר השידוכים המצוינים שעשינו. באחד הימים שכבתי לנוח בצהריים ופתאום קלטתי הכל. לא הייתי זקוק לפרשנים ולא ליועצים, ידעתי מיד מה מוטל עלי לעשות. כמה שעות אחר כך כבר נקש מידענו בדלתה של שדכנית באה בימים, מתפלל בכל ליבו שהיא עודנה מתהלכת בין החיים. "רק רגע", נשמע קול צרוד מעברו השני של הדלת. היא נפתחה, והשדכנית ניצבה שם, מתעניינת לרצונו של האורח הבלתי קרוא.

"אני..." אמר את שמו.

"לא מכירה", ענתה השדכנית.

הוא ניסה מכיוון אחר: "האם את זוכרת את פלוני אלמוני?" וכאן הוא נקב בשמו של קרוב משפחה שלו.

"לא", ענתה השדכנית, וליבו החל לפרפר. היה פשוט אצלו שכל שדכנית זוכרת את כל השמות שעברו אצלה גם בחלוף עשרות שנים. הוא הציג שאלה נוספת מתוך תחושה פנימית שהתשובה על שאלה זו תכריע את גורלו. "האם את זוכרת את גב'..." לפני עשרים שנה חיפשת לה שידוך."

"זוכרת?" תהתה הקשישה על השאלה המוזרה, "הרי היא כמו הבת שלי, אנחנו בקשר מתמיד". הוא שמח שמחה גדולה ואמר לה שברצונו לבקש ממנה טובה גדולה.

מה הגיע אותו לפתחה של השדכנית הקשישה? כדי להשיב על כך עלינו לשוב עשרים שנה אחורה. קרוב משפחה של מידענו היה בחור יתום מאב ומאם. בימים ההם לא היתה קיימת תוכנית ערבים, ובקושי אף הצליחו להקים קרנות פרטיות לצדקה. מידענו נטל על עצמו את כל העול להשיא את קרוב המשפחה. אך לא רק העול הכלכלי היה מוטל על כתפיו אלא גם האחריות כולה. הוא היה זה שביקר עבורו אודות ההצעות, הוא היה הכתובת עימו יכול היה הבחור להתייעץ בשעת הצורך, בעצם הוא היה הכתף לכל הצרכים.

ויהי היום והציעו לקרוב משפחתו הצעה מתאימה. השידוך הלך והתקדם, והוא, כמי שהאחריות מוטלת כולה על כתפיו המשיך לברר ולעקוב. המסקנה אליה הגיע היתה שיש לעצור את העניין במהירות. אין כאן המקום לפרט מה מנע ממנו להניח את כל השיקולים על השולחן באופן גלוי, אך המסקנה היתה ברורה לעיניו, זועקת.

הוא לא העז להחליט לבד אלא ניגש והתייעץ עם אדם גדול, אשר הכריע לעצור. גם קרוב המשפחה היתום לא הביע התנגדות לצעד הזה, למרות שהוא לא ירד לעומקו.

הוא חתך אפוא את העניין במהירות, וגם ממרחק של עשרים שנה הוא לא שוכח את הזעקה המרה שהקים הצד השני, את הצער ואת הדמעות. בשעת מעשה הוא לא ידע ולא קלט שהשידוך בעצם הגיע לשלב סיום. זה צבט כבר אז את ליבו, אך הוא היה משוכנע במאת האחוזים שהוא עושה את הצעד המתבקש, הישר והנכון.

והנה, בחלוף עשרים שנה נחתה בביתו פרשייה דומה. כאשר הררה בדבר הבזק במוחו המקרה הישן והמודחק. המידה כנגד מידה זעק בקולי קולות. במקרה הראשון נעצר הכל באבחת סכין פתאומית, כך גם במקרה השני. במקרה הראשון הוא נאלץ להסתיר את הסיבה האמיתית לעצירת העניין, כך גם במקרה השני, ועוד פרטים שהשתלבו זה בזה בדיוק רב, כביכול שני המקרים לא היו אלא פאזל אחד שחלקיו יוצרו בטווח של עשרים שנה.

הוא ניסה לתקן. לא את עצם ההחלטה הנכונה, אלא את הטקטיקה, את דרך הוצאתה לפועל. לשם כך יצא לאתר את השדכנית שהיתה מעורבת אז בשידוך. כאשר איתר אותה שמח לשמוע שהיא עומדת בקשר עם הנפגעת דאז.

השדכנית נזכרה מי הוא וחייכה חיוך עצוב. השנים שחלפו לא השכיחו ממנה את הכעס על קרוב משפחתו של הבחור היתום שפתאום התערב והחליט לגדוע את השידוך. כעת ניצב מולה קרוב המשפחה והראה לה את

יהודי צריך לקחת אחריות על מעשיו. פעמים רבות הנהגת הקב"ה אתנו היא במידה כנגד מידה שנראית עין בעין. הסיפור המדהים הבא ממחיש לנו זאת היטב, וכך סיפר בעל המעשה:

אנו מתגוררים בחו"ל באחת ממדינות אירופה. כאשר נכנסנו לפרק האיש מקדש, ובתנו הבכירה הגיעה לפרקה, ברור היה שעלינו לחפש שידוך בישראל, לא רק בגלל שכל הילדים למדו בארץ ישראל אלא בגין העובדה הפשוטה שאנו ישראלים מבטן ומלידה. רק שנים בודדות קודם לכן עזבנו את הארץ, והילדים שהמשיכו ללמוד בה לא הכירו שפה זרה, ועל אחת כמה וכמה שלא הושפעו משום מנטאליות זרה.

חיפשנו בארץ הצעה מתאימה, וביום בהיר היא הגיעה. שמענו על הבחור רק דברים טובים מכל הבחינות וזו היתה נראית ההצעה הטובה ביותר. העניין התקדם עד שהגיע לקו הגמר, ויום אחד טסנו לארץ כדי להשתתף בווארט המיוחל.

הצד השני ביקש להיפגש לפני כן כדי לסכם מראש בנוגע לכמה עניינים טכניים. הלכתי לפגישה ברוח טובה מתוך ידיעה שמדובר בישורת האחרונה לקראת שבירת הצלחת. אולם בפגישה הופתעתי לשמוע שהם עומדים על כך שהזוג לא יתגורר בחו"ל אפילו יום אחד, למרות שבמקום מגורנו בחו"ל המתניה לה משרה בתחום החינוך, מתאימה ומתגמלת. הייתי המום לגמרי, שכן מראש דובר אחרת ובצורה הכי מפורשת. הצד השני לא הכחיש זאת, אך טען שזו המציאות הנוכחית.

מלבד זאת הופתעתי לשמוע על שינויים נוספים בין מה שדיברנו בעבר ולבין מה שדובר עכשיו. יכולתי כמובן להודיע באותו רגע שמדובר כאן באי ישרות זועקת וכו', וכו', אך מצד שני ידעתי שאין לי את הסמכות להרוס שידוך מוצלח בגלל וויכוח שהוא בבסיסו טכני, קשה ועקרוני ככל שיהיה. שמעתי את כל דרישותיהם והודעתי להם שאשקול זאת ואשיב להם תשובה. יצאתי מהפגישה די מתוסכל ואולי גם מבולבל. לא הבנתי איך ההתנהגות המפתיעה שלהם מסתדרת עם כל מעלותיהם עליהן שמענו רבות לאחרונה. למרות הכל, יצאתי מהפגישה עם רצון כנה לבדוק באופן מיידי כיצד אוכל להיענות במהירות לדרישותיהם.

לא חלפו שעות מאז הפגישה, והטלפון במקום שהותי מצלצל. זיהיתי על הצג את מספר הטלפון של השדכן ונדרכתי. "אני המום ממה שאני עומד לומר לך", פתח ואמר, "אבל העסק נגמר".

חשבתי שאני מתעלף. אמרתי לו שהייתי בכיוון להשיב להם בחיוב, היה ברור לי שאף אחד לא ציפה ממני להיענות לכל הדרישות המיוחדות בפחות מיממה. השדכן היה מבולבל לא פחות ממני, הוא לא הצליח להסביר את המתרחש ורק העלה כמה דרכי פעולה שיעורו לברר מה קרה. הוא לא אמר זאת, אך היה נשמע שהוא מיואש מראש מכל ניסיון להציל את המצב.

במשך היממה האחרונה מאז הפגישה עם הצד השני ועד שהשדכן התקשר, ניסיתי להסתיר מבני ביתי את המצב. האמות שלא קלטתי שהמצב כה חמור, אך גם את מה שהטריד אותי דחפתי עמוק ללב פנימה, לא רציתי להוריד להם סתם כך את מצב הרוח. זכרתי את דברי חז"ל "ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא", וכך התייחסתי לקורות. אבל ברגע שהשדכן הנחית עלי את הפצצה, נאלצתי לשתף בה את בני ביתי. עד עצם היום הזה נצבט לי הלב כשאני נזכר באותו רגע מחריד. המהלומה, התעלומה, העצב והדמעות הרבות שזלגו מעיני אשתי ובתי.

הנעלב הראשי של הפרשה היה אמור להיות אני, וכפי שאפרט בהמשך, אך לא יכולתי להרשות לעצמי לשקוע בכעס או ברחמים עצמיים. בתור אב המשפחה הייתי חייב להיות חזק ולחזק את סביבתי הקרובה. נכון, מבחינת ההגדרה ההלכתית הם לא ביטלו את השידוך, כיון שהווארט עדיין לא התקיים, אך מבחינת התחושה הנפשית מדובר היה בעזיבת שידוך על כל המשתמע מכך. לא אגזים אם אומר שלמשך כמה שבועות הפך הבית שלי לשבור ורצוף. ההפסד הכספי שהיה נעוץ בטיסה המיותרת ארצה התגמד לעומת הכאב בלב. הרגשתי שאני מתפוצץ להבין מה התרחש כאן.

לא ארכו הימים וגיליתי שהמוקד שעומד במרכז העניין הוא אני. מה שקרה זה שברגע האחרון שמע עלי הצד השני דבר מסוים שהיווה מבחינתו עילה מספקת לביטול. מסתבר שהדרישות שהם העלו באותה פגישה מפתיעה, נועדו לגרום לי לרדת מן העץ. וכאשר חלפה יממה ועדיין לא הודעתי לשדכן על סירוב, הם מיהרו לחתוך את הסיפור.

<<<

הצד השני של המטבע, את הסיבה שאילצה אותו בזמנו לפעול כפי שפעל.

"אני מבקש ממך טובה גדולה", פנה את השדכנית. "בבקשה", נענתה.

"אבל לפני כן עלי לברר שאלה אחת, שאלה שהיא מבחינתי המכרעת: האם חייה של המדוברת טובים, או שמה היא חלילה סובלת?"

השדכנית התלהבה לספר על הבית המעולה שהקימה, על ילדיה הרבים והבריאים, על בעלה החשוב ועל כל הטוב הגשמי והרוחני שהם מנת חלקה.

"הייתי מאושר", מספר בעל המעשה. "ידעתי שאם המציאות שם היתה הפוכה, אזי בקשת המחילה שלי לא תוכל להועיל הרבה. אדם שסובל מתקשה לסלוח לכל מי שהוא חושד שאשם בסבל שלו. גם כשהוא אומר סלחתי, אתה לא יכול להיות בטוח שזה מה שהוא מרגיש".

הוא סיפר לשדכנית על המקרה שחזר על עצמו בביתו וביקש ממנה להתקשר לבדוק אם ניתן לקבל מחילה.

"למה שאני אעשה זאת?" תמזה השדכנית והושיטה לו טלפון עם מספר. במשך תשעים הדקות הבאות הוא גולל את כל הקורות. לא ביקש סליחה באופן טכני, אלא הניח על השולחן את כל הנתונים שאמורים לגרום לצד השני לקבל פרספקטיבה חדשה על הסיפור ולסלוח באמת. במהלך השיחה גם הציג פיצוי כספי, הצעה שנדחתה על הסף בנימוס תקיף.

בשעה שש ושלושים הוא עזב את ביתה של השדכנית מצויד בסליחה ומחילה מושלמת. בשעה שבע ורבע התקשר לביתו שדכן עם הצעה...

אם ההצעה לא היתה מסתיימת בטוב, הסיפור לא היה מופיע כאן. "בתי זכתה לקבל בחור למדן עצום, בעל מידות וממשפחה מיוחסת. מלבד זאת הם נתנו לזוג עשרות אלפי דולר מעבר למה שהתחייבו, וזה אפשר להם לרכוש דירה טובה יותר".

בעל המעשה מעיד כי לסיפור יש ענפים נוספים ומדהימים אותם הוא לא מוכן לספר כדי לא לחשוף פרטים אודות המשפחות המדוברות. הצד השווה שבכל הפרטים, הוא המידה כנגד מידה שנראית עין בעין. פרט אחד שהוא כן מוכן לספר, זה שגם קרוב המשפחה שלו (הבחור היתום) קיבל אתיות משמים בגין חלקו - העקיף אמנם - בפרשה.

וכשנשאל בעל המעשה 'מה הלך שלך מכל הסיפור?' השיב: "לקח לי זמן להגדיר לעצמי עד כמה הייתי אשם במקרה הראשון בו עצרתי את השידוך. הרי בשעת מעשה כלל לא ידעתי שהוא בעצם הגיע לקו הגמר. נכון, יש לי כמה וכמה לימודי זכות על התנהגותי, אך דבר אחד ברור לי כשמש: אסור לשגר טילים. כאשר אתה משגר טיל, מתעופפים ממנו רסיסים ופוגעים במקומות שכלל לא התכוונת לפגוע. גם אם עצם הפעולה שלי בשעתו היתה נכונה, וגם כיום אני משוכנע בכך במאת האחוזים, הרי שצורת הביצוע היתה צריכה להיות שונה. הקב"ה חיכה לי עשרים שנה עד שבדרכי השגחתו הפנים לי את המסר הזה בצורה החדה ביותר.

לסיום, ברצוני לבקש ממי שרואה את עצמו קשור לסיפור - שידע בבירור שהוא טועה... וזו הסיבה לפיה שיניתי פרטים בסיפור".

(גל' קבלת שבת; מתוך 'מאה ושניים סיפורים' - ח"ד, מאת הרב צבי נקר)

וייתר הוא לבדו:

סיפור מרתק על שני יהודים שחוו גורל כמעט זהה בגולת סיביר, וכיצד בחירת המבט של כל אחד מהם הפכה את האחד לאדם שמח ומלא חיות, ואת השני למריר ומדוכא.

סיפור הגה"צ המקובל רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א:

מעשייה נאה סיפר לי רב חשוב אחד שליט"א, שנמצאים אצלו בקהילתו שני יהודים זקנים ניצולי שואה, שניהם שרדו את המלחמה העולמית הנוראה בבריחה למלכות רוסיה הרשעה, ושניהם סבלו קשות באותם שנים של עבודת פרך כשהוגלו לגולת סיביר הדוויה. - נראה שתולדות חייהם באותה תקופה כמעט זהים, ועם כל זאת יש הבדל עצום ביניהם בצורת הסתכלותם והתייחסותם על חייהם עצמם! הראשון מספר תמיד מכל מה שעבר עליו כדי להגדיל הנס, ולספר בשבחו של מקום, שעם כל ההרג והשמד הגדול, והסכנה העצומה שהיתה מרחפת עליו כל העת, זכה וניצל משם. הוא מלא שמחה והודיה להשם יתברך, ומרבה בפרטי 'טיב ההשגחה' בעת בריחתו מתוככי גיא ההריגה, ובניסים הרבים שהתרחשו עמו בגולת סיביר. הוא אדם שמח ומרוצה, כולו מלא תודות לבורא עולם, החיוך לא סר מעל פניו, כשעל כל מקרה לא טוב הוא מגחך ואומר 'שם' היה יותר גרוע... ועל אף גילו המופלג הוא מלא חיות וטעם החיים. למשל, כשמספר על אחיו שנהרג בשואה בצורה טראגית רח"ל, ומעיניו זולגות הדמעות, מסביר הוא מיד את כוונתו מדוע מספר זאת - כדי להמחיש את גודל הניסים שנעשו עימו, שכן גם הוא היה בדיוק באותו מצב עם אחיו יחדיו, וכשם שאחיו נהרג היה יכול גם הוא ליהרג, ובכל זאת עשה עמו הקב"ה נס ופלא והשאירו בחיים... ולפיכך הוא מודה ומשבח תמיד, והוא שמח בחייו ומאושר במתנה שהעניקו לו מן השמים. וכד"א (ברכת מודים): "נוֹדָה לָךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסֻרִּים בְּיָדְךָ וְעַל נְשֻׁמֹתֵינוּ הַמִּקְדוֹת לָךְ, וְעַל נְסִיךְ שִׁבְכְּךָ יוֹם עֲמָנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שִׁבְכְּךָ עַתָּה, עֲרֵב וְבָקֵר וְצִהְרִים".

ואילו השני לעומתו, נעשה אדם שחור ומריר, הוא מרבה לבכות ולהתלונן, מספר את צרותיו ומבכה את חלקו, למה ומדוע הייתי צריך לעבור בצעירותי לפני שבעים שנה כל כך הרבה קשיים? כשכל העת הוא מתאונן ומדוכא מחמת חלקו הרע. הוא מרבה לספר על המאורעות הקשים שעברו עליו, מתחילה כשנכנסו הנאצים באכזריותם הנוראה, ובקושי רב הצליח ברגע האחרון לחמוק מידיהם בבריחה לרוסיה, ומשם ממשיך בתואנותיו לספר על כל הקשיים והגזירות שעברו על ראשו בסיביר, כשרק בנס משמים בקושי נשאר בחיים, וכמעט שמצא שם את סופו... אדם זה מוקף כעס ומכאובים, עוגמת הנפש אינה מניחה לו לרגע, בסביבתו שורה תמיד עצב ותוגה, רחמנא ליצלן. עד שכמעט איבד את טעם החיים, וסר חינו מעיני הבריות.

הטיב המורם ממעשה זה, במקום להתבכין ולראות את כל הצרות והייסורים, תראה את הטוב הגלוי והנסתר, להודות ולשבח לפניו יתברך. תחשוב ותתבונן אל נכון כמה היה יכול להיות יותר גרוע... ותראה את הברכה שנתן לך הבורא בחיים, בשמחה ובלב שלם, וממילא תפתח בכך את הצינורות להמתיק כל הדינים, וזו הדרך הנכונה והישרה להצלחה בכל דבר, ולראות תמיד בטובה. - תחשוב טוב יהיה טוב!

(גל' טיב הקהילה)

לחיות רָעָב:

אברך עני שעמד לפני חתונה, ובחר לגייס כספים לחבר תלמיד חכם במצוקה במקום לעצמו, זכה להעברה בנקאית מפתיעה בדיוק ביום חתונת חברו.

מספר הר"ר יעקב חנון שליט"א, ירושלים:

זכינו להשיא שלושה ילדים. את החתונה הראשונה הצלחתי עוד איכשהו לממן, בדוחק רב. החתונה של בני השני נקבעה בשעה טובה ומוצלחת ליום כ"ט בסיון תשפ"ב. זאת הפעם, מצבי היה דחוק למדי, וגם הפרנסה היומיומית התנהלה בדוחק.

אני לומד בלילות בבית כנסת בשכונת בית ישראל בירושלים. יחד עמי לומד שם יהודי תלמיד חכם בשם ר' זרח. יהודי ששקוע כל כולו בתורה, מרביץ תורה לרבים, וגם אהוב מאד על כל רואיו.

ר' זרח אירס גם הוא את בנו באותה תקופה, והחתונה נקבעה ליום י"ב בסיון, כשבועיים לפני חתונת בני. ר' זרח תינה צערו בפני על מצבו, כי ביתו ריקם ואין בידו מהיכן להתחיל לשלם את הוצאות הנישואין הרבות.

אמרתי לעצמי: נכון שגם אני עומד לפני חתונה, אבל לעומת ר' זרח מצבי מצוין ממש, ומן הראוי שאעשה ככל שביכולתי כדי לסייע לר' זרח. ובקשר אלי - כשם שהקב"ה עזרני בחתונה הראשונה, כך יהיה בעזרי גם בשנייה, וכמאמרו הידוע של הרה"ק רבי שלמה מזוויהל זיע"א, ש"כאשר האדם הולך פסיעה אחת בשביל השני הוא חוסך אלף פסיעות בשביל עצמו".

ממחשבה למעשה, בכל אותה תקופה נהגתי לגשת אל באי בית המדרש ולהתריעם עבור הצדיק ר' זרח. הסברתי לכל אחד בנפרד את מצבו הקשה, וקיבלתי מכל אחד את מתת ידו. כל מי שנכנס לבית המדרש באותה תקופה ניהגתי אליו להתריע.

כבדרך כלל, היו שתרמו לי בעין יפה, היו שהתחמקו, והיו גם כאלה שהרביצו בי מוסר לאמר: "הלא אתה בעצמך עומד לפני חתונה, ומאין תביא את הכסף הנדרש?" ואני עניתי לכולם: "הקב"ה יעזור לי בוודאי, 'כשאדם הולך פסיעה אחת בשביל השני - הוא חוסך אלף פסיעות בשביל עצמו'".

המשך בעמ' 10

עצות וסגולות:

ענייני תפילה (ה')

היצה"ר מתגבר בעת התפילה

אף על פי שצריך אדם להזהר ממצור הרע בכל עת, ביותר צריך להזהר בשעת התפילה שיצור הרע דבק בו באותה שעה ומביא לו עצות מרחוק ומטרידו בהכלי העולם.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות לד)

היצר מפתהו במחשבות הבל

והנה בעונותינו הרבים, כשיחבונן האדם יראה סמיות עיני האדם המחשב בהכלי העולם בשעת התפילה, כי אותם מחשבות אין בהם שום תועלת לא יועילו ולא יצילו, הלא תראה אותם המחשבות שמביא לו יצר הרע בשעת התפילה כבר כמה וכמה פעמים שלא בשעת התפילה באו לו מחשבות אלה ולא הועילו בהם כלום, ומה יתרון יש בהם בשעת התפילה.

(גנוי המלך שם, אות לה)

מחשבות בתפילה - מעכבות הכוונה

כא לומר על המון עם שאינם משיגים בעבודת ה' יתברך. ולא די שאינם מטיב לעסק בתורה ואפילו חצי שעה ביום, אלא אפילו בשעת התפילה שהיא לנו במקום הקרבן, אותה שעה מביאין על עצמם דין וחשבון של מעשיהם שהם הבל העולם, כיצד מה לעשות בענין פלוני וכיוצא. מענין לענין באותו ענין של הבל העולם, אשר אותם המחשבות לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה. ומרב טרדתם במחשבות ההם, נמנעים מלענות 'אמן' וברוך הוא וברוך שמו'. והמחשבות שמחשבים בשעת התפילה, בזה מבטלים מה שאמרה התורה (דברים יא יג) 'ולעבדו בכל לבבכם'.

(אלף בינה אות ע"ן, ד"ה עת)

כל יום יתפלל טוב יותר מאתמול

צריך האדם שיעשה בעצמו זה הסג, אף על פי שכונן וחשב בעצמו שהיום מתפלל מאד, מחר יאמר שמה אותה התפילה אינה מתקנת וחשובה לעלות לשמים, היום אתפלל כדי לתקן מה שעויתי אתמול, שמא דלגתי אות או תבה, וכשיעשה כך מקריב ה'שועה, וצמיחת משיחתי מהרה תבוא. וזהו ברוך ה' יום יום, אף על פי שהתפלל אתמול, וגם כה יעשה למחר, האל ישועתנו סלה יחיש במהרה הגאולה.

(דרוש טוב, דרוש ב' למתן תורה)

כפי מעשיו זוכה לנפש רוח ונשמה

ידוע דהאיש הישראלי יש לו נפש רוח נשמה. ומתחלה זוכה כי אם לנפש, ואינה נפש בשלמות, כי אם על ידי מעשה האדם, אם היטיב מעשיו והיה הולך בדרך טובה וישרה ויראה ואהבה, אז זוכה בנפש שלמה, ואם הוסיף יראה וקדשה כראוי אז זוכה לרוח, ואם היה הולך וגדול זוכה עוד לנשמה. והכל לפי מעשיו של אדם, אם מוסיף מוסיפים לו, ואם פותח פותחין (וזהו ח"ב צד:).

(מעגלי צדק אות ש"ן, ד"ה שום תשים)

משכנם במחלב כבד, ולכן צריך לשמורם

והנה משכן הנשמה הוא במחלב, ומשכן הרוח הוא בלב, ומשכן הנפש הוא בכבד, וצריך האדם לקדש את גופו כראוי במעשה ודבור ומחשבה, כדי שיהיה המחלב שבו ראוי לשרות בו הנשמה, וכן הרוח והנפש, שאם לא יקדש גופו ואינו חושש לקיים המצוות, סטרא אחרא חס ושלום היא השורקנת במחלב ולב והכבד.

(מעגלי צדק שם)

פנינים על הפרשה:

היודי הוא הפיוס לפני הקב"ה

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באוני אדני וגו' (בראשית מד יח). אפשר לרמוז על בעל התשובה דצריך ודוי וחרטה ועזיבת החטא, כמו שנאמר (משלי כח יג) 'ומודה ועוזב ירחם' (רמב"ם תשובה פ"ב ה"ב). וכשתתודה מלב ומנפש, עקימת שפתיו הוי מעשה, ויחשב לו כקרבן, כמו שנאמר (רושע יד ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', וזהו החסד הגדול שעושה עמנו הקדוש ברוך הוא, בדבכרים מתרצה לנו, כמו שנאמר (שם) 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה''. וזהו הרמז ויגש אליו יהודה, הנה רבותינו זכרונם לברכה דרשו (כ"ר ג' ח' א) דהגשה משמשת לשלשה דברים, למלחמה ולפיוס ולתפלה, וזהו ויגש אליו יהודה, יהודה הוא מי שהודה על עונו ורוצה לחזור בתשובה, ונגש להקדוש ברוך הוא בשלשה דברים, במלחמה ובפיוס ובתפלה. המלחמה הוא שצריך לאזר מתניו מכאן ולהבא עם יצר הרע. הפיוס הוא הודוי שמתודה לפני הקדוש ברוך הוא ומבקש ממנו למחל לו על מה שעבר עליו ויפיק ג' א, התפלה, שמתפלל להקדוש ברוך הוא שיהיה בעזרו. וזהו ויגש אליו יהודה, זה שהודה על עונו נגש להקדוש ברוך הוא בשלשה דברים אלה. ומפרש קרא הודוי, ויאמר בי אדני, דהינה בעל תשובה מתחרט לפני הקדוש ברוך הוא ומתודה ואומר בי אדני עונות כף וכו', דהינו 'אשמנו, בגדנו' וכו'. ידבר נא עבדך דבר באוני אדני, דהינו: התשובה שלי היא ידבר נא עבדך דבר, הוא הודוי והחרטה, ככתוב על ידי נביאך 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה'':

הקב"ה חי לעולם ואינו צריך להתנקם מיד

ואל יחר אפך בעבדך כי כמוד כפרעה. הכוונה היא, דשם הו"ה הוא רחמים ושם אלהים הוא דין, וכשהקדוש ברוך הוא עושה דין או חרון אף, הוא בשם אלהים. והנה כמוד גימטריא 'אלהים'. והנה הקדוש ברוך הוא חי וקיים לעד, ואין מדתו כמדת בשר ודם, שאם איש רוצה לעשות נקמה במי שעשה לו רעה, מתחרה לנקם תכף ומיד, שמא ימות הנוקם או הנקום ולא תצא מחשבתו לפעול, אבל הקדוש ברוך הוא חי וקיים לעד, והנקמה בידו לעולם אם לא ישוב האדם (ספרי האוניו של), לפיכך לא שייך בו שיתחרה לנקם מיד. וזהו ואל יחר אפך בעבדך לנקם מיד, כי כמוד, שהוא שם 'אלהים' המתחרה לנקם מיד. וכיון שאתה חי וקיים כפרוץ דמי, וזהו כפרעה, מלשון פרוץ:

(פיתוחי חותם פרשת ויגש)

יודי ונפילת אפים

דרך פקודיך הבינינו, ואשיחה בנפלאותיך (תהלים קיט כז). כיון שהתחיל תחלה בנפילת אפים עם הודוי, ובקש מהקדוש ברוך הוא שיודיעוהו שרשו על אמתתו, חזרו ומבקש מלפניו יתברך שיתן בלבו בינה להבין כל הכונות וסודות התפלות על אמתתם. וכבר הקדמנו דהתפלות נקראות 'פקודים', משום דעל ידי התפלות פוקד הקדוש ברוך הוא אותנו וזוכרנו לטובה ומוחל עונותינו. ולפיכך מקדימים בתחלת התפלה 'פקדנו בפקדת ישועה ורחמים'. וגם כן בראשי חידשים ובמועדים אנו אומרים 'ישמע יפקד ויזכר'. והתפלות הם דברים העומדים ברומו של עולם, שצל ידן מתקנים כל העולמות. ובכל

תפלה נתקן דבר מחדש, דאין תפלת היום דומה לשל מחר, ואין תפלות החל דומות לשל שבת, ולא לשל ראש חדש, ולא לשל ימים טובים. ואין שבת דומה לחברו, ואין ראש חדש ויום טוב דומה לחברו. וגם בכל יום ויום בעצמו, אין תפלת ערבית דומה לשל שחרית, ולא שחרית למנחה וכיוצא. עצמו השנויים מספר. הכלל הוא, כל תפלה עושה פעלה מחדש, ומי הוא ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות תקון כל תפלה ותפלה, ולידע אותה על שרשה. על זה נאמר (סוכה מה) 'ראיתי בני עליה והמה מועטים, דהינו דמעט מן המעט הם שיוצאים כל הכונות כראוי. ועל זה נמי אמר דוד המלך עליו השלום במקום אחר (תהלים ק"ב) 'מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו', 'תהלתו' היא התפלה, וקאמר כיון דאין תפלה דומה לחברתה, מי יודע כל תפלה עם פעלתה. וזהו 'ישמיע כל תהלתו', דהינו יודע כל תפלה ותפלה על אמתתה. וזה הדבר צריך טהרה וקדשה כראוי, והופעת רוח הקדש ברוח יתרה, כדי שיוכל להבין ולסבול בדעתו כל הכונות, ובכל זה אי אפשר:

וזהו שמבקש מהקדוש ברוך הוא, דרך פקודיך שהם תפלותיך, הבינינו, תן בלבי בינה להבין אותם על אמתתם. וידוע דנבון עזיף מחכם, דנבון הוא המבין מעצמו דבר מתוך דבר, וזה לא שייך כי אם על ידי רוח הקדש המופעת בו ביותר, ולפיכך אמר הבינינו, שאבין דבר מתוך דבר, וזה על ידי רוח קדושך, שתופיע בי. ועזרני וזכני עד שאשיח בנפלאותיך, דהינו עד שתהא כל שיחת תפילתי כי אם בנפלאותיך הם סודותיך המפלאים ומסתרים, גל עיני בהם:

(אלף בינה, תהלים קיט אות ד)

צער בני ישראל על הגלות

למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם (בראשית מז טו). אפשר לרמוז, דעדת בני ישראל נתארך עליהם על הגלות וקצו בחייהם, ומצטערים ומתאוננים על צערם שבין האמות, ומצטערים גם כן על צער ארצנו הקדושה ועל בית מקדשנו ותפארתנו עד מתי הם שוממים, ובטלה עבודה ובטלה תורה, ושואלים ומבקשים מאת הקדוש ברוך הוא שישוב ירחמנו, וישיב העבודה למקומה והתורה על מכונה. וזהו שאמר למה נמות לעיניך, ישראל אומרים להקדוש ברוך הוא בגלותם ובצערם, רבנו של עולם, למה נמות לעיניך בגלות, גם אנחנו גם אדמתנו שהיא ארץ הקדושה, קנה אתנו ואת אדמתנו בלחם, דהינו, פדנו וקנה אותנו בשביל שנעסק בתורה שנקראת 'לחם' באדמתנו שהיא קדושה, ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעון הבוירא יתברך, שנהיה עוסקים בתורה ומקריבים קרבנות באדמתנו. ותן זרע, דהינו שלח לנו מלך המשיח שהוא רוע דוד המלך עליו השלום שנאמר בו (תהלים פט לו) 'זרעו לעולם יהיה', וזכה ונחיה, נכנס בקדשה שהיא חיים, ולא נמות, ולא נשאר בסטרא אחרא הנקראת סטרא דמותא, והאדמה שהיא ארצנו הקדושה, לא תשם, לא תשאר שממה: יהי רצון מלפני שיראה בעינינו ויחיש גאולתנו, אמן כן יהי רצון

הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זוועהל שליט"א: והוא לימוד גדול, כי הרבה פעמים האדם מבקר לילך סחור סחור, אם בדברי תורה אם בשאר עניינים, ופעמים הרבה, מרוב שהולך סחור סחור הכל מתעוות ומשתנה לפי צדדים שונים, אבל אם יגש ישר לענין הרי יפתרו כל הדברים על פי האמת. כך גם יש לאדם לגשת אל היצר הרע הרובץ בין מפתחי הלב...

ליילך סחור סחור, אם בדברי תורה אם בשאר עניינים, ופעמים הרבה, מרוב שהולך סחור סחור

הכל מתעוות ומשתנה לפי צדדים שונים, אבל אם יגש ישר לענין הרי יפתרו כל הדברים על פי האמת.

כך גם יש לאדם לגשת אל היצר הרע הרובץ בין מפתחי הלב (ברכות סא, א), ולהוכיחו אל פניו ולומר לו את האמת הפשוטה שאין לו מה למכור, ואנחנו יודעים שכל פיתויי דברים שאין בהם ממש. ועל ידי גישה זו יזכה האדם להנצל מן היצר הרע. ויאמר ליצר הרע שיש אליו ויראה שהוא מהול - שהוא יהודי, ולכן אין ליצר הרע מה להציע לו דברים שאינם ראויים לאדם מישראל, וכן 'כי פי המדבר אליכם', והרי אני דובר לשון הקודש, ואין ראוי לדבר בשפה שאינה מתאימה.

הודה ולא בוש

ולכן דוקא יהודה הוא היורד להורות לפניו גושנה. כי יהודה הוא המחדש את הדרך הזו ליגש ישר אל הדבר בלא להסתבך עם דברים אחרים, והיא דרכו של יעקב אבינו עמוד האמת, והיא מעלת יהודה שגם במעשה תמר הודה ולא בוש ולא ניסה להתחמק ולומר אולי או אפשר וכדומה, וכן עתה לקח על עצמו לירד לעמקן של דברים עדי הבאת הגאולה השלימה בהתגלות יוסף אל אחיו.

מצוות חנוכה שזה עתה יצאנו ממנה היא יום טוב שתוקן בכוח הצדיקים, על ידי הצדיקים בני חשמונאי, אך עדיין המערכה נתונה בכל דור ודור נגד אותם מרשיעים שקמים עלינו. כמו שמצינו בברכת 'למלשינים', שתיקנוה בסוף ימי בית שני משום הצדוקים והמנינים שכופרים בתורה שבעל פה. וכמו שכתב הטור (אורח חיים סימן קי"ח): "קללת המלשינים... ויש בה כ"ט תיבות, לפי שכופרים בתורה שיש בה כ"ז אותיות, ובתורה שבכתב ובתורה שבעל פה".

ובברכה זו תיקנו כמה וכמה כפילויות: "וְכָל הַמִּינִים כָּרְגֵעַ יֵאָבְדוּ, וְכָל אוֹיְבֵיךָ מִהֶרָה יִכָּרְתוּ, וְהַיָּדִים מִהֶרָה תִּעְקַר וְתִשָּׁבֵר וְתִמָּגַר וְתִכָּלֵם, וְלִכְאוּרָה נִרְאֶה שֶׁאֵין לָהֶם יוֹתֵר שׁוֹם דָּבָר, שֶׁכֵּבֶר נַעֲקָרוּ נִשְׁבְּרוּ נִתְמַגְרוּ וְכָלוּ מִן הָעוֹלָם, אֲךָ מוֹסִיפִים לִבְקֹשׁ: 'וְתִשְׁפָּילִם וְתִכְנָעִם בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ'. כִּיּוֹן שֶׁכֵּשָׁר כָּלוּ אוֹיְבֵים אֵלָיו, קָמִים אוֹיְבֵים אֲחֵרִים, כְּשׁוֹהֵר קָם זֶה נּוֹפֵל, וְכְשׁוֹהֵר נּוֹפֵל זֶה קָם, וְהִסְטָרָא אַחֲרָא מַחֲלִיף צוּרוֹת, וּמִנְסָה לַעֲלוֹם לַהֲתַגְבֵּר. אֲךָ כֹּאשֶׁר הָאָדָם מִשְׁפִּיל וּמְכַנֵּעַ עַצְמוֹ, אֵין הִסְטָרָא אַחֲרָא יִכָּלוּ לְשִׁלוֹת עָלָיו, וְלִכֵּן סִימָא אֲנִי כֹנֶסֶת הַגְּדוּלָּה אֶת הַבְּרִיכָה דּוֹקָא בְּבִקְשָׁה: 'וְתִשְׁפָּילִם וְתִכְנָעִם בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ'.

וכוח זה מתקיים במצוות חנוכה, שבו מניחים את המנורה 'למטה מעשרה', וצריך האדם להשפיל עצמו כדי להדליקה, ואין לך מעלה <<<

ו'הניח לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' וגו', הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה".

ארץ גושן

בתרגום יונתן מבואר: "וְיָתִי יְהוּדָה שְׂדֵר קְדָמוֹ לְוֵת יוֹסֵף לְמַחְזִיא קְדָמוֹ אֶרְחָא וְלִמְכַבֵּשָׁא יֵת עַמּוּדָא דְאַרְעָא וְלִאֲתַקְנָא קְדָמוֹ בֵּית מִיִּשְׁרָאֵי בְּגִשְׁנָא וְאֶתוֹ לְאַרְעָא דְגִשְׁן". ואם כן לדעתו ענין השליחות דיהודה דוקא היה לצורך תקנת ארץ גושן, וזה כבר נרמז בציוויו של פרעה הרשע לומר ליעקב אבינו לירד מצרימה, כאומרו (בראשית מה, כ): "וְעֵינֶיכֶם אֶל תַּחֲסֹךְ עַל כְּלֵיכֶם כִּי טוֹב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא". ופירש רש"י: "את טוב ארץ מצרים - ארץ גושן".

וארץ גושן מיוחדת לבני ישראל לנחלה מעיקרא, כמו שמצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ), על אותו הלילה שנלקחה שרה אמנו לבית פרעה: "ר' יהושע בן קרחא אומר, מאהבתו אותה כתב לה בשר כתובתה כל ממונו בין כסף בין זהב בין עבדים וקרקות, וכתב לה את ארץ גושן לאחוזתה, לפיכך ישבו בני ישראל בארץ גושן בארץ שרה אמם, וכתב לה את הגר בתו מפלגשו שפחה".

בחינת ארץ ישראל

וארץ גושן עצמה יש לה בחינה של ארץ ישראל, כמו שמצינו ביהושע (יא, טז) שנאמר: "וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ אֶת כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת הָהָר וְהַיָּר וְאֶת כָּל הַנֶּגֶב וְאֶת כָּל אֶרֶץ הַגִּשְׁשִׁי". ולפי פשוטו פירש הרד"ק: "אין זה גושן של מצרים". אך כתב הרד"ק: "ובדרש אומר כי היה גושן של ארץ מצרים, והיא נבלעת בתוך ערי ישראל, כמו שאמר (בראשית מז, כט) 'וַיַּעַל לְקִרְיָתָא... אֲבִיו גִּשְׁנָה' מלמד שהיא בעלייה כלפי ארץ ישראל, ובזכות שהלך יהודה בשליחות אביו להורות לפניו, זכה שיהיה לחלקו ארץ גושן שהיא טובה". וכבר הארכנו בזה בספרנו בים דרך תורה פרשת יגש (מאמר יד).

פנים בפנים

מעתה אפשר לדרוש את מהות השם 'גושן', שהוא מלשון 'ויגש' שנאמר בריש הפרשה (מד, יח): "וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יִדְבָר נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנִי אֲדֹנִי וְנָא יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹדִי כִפַּרְעָה". וענין ההגשה הוא שניגש אליו יהודה לדבר עמו בתוקף פנים בפנים, ואמר לו שאינו יכול להתחמק ממנו, אלא יש לו להשיבו אחת אל אחת על כל אשר יטען אליו.

וכן מצינו בהמשך שוב את הלשון הגשה (בראשית מה, ד): "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גִּשְׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגֶשׁוּ, וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה". ופירש רש"י: "גשו נא אלי - ראה אותם נסוגים לאחוריהם, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים, והראה להם שהוא מהול".

גש הלאה

והוא לימוד גדול, כי הרבה פעמים האדם מבקר

יהודה גבר באחיו

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִשְׁן. וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְכָּבָתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיָתָא יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיַּפֵּל עַל צַוְאָרְיוֹ וַיִּבֶךְ עַל צַוְאָרְיוֹ עוֹד. (מו, כח-כט)

פירש רש"י פירוש ראשון לפי פשוטו של מקרא: "להורות לפניו - בתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות האין יתיישב בה". כלומר, שיעקב שלח את יהודה לפניו כן כדי שיראה לפניו את הדרך.

וידוע דהמלוכה שייכת ליהודה, כמו שבירכו אביו (בראשית מט, ח): "וְיְהוּדָה אֹתָהּ יוֹדוּךָ אֶחָיִךְ יִדְבָר בְּעֶרְףְּ אֲבִיךָ שֶׁתִּתְּחוּן לָךְ בְּנֵי אֲבִיךָ", וידעו אחיו שהוא עתיד למלוך, וכמו שנאמר בדברי הימים (א' ה, ב): "כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו וַלְנִגִּיד מִמֶּנּוּ, וַהֲבִכְרָה לְיוֹסֵף". אם כן יש להתבונן מדוע הוצרך יעקב אבינו לשלוח דווקא את יהודה שהוא המלך, 'לפנות לו מקום' - לנקות את המקום שבו הוא יישב במצרים, וכי לא היה יכול לשלוח את אחד משאר האחים שיסדר המקום כראוי? ולכאורה יהודה שהוא המלך אין ראוי להשתמש בו תשמיש פשוט שכזה לפנות לו מקום.

בית הוראה

לכך מוסיף רש"י: "ומדרש אגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה". ואם כן, לפי מדרשו מבואר היטב למה יהודה עצמו שהיה מלך צריך לירד לפני יעקב אבינו, כי היה צורך לתקן בית תלמוד שבו ילמדו הוראה, ולימוד ההוראה תלוי במלכות.

כמו שמצינו אצל חזקיהו המלך (סנהדרין צד, ב): "וַיִּחְבֹּל עַל מִצְנֵי שָׁמַיִן" (ישעיהו י, כז), אמר רבי יצחק נפחא חובל עול של סנהריים מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר, כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיין בהלכות טומאה וטהרה".

ודו"ק בלשון רש"י 'שמשם תצא הוראה', דהוא אותו גדר שנאמר בסנהדרין שבלשכת הגזית, כמו שמצינו בגמ' תענית (טז, א): "מאי הו' המוריה... הו' שיצא ממנו הוראה לישראל". שכן יעקב אבינו הוא עמוד התורה, ונאמר בו (מִיכָה ז, כ): "תִּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב". ולתקן סנהדרין ולהנחיל תורה מורשה ודאי צריך לשלוח דוקא את יהודה שהוא הגבר באחיו והמלך, כי בנין בית המקדש תלוי במלך.

כמו שמצינו בגמ' סנהדרין (כ, ב): "תניא רבי יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, ואיני יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר (שמות יז, טו) 'כִּי יָדַעְתָּ כִּי יָהּ מִלְחָמָה לָּהּ' בְּעֶמְלֵק' הו' אומר להעמיד להם מלך תחילה, ואין כסא אלא מלך, שנאמר (דברי הימים ב טז, כג) 'וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמִלְכָּה', ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחילה או להכרית זרעו של עמלק תחילה, כשהוא אומר

<<<

גדולה מכך שהאדם משפיל ומכניע עצמו.

ועיין בספר 'שם שמואל' לרבי שמואל מסוויסלאוויץ (פרשת קדושים) שכתב: "שסמא"ל הוא מנין קל"א, שעל זה אמרו חז"ל עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה, כי עין הוא קל (130), שעל זה אמר דוד 'ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני' מפני שאם תשא עין שהוא מנין קל"א, אז יהיה קל"א מנין סמאל". וכן כתב הרה"ק הבת עין (פרשת וישלח ד"ה וז"ל עד"ה): "וענ"ה גימטריא סמ"אל זה לעומת זה, שגדול כוח ענ"ה העולה קל"א, להכניע ולהשפיל את הס"מ העולה ג"כ קל"א, לבל יתן לו שום מקום להחטיאו".

וכן נאמר על משה רבינו (במדבר י"ב, ג'): "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֶנְיָ מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עָלָה הָאָדָמָה". ומאחר דמשה רבינו היה שלימות הענווה, הוא הכניע את הסטרא אחרא יותר מכל האדם אשר על פני האדמה. שכן כל תוקפו של הס"מ הוא בגאווה, אבל משהאדם משפיל עצמו אין להם שום אחיזה בו והוא יכול לבטלם.

(הגה"צ רבי מיכל זילבר ראש ישיבת זווינעהל - גלי בים דרך)

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: לימים סיפר כי באותו רגע אמר לעצמו: אם יקרה לי מקרה דומה שנית - לא אחכה! אך בו במקום חזר בו: חלילה לי! - נזף בעצמו. וחזר ואמר בליבו: על אף הכול, אני מתחרט על שחייתי, היה כדאי! למען עצמי, למען טוהר נפשי, כדאי היה לחכות ולא להשאיר בן לוויה מאחור. באותו רגע שמחשבה טהורה זו חלפה בליבי, חשתי שמשהו השתנה בי והייתי לאיש אחר, טוב יותר

המעביר על מידותיו

וְעֵתָה אֵל תַּעֲצָבוּ וְאַל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרַתֶּם אֶתִּי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֶלְקִים לְפָנֵיכֶם (מה, ה)

עומד לו יוסף הצדיק לפני אחיו, אשר מכרוהו לעבד והפרידו בינו ובין אביו למשך שנים ארוכות, והנה, לא רק שאינו נוטר להם איבה או מעניש אותם על מעשה זה, הוא עוד מרגיע ומנחם אותם בדברים, ומזכיר להם כי אלוקים שלחו לפניכם, כדי לספק להם את צורכי מחייתם.

היש ביטוי גדול יותר להיותו מעביר על מידותיו?!

בספר "המשגיח ר' מאיר" מובא מעשה מופלא המציג את מידותיו המופלאות של רבי מאיר חדש זצ"ל, ואת הכוח שהיה בו להעביר על מידותיו.

היה זה בתקופת מלחמת העולם הראשונה, כאשר הוא נתגלגל ובה עם אחד מחבריו לכפר נידח. והנה הגיעה ידיעה שהצבא הגרמני הולך וקר. רוב תושבי הכפר נבהלו ומיהרו למלט את עצמם על עגלותיהם, ובין כלל התושבים נחפזו אף שני החברים לצאת אל מבואות הכפר, מתוך מטרה לעלות על אחת העגלות.

לפתע נזכר החבר כי שכח את אחד מחפציו בכפר פנימה. הוא מיהר לחזור לחפש את אבידתו, ור' מאיר נותר במקום על מנת לחכות לו.

בזו אחר זו חלפו על פניו עגלות עמוסות אנשים על מיטלטליהם. הזמינו אותו להצטרף, אך הוא סירב. כיצד זה יעזוב את חברו בדד? עוד מעט לא יישארו עגלות בכפר, אך החבר טרם חזר, והוא נשאר על עמדו, עומד ומחכה.

סוף סוף נראה החבר מרחוק, עוד רגע והוא כבר מגיע. ברגע זה התקרבה אל החבר עגלה ובה מקום אחד בלבד. לתדהמתו של ר' מאיר קפץ החבר ועלה על העגלה עם מיטלטליו. עוד רגע, והנה חלפה העגלה על פניו של החבר המחכה, בהותירה אחריה ענן אבק, וחבר אחד, נאמן, העומד ומחכה...

איזו תדהמה, איזו אכזבה, איזו תרעומת!

לימים סיפר כי באותו רגע אמר לעצמו: אם יקרה לי מקרה דומה שנית - לא אחכה!

אך בו במקום חזר בו: חלילה לי! - נזף בעצמו. וחזר ואמר בליבו: על אף הכול, אני מתחרט על שחייתי, היה כדאי! למען עצמי, למען טוהר נפשי, כדאי היה לחכות ולא להשאיר בן לוויה מאחור.

באותו רגע שמחשבה טהורה זו חלפה בליבי, חשתי שמשהו השתנה בי והייתי לאיש אחר, טוב יותר.

(הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א - ומתוך האור)

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: השיב לו ה'בית הלוי': "כשיש צער ליהודי, נדחה הכל מפני זה, ואפילו דברים העומדים ברומו של עולם ודברים שכל עם ישראל תלוי בהם". ואכן נשארו שם עוד יום עד שבעל הבית התחזק לגמרי, ובטרם נסעו השאיר לו הבית הלוי סכום כסף, וגם את מעיל הפרווה שלו להחיות את נפשו, וכך חזרו לביתם ולא נסעו לאסיפה.

מסופר על הגאון הבית הלוי זצ"ל מבריסק, שבתקופתו היו שונאי ישראל גוזרים כסדר גזירות קשות ונוראות על עם ישראל, ופעם אחת בשנה היו מתכנסים גדולי ישראל כדי לטכס עצה כנגד אותן הגזירות, והבית הלוי היה תמיד ראש המדברים באסיפות אלו.

פעם אחת היתה אסיפה בוויילנא באמצע החורף, ומכיון שהנסיכה מבריסק לוויילנא ארכה כיומיים או שלושה, לכן שכרו עגלה חזקה וסגורה ושני סוסים טובים, והכינו אוכל צידה לדרך לכמה ימים. והנה לאחר שנסעו כברת דרך הגיעו לאיזה כפר נידח, ופתאום עצר אותם איזה גוי ואמר להם בתוכחה: "וכי אין אתם יהודים?! היכן הלכה מידת הרחמנות שלכם?!" - וסיפר - שבכפר יש יהודי מטופל בילדים שבביתו סובלים מחרפת רעב, והקור הוא נורא כי החלונות שבדורים, ואין שום אדם שמתעניין בו...

כששמע זאת הבית הלוי, הורה מיד לעגלון לנסוע לביתו של אותו יהודי. המשמש ניסה לטעון 'הרי אנו בדרך לאסיפה וכל הרבנים מחכים שם ואין אפשר להתעכב', אך הבית הלוי דחה אותו באמרו שיש מספיק זמן ויוכלו להגיע גם לאסיפה.

שיתחזק ויוכל לרדת מהמיטה'. אמר לו השמש: 'הרי כל גדולי הרבנים מחכים באסיפה שכל ענייני כלל ישראל תלויים בזה, ומרן יודע שכל האסיפה תלויה רק בו, ואין אפשר להתעכב?!'.

השיב לו ה'בית הלוי': "כשיש צער ליהודי, נדחה הכל מפני זה, ואפילו דברים העומדים ברומו של עולם ודברים שכל עם ישראל תלוי בהם". ואכן נשארו שם עוד יום עד שבעל הבית התחזק לגמרי, ובטרם נסעו השאיר לו הבית הלוי סכום כסף, וגם את מעיל הפרווה שלו להחיות את נפשו, וכך חזרו לביתם ולא נסעו לאסיפה. ע"כ המעשה ונפלא הוא.

ויש להמליץ על זה את דברי חז"ל (בבא בתרא י"א ע"א): 'כָּל הַמְקִימִים נֶפֶשׁ אֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִילוֹ קָיָם עוֹלָם מְלֹא', שאף שהיה הבית הלוי בדרך לאסיפה לצורך קיום עולם מלא של כל היהדות החרדית, ויותר על הכל בכדי לקיים נפש אחת מישראל, כי שווים הם, וכאמור.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גלין המאר)

ארכיון 'עוז והדר'

השבוע במדור:

האם מי שכבר יצא י"ח קריאת שמע רשאי להפסיק בפסוק ראשון? | לדרוש בשבע ברכות בגלל המלוה - האם יש בזה איסור של בפרהסיא

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

מח"ס תשובות והנהגות

בתפילין דרבינו תם שהח"ס זצ"ל חשש לקרוא אז קריאת שמע שמא קורא קריאת שמע בלי תפילין, לדברינו א"ש מה שקורין בהם קריאת שמע כיון שרצוננו לצאת שיטת ר"ת בתפילין, וכיון שחוששין שבזה הוא דמקיים כראוי מצות תפילין, נהגו לומר בו קריאת שמע שזהו הידור בתפילין גופא, והיינו שבזה התפילין כמצותה עם קבלת עול מלכות שמים, שצריך לכיון כן בכל פעם ורק באופן זה התפילין כהלכתה וכמ"ש.

ארכיון 'עוז והדר'

ראשונה, כשאנו קורא לצאת יד"ח קריאת שמע, לא יפסיק בחנם, אבל שואל אפילו מפני הכבוד וכמובא בבית"ל סי' ס"ו ס"ה מחידושי הגרע"א.

ונראה מזה שאף שאנו חייב, כיון שמקבל ע"ע עול מלכות שמים, צריך שתהא כהלכתה בלי הפסק כלל, וכן י"ל דצריך לקבל עול מלכות שמים בכוונה כדין וגם לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כמו אצל יעקב שנזהר

שלא להפסיק אף שלא קרא לחיובא. ולפי זה ראוי ליזהר ולהזהיר שכל פעם שאומרים קריאת שמע לקבלת עול מלכות שמים ד' פעמים ביום (בקרבות, בברכות קריאת שמע, במעריב, ועל המטה) ליזהר לכיון בו כראוי שמקבל ע"ע עול מלכותו ית"ש.

והנה ברמב"ם ספ"ד מתפילין מבואר חידוש גדול, דהקורא קריאת שמע בלי תפילין כמעיד עדות שקר בעצמו, לא מפני שקרא מצות קריאת שמע בלי תפילין, אלא תפילין אות וראוי לקבל בו עול מלכות שמים, ולכן מביאו בהלכות תפילין ולא בקריאת שמע, והיינו שמשום התפילין עצמן יש לומר בהם קריאת שמע.

ולפי דברינו שאפילו קורא קריאת שמע בלי חיובא יש בזה קבלת עול מלכות שמים וראוי מפני מצות תפילין לומר בו קריאת שמע, ל"ק מה שהעיר במ"ב (תקנ"ה ס"ק ה') שאומרים קריאת שמע במנחה של תשעה באב דהוה תורה דאסור, שלפי הרמב"ם מצות תפילין ראוי שתהיה עם קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, ויש קיום דקבלת עול מלכות שמים תמיד אף שכבר קרא, שפיר כשמניחין תפילין בת"ב במנחה, אף שאין אז המ"ע אומר בו קריאת שמע שאז, בקבלת עול מלכות שמים דוקא, מצות תפילין כהלכתה, וכן

האם מי שכבר יצא י"ח קריאת שמע רשאי להפסיק בפסוק ראשון?

שאלה: האם מי שכבר יצא י"ח קריאת שמע רשאי להפסיק בפסוק ראשון?

תשובה: בספרי 'טעם ודעת' על התורה בדברי רש"י פרשת ויגש (מ"ו, כ"ט) דכשיעקב נפגש עם יוסף לא נשקו שהיה קורא שמע, ותמוה אמאי בחר ברגע זה לקרוא קריאת שמע, ולא קרא קודם לכן או אח"כ, והבאנו דדוקא בשעה זאת שנפגש עם בנו שבא בכבוד מלכות, ויהא לו כבוד רב מאד, חשש שלרגע יסיח דעתו מייחוד השם ע"כ קרא קריאת שמע, והוכיח הגר"א (ר"ס ס"ו) מכאן כשקוראין פסוק ראשון דשמע ישראל אסור להפסיק כלל אף שבשאר פסוקי שמע מותר להפסיק מפני היראה והכבוד.

ולדברינו יש מכאן ראייה דאף שאנו חייב עתה במצות קריאת שמע, כל היכא דעוסק בקריאת שמע בפסוק ראשון בקבלת עול מלכות שמים, אף שאנו מכין למ"ע דקריאת שמע אסור לו להפסיק, כמו הכא שקורא קריאת שמע לעול מלכות שמים [ולא כקורא בתורה], אף שיצא כבר חיובו, או אינו רוצה לצאת עכשיו, דינא הוא דאין מפסיקין כלל באמצע קבלת עול מלכות שמים, דחפצא דקבלת עול מלכות שמים אינו רק עם קיום מ"ע דקריאת שמע. ומזה נלע"ד דאף באומר פרשת קריאת שמע בבוקר לפני הקרבות, כיון שמקבל אז עול מלכות שמים אסור להפסיק, שיש קיום קבלת עול מלכות שמים אף שאינו קורא לצאת לחיובא, וע"כ יש ליזהר אז לכיון כדין ולא להפסיק. [וכדמות ראייה לזה מהא דבפסוק "ד" מלך וגו'" שאומרים ב"יהי כבוד" אין מפסיקין אפילו לקדושה וכמ"ש במ"ב סי' נ"א ס"ק י"ב], וכל זה בפסוק ראשון אבל, אח"כ אפילו בפרשה

הגאון רבי פנחס וינד

בעמח"ס ברית פנחס ראש בית ההוראה לעיני ריבית

כאן שאלה של רבית, שהרי גיסו הלוה לו כסף והוא בא לדרוש בביתו, ואף שאינו בא בגלל שהלוה לו כסף, וגם ללא ההלוואה היה מסכים לדרוש לכבוד גיסו, מכל מקום הרי הוא דורש ברבים ובפרהסיא, ומבואר בשו"ע (ס"ק סע"י) שאף בדבר שהיה עושה בלא ההלוואה, אם עושה זאת בפרהסיא וברבים, אסור משום מחזי כרביית, וא"כ אסור לו לדרוש ברבים בבית גיסו. ויש לדון האם יש אמת בדבריו או לאו.

ארכיון 'עוז והדר'

מגיסו שהוא בעל דרשן ידוע ומפורסם, שיבוא לביתו לדרוש בפני הבחורים, וגיסו השיב שקשה לו להגיע, ואין לו זמן לזה, אחר הפצרות מרובות נאות גיסו להגיע לדרוש בפניהם, באותו מעמד כשביקש מגיסו להגיע, שאל לו גיסו האם יכול להלוות לו סכום כסף מסוים הנצרך לו. הוא השיב לו בחיוב, והלוה לגיסו הבעל דרשן סכום כסף מסוים. כשהגיע הבעל דרשן לדרוש, עלה בליבו שיש

לדרוש בשבע ברכות בגלל המלוה - האם יש בזה איסור של בפרהסיא

שאלה: אברך העוסק בחיזוק בחורים נושרים, מארגן אחת לכמה שבועות התכנסות לכל הבחורים שהתחזקו על ידו, ומביא בעלי דרשנים גדולים שידרוש בפניהם דברי חיזוק ועידוד, המלהיב לבבם לעבודת ה', ונותן להם כוחות לכל השבוע.

באחת הפעמים כשארגן שבע ברכות בביתו עבור אחד הבחורים שהתחזק דרכו והשפיע עליו עד שזכה להקים בית נאמן בישראל, ביקש

<<<

שאלה נוספת: בבית מדרש אחד לא היה

בעל תוקע בראש השנה, וחיפשו כמה שבועות בעל תוקע מומחה שיבוא לתקוע ולהוציא את הרבים ידי חובתם, הגבאים שמו עיניהם על בעל תוקע מומחה וירא שמים, אולם הוא לא נאות לבוא ולתקוע, ואמר שהוא מעדיף שלא לתקוע בבית מדרש אחר, וכן הוא מעדיף שלא לתקוע בראש השנה וכדו', לכן ביקשו מרב בית הכנסת שישכנע את הבעל תוקע שיבוא לתקוע בבית מדרש. אחר שרב הכנסת דיבר עמו, לא נשארו לו הרבה ברירות והסכים לתקוע באותו בית מדרש.

לשמחת הגבאים והמתפללים לא היה גבול, אולם לאחר כמה ימים נזכר הבעל תוקע שהוא חייב סכום כסף מכובד לרב בית הכנסת שרק בגללו הסכים לבוא ולתקוע, ואף שהסכים לבוא לא בגלל ההלואה אלא בגלל כבוד הרב, מכל מקום הרי הוא תוקע בפרהסיא, ומבואר בשו"ע (סי' קס"ט) שאסור לעשות למלוה טובה בפרהסיא אף שהיה עושה כן גם בלא ההלואה.

האם מותר לו לבוא ולתקוע או שיש בזה איסור.

תשובה: באופן שבא לדרוש או לתקוע בגלל

ההלואה שהלוו להם כסף - יש בזה איסור, ואסור לעשות כן.

אבל באופן שבא לדרוש או לתקוע לכבוד המלוה עצמו, והיה עושה כן גם בלא ההלואה - יש להקל בזה, אף שעושה כן בפרהסיא.

סברת הדברים: נפסק בשו"ע (סי' קס"ט ז')

דאף בדבר שהיה עושה גם בלא ההלואה, מכל מקום אם עושה כן בפרהסיא יש בזה איסור, משום מחזי כרביית.

ולכאורה לפי זה גם כשבא לדרוש בפני רבים, או לתקוע בפני רבים, הרי זה נקרא בפרהסיא, ואם חייב כסף למי שהזמינו וכדו', יהיה בזה איסור של בפרהסיא, וכעין מה שמצינו בפוסקים [ש"ך סי' קסו (סק"א) בשם מהרש"ל, שו"ע הרב (סי' יא), חכמת אדם (כלל קלא סי' טז)] דלכבד את המלוה בסנדקאות נקרא בפרהסיא, א"כ גם לתקוע בשופר או לדרוש ברבים נחשב בפרהסיא, ויש בזה איסור.

ונראה דזה פשוט, שאם חייב כסף לאחד מן המתפללים בבית מדרש, או לאחד מהשומעים דרשתו, לא נחשב בפרהסיא, ואין בזה איסור, שהרי לא מחזי שבא לכבוד מתפלל זה, ואינו מוכח שבא במיוחד לכבוד מלוה זה, שהרי בא לדרוש ולתקוע בפני רבים, ולא מצינו שאם חייב כסף לאחד מן היוצאים והשומעים יהיה בזה איסור.

וכעין זה כבר כתבנו (ח"א תשובה פד) שאם הולך

של בפרהסיא, ואף שלמעשה אינו מקבל כסף על דרשתו ותקיעתו, מכל מקום כיון שאין ידוע ברבים אם מקבל כסף או לאו, אפשר דלא נחשב לפרהסיא, ועכ"פ לצירוף ודאי אפשר לקבל היתר זה.

יש להקל לצורך מצוה

ג. סברא נוספת אפשר לומר בזה, שמצינו ברמ"א (סי' קעב סעי' א) שאם נותן רבית לצורך מצוה, אפשר להקל בזה ברבית דרבנן, ולדוגמא שאם נותנים למלוה מקום בבית מדרש לשבת עליו, כיון שהמקום הוא מצוה יש מקום להקל בזה ברבית דרבנן, ולפי זה גם בנידון דידן הרי הרבית הוא צורך מצוה שהוא דורש ברבים ומחזק ומליחב את לבבם לעבודת ה', וכן מוציא את הרבים ידי חובתם בתקיעת שופר, ויש בזה היתר של צורך מצוה.

ואף שהש"ך (סי' קס"ט) חולק על הרמ"א וסובר שאין אפשר להתיר לתת רבית לצורך מצוה, מכל מקום בנידון דידן שאינו עושה כן בגלל ההלואה, וכל האיסור הוא רק משום בפרהסיא ומחזי כרביית, יש לצרף כסניף את דעת הרמ"א להקל כשהרבית הוא צורך מצוה, ואף בדעת הש"ך יש לדון אם יחלוק בכה"ג, שאינו נותן עבור ההלואה.

ויש לדון לפי זה, אמאי אסרו הפוסקים לתת סנדקאות או עליה למלוה, הרי אפשר להקל משום צורך מצוה, שהרי הסנדקאות והעליה הם צורך מצוה, ואפשר דלא הקילו בזה במקום שאין בזה צורך, שהרי אין לו הכרח לתת עליה למלוה דווקא, או לתת סנדקאות למלוה דווקא, ולכן אינו נחשב למצוה שיתירו בשביל כך [וכעין זה מצינו בשו"ע הרב (או"ח סי' רמב סעי' ט) ובשו"ת מהר"י הלוי (סי' ה) שההיתר ללות ברבית לצורך מצוה, הוא רק כשאין לו אפשרות אחרת לקיים את המצוה, אבל אם יכול לקיים את המצוה באופן אחר לא הקילו בזה, וא"כ הוא הדין לגבי ההיתר שנותן רבית לצורך מצוה, ג"כ מסתבר דהיינו רק כשאין יכול לקיים באופן אחר], משא"כ כאן שאין לו מי שיבוא לדרוש, או מי שיתקע להוציא את הרבים, ודאי מסתבר שנחשב לצורך מצוה, ויש להקל בזה.

ועכ"פ בצירוף כל הנך סברות אפשר להקל בנידונים הנ"ל, לבוא לדרוש, ולהוציא את הרבים בתקיעת שופר.

וכל זה כשבא לכבוד המלוה אף בלא ההלואה, ובזה הנידון הוא רק משום בפרהסיא, ויש מקום להקל בזה, אבל אם באמת בא רק בגלל ההלואה של המלוה, יש בזה איסור גמור, שהרי מהנה את המלוה בגלל ההלואה, ומשום צורך מצוה בלחוד, אי אפשר להקל, וכמו שמחמיר הש"ך שלא להקל אף לכבוד מצוה.

להשתתף בחתונה של בן המלוה אין בזה איסור של בפרהסיא, כיון שאינו ידוע בשביל מי בא להשתתף בחתונה, בשביל מחותן זה או מחותן אחר, וכ"כ בנידון דידן שיש עשרות אנשים בבית מדרש, ועשרות בחורים שבאים לשמוע דרשתו, דנראה שאם חייב כסף לאחד השומעים אין בזה איסור, שאינו ידוע ונראה לכבוד מי בא לדרוש.

אלא שעדיין יש לדון כשבא באמת לכבוד אחד מן השומעים שהוא חייב לו כסף, וכדוגמאות דידן, שבא לכבוד גיסו המארגן או לכבוד רב בית הכנסת שחייב להם כסף, אלא שלא בא בגלל ההלואה אלא בא בגלל האנשים שחייב להם כסף, שלא בגלל ההלואה, וא"כ אפשר שאם אנשים מבררים יודעים שבא בגלל אדם זה, ואף שאינו בא בגלל ההלואה, הרי מאחר שחייב להם כסף איכא איסור של בפרהסיא.

ואם כבר היה רגיל לדרוש לכבוד גיסו, לפני שהלוה לו כסף או שהיה בעל תוקע לפני שהרב הלוה לו כסף, אין בזה איסור של בפרהסיא, וכמבואר בפוסקים [ש"ך (סי' קסו סק"א בשם מהרש"ל), והפוסקים הנ"ל] שאם כבר עשה כן לפני שהלוהו ידוע לכולם שעושה לכבודו בלא ההלואה, אין בזה איסור, אבל באופן שלא עשה כן לפני ההלואה, לכאורה יש בזה איסור של בפרהסיא.

מיהו לאחר העיון נראה להקל בשאלה זו, מכמה טעמים:

האם יש בכוח של אדם אחד לאסור לכולם א. יש מקום לומר, שאין בכח של אדם אחד לאסור ללוה לעשות פעולה, שיש בזה הנאה להרבה אנשים, דכל האיסור של בפרהסיא הוא שאסור להנות את המלוה בלחוד, וכדוגמאות של הפוסקים שנותן לו עליה או סנדקאות וההנאה הוא למלוה בלחוד, אבל כשעושה טובה והנאה להרבה אנשים יחד, לא מצינו שאחד מן השומעים יעשה איסור לכל השומעים והמקבלים, ולכן כשבא לדרוש לפני הרבה אנשים, אף שהוא בא לכבוד המלוה, לא מצינו בזה שיהיה איסור לכל האנשים בגלל אחד.

ואף שלא מצינו בזה בפירוש להיתר, מכל מקום בדבר שאינו אסור אלא משום מחזי, יש מקום להקל בזה, ועכ"פ בצירוף עוד היתרים דלהלן ודאי יש להקל בזה.

אין ידוע אם מקבל כסף על דרשתו ותקיעתו

ב. סברא נוספת יש לומר, כי אין אנשים יודעים אם הבעל דרשן מקבל כסף על דרשתו, ואם הבעל תוקע מקבל כסף על פעולתו, וכשמקבל כסף הרי אין בזה איסור, שהרי אינו עושה טובה למלוה אלא מקבל כסף על זה, וכיון שאין ידוע אם מקבל כסף או לאו, אפשר שאין בזה האיסור

המשך מעמ' ד'

מעשיות ולחיים מאלפים
מצדיק הדורות

סיפורי צדיקים

הסכיתו אלי אחי ורעי היקרים, מה אומר ומה אדבר: תקופת החתונה הזו עברה עלי בקלות שלא תיאמן, כאשר סיימתי את ימי השבע ברכות באורח פלא ללא שום חוב כלל.

גולת הכותרת היתה תרומה מיוחדת דרך מחותני הראשון, אשר השיג עבורי עזרה ממקור לא ידוע ומבלי שאפנה אליו לעזרה, העברה בנקאית בסכום פנטסטי של ארבעים ושניים אלף וחמש מאות שקלים!

בחתונה זו הכסף הספיק לי אף כדי לשלם את חלקי בדמי השכירות לזוג הצעיר עבור שנה מראש! שנה לאחר מכן זכיתי לערוך חתונה נוספת... אבל שם היה הכל כרגיל, שום הפתעות יוצאות דופן לא המתינו לי בבנק, אלא התמודדתי כאחד האדם...

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

(בתחזון בצורי)

מילין יקירין ויהודים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילתא חדתא

חדתא דאורייתא יסוד חדש ונפלא על הפרשה

מעשה אבות סימן לבנים גם באהבת השם יתברך

הפסוק (דברים ו ה) 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך' ולעבוד את השם יתברך באהבה יתירה, כי גם האהבה שחיבב את בנו כבר יוכל גם כן להקדישה לקדושת שמו יתברך. והנה גם במסכת זו של אהבת השם קיים הכלל 'מעשה אבות סימן לבנים' (ראה תנחומא לך לך ט), ואנו נקראים בזה לאמץ את דרכי האבות הקדושים וללמוד את מידותיהם התרומיות. רבות ניתן ללמוד בענין זה מפגישת יעקב ויוסף, כמו שהביא **השפתי צדיק** (ויגש לא) ששמע מזקינו **החידושי הרי"מ ע"ה** ששיבח את דברי המהר"ל הנ"ל, אמנם **הרבי מקאצק זלה"ה** התבטא על כך שהוא דבר קטן למעלת קדושת האבות.

וליישב דברי זקינו ז"ל כתב השפתי צדיק שנראה כוונתו שיעקב אבינו הכין דרך עבודה זו עבור כל כלל ישראל, שבכל עת שיתעורר בליבם איזה אהבה וחיבה שיוכלו להטותה להשם יתברך, ולכן מובא ברש"י כוונה זו שנעשה מזה פירוש הפשוט ואז יוכל כל איש ישראל לבוא למדרגה זו, וכן היה רוב עבודת האבות הקדושים להכין דרכי עבודה לכלל ישראל [ולכן נקראו

אבות, כמו שביאר השפת אמת (וירא תרמ"ה ד"ה בפרשת) בטוב טעם: שכל עבודת בני ישראל וכו' הכל בכח מעשיהן של האבות, דכתיב 'למען אשר יצוה בניו וביתו' וגו', ולא מצינו שהיה מצוה בעת פטירתו איזה צוואה, אך הפירוש שבכל מעשה האבות נשתתפו עם כל הדורות העתידין לעמוד מהם, ולכן נקראו אבות שלא היה שום עובדא לעצמותם רק בשם כל ישראל, כמו שאנו עושין בשם כל ישראל, ומצד זה נוכל אנחנו להתקשר במעשה אבות מפני שהם כללו אותנו במעשיהם, וצוואתו הוא לשון התקשרות, 'אשר יצוה' וגו' בכל מעשה שעושה כנ"ל, שוב מצאתי כדברים האלה בספר קדושת לוי, אכן האבות הקדושים עצמם אין לשער גודל דביקותם ומסירות נפשם תמיד להשם יתברך עד שמלאכי השרת נתקנאו בהם.

ולכן היה ראוי ליעקב לקרוא קריאת שמע כאשר בא אליו יוסף וראה אותו מלך אחר הצער הגדול שהיה לו בעבורו.

דיבורים נשגבים אלו של המהר"ל עשויים להתפרש בכמה פנים, ולאחר שהביאם **השפת אמת** (ויגש תרל"ז ד"ה נודע) פירש הענין כפשוטו, כי היה ירא לנפשו שעל ידי זה האהבה שנתמלא לבו ליוסף בנו ישכח ממנו אהבת הבורא יתברך, לכן לפני ששמח והתענג מראיית יוסף שכל כך ציפה וחיכה לראותו, מקודם התדבק בהקדוש ברוך הוא ועל ידי זה נשכח ממנו האהבה הגשמית.

וכענין זה מסופר על **החפץ חיים ע"ה** שאמר בעת הסתלקות בנו חביבו הצדיק ז"ל כי כעת יוכל לקיים ביתר שלימות את

ויאסר יוסף מרפכתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צוואריו ויבך על צוואריו עוד (מו, כט). וברש"י אבל יעקב לא נפל על צוואר יוסף ולא נשקו - שהיה קורא את שמע.

מובא בספר **גור אריה למהר"ל** (מו כט) מדוע נתייחד הזמן לקריאת שמע שהיה קורא, לפי שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בנו מלך, נתמלא לבו אהבת ויראת השם בהכרה מלאה איך מידותיו הם טובות ושלימות ומשלם שכר טוב ליראיו, והיא מידת החסידים אשר יקרה להם טוב מיד הם מתדבקים אל הקדוש ברוך הוא על הטובות והאמת שעשה עמם, והנה זהו קריאת שמע בקבלת עול ויחוד מלכות שמים ואהבתו,

מילתא דפליאה

השתיקה כעין קמיע המציל את אדם מן היסורים

בניו ובני בניו אתו ובנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה (מו ז).

לפעמים נדרש מהאדם לשתוק כדי שעל ידי זה תבוא ישועתו, ובמה דברים אמרים, כשחלילה וחס מתרגש על האדם יסורים מן השמים שאז העצה הטובה היא לשתוק ולא להתרעם על מידותיו של הקב"ה ולקבלם באהבה, כמו שאמרו (ברכות סב) קבלה דיסורי שתיקוּתא ומבעי רחמי [ופירש בערוך (ערך קבל) שהשתיקה ובקשת הרחמים היא כעין קמיע המציל את אדם מן היסורים]. וכאשר מקבל את היסורים באהבה זוכה שירחמו עליו מן השמים ויטיבו אחריתו, כמו שכתב **האור החיים הקדוש** (בראשית מו ז), בשעה שירדו אבותינו למצרים היו מהם שקבלו עליהם את הגזירה באהבה, ובהם לא שלט השעבוד ובזכותם נצלו גם כל בני דורם, ורק לאחר שנפטרו אותם שקבלו יסורים באהבה אז התחיל קושי השעבוד, אבל אותם שירדו למצרים בעל כרחם לא עמדה זכותם להצילם מן השעבוד, ולכן מצינו שיוכבד בת לוי ושרח בת אשר לא הגינה זכותם על ישראל מן השעבוד, וטעם הדבר כי לא ירדו למצרים אלא בעל כרחם. ובזה יובן לשון הכתוב (שם) 'בניו ובני בניו אתו ובנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה', כי הבנים ירדו 'אתו' מרצונם, ואילו הבנות, וכן 'זרעו' שהם בני הבנות, לא ירדו מרצונם, והיו מסתפקים בדעתם האם לרדת ולהתענות בשעבוד מצרים ולפרוע שטר חוב הגלות, ורק יעקב הוא שהביאם אתו למצרים.

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

אהבת ה' הבוערת בלב הצדיקים כרשפי אש

ובשל כך כשהרגיש מתיקות גדולה בעת שאמר קדושת 'כתר' בשבת קודש היה ירא שלא תהיה לו כלות הנפש מגודל מתיקות אור הנערב, ולקח שעון בידו והביט עליו כדי שעל ידי זה יוכל להחזיק את הנפש בתוך הגוף. באחד הימים, תוך כדי עבודתו הקדושה בדביקות בחי העולמים, התעלף הרבי ר' אלימלך וכל הפעולות שעשו להעירו לא הועילו מאומה. נבוכים ואובדי עצות קמו החסידים ונסעו **להרה"ק ר' אברהם משה מפשעווארסק ע"ה** לשאול את פיו כדת מה לעשות, ויעץ להם שיביאו בן אדם מגושם חוטא ומחלל שבת ויבקשו ממנו לגעת בידו הקדושה של הרבי. כששבו מנסיעתם עשו כעצתו, ויהי, אך נגע המחלל שבת בידו של הרבי ומיד נתעורר מדביקותו העילאית.

אין הצדיקים נמנעים מלהתקרב לאור העליון אף בידיעה שיגיעו עד כלות הנפש

סיפורים אלו הם מקצת דמקצת משבחים של קדושי עליון צדיקי הדורות אשר כל ימי חייהם מקיימים כל מצוה ומצוה בדביקות עצומה וקירבת אלקים עד כלות נפשם ממש בבחינת 'כי עליך הורגנו כל היום' (תהלים מד כג), וכך גילה **האור החיים הקדוש** (ריש פרשת אחרי) טפח ממדרגותיהם הקדושים והנשגבים בפירושו על מיתת נדב ואביהוא, ורבות התייגעו גדולי הדורות והמקובלים לבאר דבריו הטמירים והנעלמים בפירושו שם, ותוכן דבריו שמתו נדב ואביהוא בזה שנתקרו לפני אור עליון בחיבת הקודש, והוא סוד הנשיקה שבה מתים הצדיקים, ורמז הכתוב בתיבת 'וימותו' הפלאת חיבת הצדיקים, שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מלהתקרב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות, עד כלות נפשם מהם.

יוסף שמר על אביו שלא יסתלק לעולמו מרוב דביקות

בדרך זו ניתן להבין מדוע יוסף לא קרא קריאת שמע, שכן אם בצדיקי הדורות נאמר כך, על אחת כמה וכמה יעקב אבינו ע"ה בחיר האבות בוודאי היה בבחינה זו, ולכן הוצרך יוסף להשיג על אביו בשעה שהוא קרא את שמע שלא תצא נפשו מרוב דביקות, ועל כן נפל על צוארו כדי להחזיקו בעולם הזה, ויתכן להוסיף שגם זה בכלל דברי הנחלת יעקב שיוסף היה עסוק במצות כיבוד אביו לשמור ולהשיג עליו.

פטירת המגיד מזלאטשוב בעת רעוא דרעוין מתוך דביקות עד כלות הנפש ועל פטירת המגיד **מזלאטשוב זלה"ה** מסופר, כי לערך שנתיים קודם פטירתו הוצרכו לשמור עליו שלא תצא נשמתו מרוב דביקות בבוראו, וביחוד בשבת קודש בעת רעוא דרעוין, ואירע מעשה בכ"ה באלול שנת תקמ"א בעת רעוא דרעוין בשבת קודש פרשת נצבים-וילך, היה כל כולו אחוז שרעפים ודבוק בבורא עולם עד כלות הנפש מרוב חיבה ותשוקה לבורא ברוך הוא, ובאמצע אמירת מאמר 'תא חזי' מזוהר הקדוש (יתרו פח) הנדפס בסידורים, בשעה שאמר 'ובהאי רצון אסתלק משה נביא מהימנא קדישא מעלמא' הגיע להתפשטות הגשמיות, וכשראתה זאת בתו הצדקת הזעיקה את אחיה הצדיק ר' יצחק, אך כשהגיע איחר את המועד וכבר נסתלק לבית עולמו.

עבודת התפילה של היהודי הקדוש מפרשיסחא במסירות נפש ממש

בדומה לזה מובא בספרים הקדושים על **היהודי הקדוש מפרשיסחא זלה"ה** שהסתלקותו היתה באמצע עבודתו בתפילה, וכידוע דרכו שהיו כל עניני תפילותיו במסירות נפש, ובאמת בסוף הלך לעולמו מתוך מסירות נפש בתפילתו. וכך העיד על נשמתו שהיא מאותם הקדושים שמסרו נפשם על קדושת השם, וממילא מוכרח להיות פטירתו על ידי דביקות, ובכל תפילה שצמאה נפשו להשם יתברך ומתדבק בו יתברך, אז השם יתברך חונן אותו ומשיב לו נפשו שיוסיף בעבודה על ידו, ואחר התפילה נחלש מאד ומוכרח לטעום תיכף אכילה או שתיה, וגם שלא להניחו לבדו בבית. ובימיו האחרונים נזהרו לשמור מאד ועמדו לידו תמיד מוכנים באיזה טעימה ליתן לו תיכף ומיד אחר סיימו התפילה, אמנם בפעם האחרונה נתעכב הדבר ותיכף נפל על הארץ, ומתוך דיבורים קדושים בדביקות עצומה שנמשכה ל"ו שעות נפרד מהאי עלמא ונסתלק לעולם העליון.

תשוקתו הגדולה של הנועם אלימלך להיפרד מעולם הזה ולהתקרב למקור הקדושה

גם עבודתו בקודש של **הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זלה"ה** כרוכה היתה תדיר במסירות נפש, כשכל רצונו ותשוקתו להיפרד מעולם הזה החומרי ולעמוד במקור הקדושה מבלי לבוש החומר העב,

ויאסר יוסף מִרְפָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְוָאָרָיו וַיִּבְךְּ עַל צְוָאָרָיו עוֹד (מו כט). רש"י כתב לפרש 'עוד' מלשון רבוי, שהרבה יוסף והוסיף בבכי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו הטעם שהיה קורא את שמע.

ונתקשו המפרשים דממה נפשך אם לא היה אז זמן קריאת שמע מדוע קרא יעקב אבינו, ואם כן היה אז הזמן לקרוא את שמע מדוע יוסף הצדיק לא קרא. ותיירץ **הנחלת יעקב** (הובא בשפתי חכמים) שיוסף היה עסוק במצות כיבוד אביו, ועל כן היה פטור מקריאת שמע כדין העוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה כו. שו"ע אורח סי' לח ס"ח).

הצדיקים הדבקים בקב"ה צריכים שמירה שלא תצא נפשם מגודל הדביקות

ונראה לתרץ באופן אחר, על פי הידוע ומבואר בספרים הקדושים מעלת ודרגת הצדיקים, אשר בעבודתם את השם יתברך בדביקות עצומה בקדושה ובטהרה ובסילודין כשרפים ומלאכים זוכים להתפשטות הגשמיות, עד היותם קרובים להיבטל ממציות ולהסתלקות נשמתם מחמת רוב כיסופין והשתוקקות ואהבת השם אשר בערה בהם, וכדי להציל את נפשם חייבים הם להתעסק בדבר גשמי או שיעמדו עליהם אנשי ביתם לשמור עליהם בשמירה יתירה ולעוררם לבל יסתלקו מן העולם הזה בשעת דביקותם.

פטירת הרמ"ע מפאנו ע"ה בשעת קריאת שמע

וכך נודע על **הרה"ק הרמ"ע מפאנו ע"ה** (בעל עשרה מאמרות) שהוצרך לשמירה שלא תיפרד נפשו מגופו מרוב דביקות להתפשטות הגשמיות בעת שהיה קורא קריאת שמע, ולכן בכל יום ויום קודם כניסתו לחדר המיוחד שהיה מתבודד בו ומקשר נשמתו בחי העולמים מאהבתו ודביקותו בו יתברך, היה נוהג לקבוע זמן למשמשו שיבוא ויעוררו עד שיפסיקנו מדביקותו. פעם אחת נפלה דליקה בעיר, ומחמת הבהלה שכח המשמש ולא בא בזמן שקבע לו רבו, ולאחר זמן מועט כשנזכר על כך מיד בא ונכנס לחדרו, אולם מצאו שכבר נצרר בצרור החיים ויצאה נשמתו הקדושה באחד על ידי מיתת נשיקה.

מילין יקירין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

עבודת ה' לא תלויה אף פעם באחרים

בקודש, שכשנכנס הכהן גדול לקודש הקדשים, וכן כל אדם בבואו לעבוד את עבודת הקודש, יסיר מלבו מחשבת 'כל אדם', ולא יהיה רצונו שיראו בני אדם עבודתו ולא שיכבדו אותו על כך.

על פי אלו הדברים פירוש משנתנו הוא, 'במקום שאין אנשים השתדל להיות איש', 'השתדל להיות איש' תמיד בעבודת בוראך כמו 'במקום שאין אנשים', היינו שישתדל להרגיש עצמו תמיד כמו במקום שאין אנשים, ולא יצפה לשום כבוד משום אדם.

יעקב אבינו השלים עצמו ביחוד עבודתו לשמים

הוא הדבר שמורה לנו תורתנו הקדושה באמרה (בראשית לב כה) 'ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו', וביאר **ברביד הזהב** (פר' וישלח ד"ה ויותר), שיעקב אבינו הגיע למדרגה זו שיהיה דומה בעיניו כאילו הוא איש יחידי בעולם, ולא היה בדעתו שום פניה זרה שתהיה עבודתו למצוא חן וכבוד בעיני בני אדם. ומחמת כן התקנא בו שרו של עשו וביקש להורידו ממדרגתו זו, ולכן 'ויאבק איש עמו', שנאבק להכניס בו מחשבה שיש עוד 'איש עמו', שלא תהיה עבודתו מיוחדת לשם ה'. אך בחסדי ה' 'וירא כי לא יכול לו', שלא הצליח להחלישו במאומה, כי בכל עת היה מדמה לעצמו בתוקף וחוזק שהוא ורק הוא שנמצא לבדו מול בוחן לבות, וממילא כל כוונתו הייתה אך ורק לשם שמים.

יוסף הצדיק טיהר עצמו מכל מיני פניות

זהו גם הפירוש בדברי יוסף הצדיק קודם שהתגלה לאחיו (בראשית מה א) 'הוציאו כל איש מעלי', שהיה מתיירא שמא תתערב בליבו מחשבת גאווה שאינו גומל רעה לאחיו על כל אשר הרעו עמו, ואדרבה הוא מקרב אותם ומסייע בידם. לפיכך הכין עצמו בהכנה רבה להיות דומה בעיניו כאילו אין עוד שום איש עמו, שתהיה מחשבתו טהורה מכל פניה בלתי לה' לבדו, ואכן מעיד עליו הכתוב (שם) 'ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו', שלא היתה במחשבתו שום פניה לקבל כבוד מבני אדם.

זה בזה. כי בהיות האדם בין אנשים הוא נזהר שיהיו מעשיו מתוקנים, אבל בהיותו בינו לבין עצמו ביחידות הוא עלול יותר להיכשל, ועל כן הזהירה אותנו התורה 'להצנע לכת עם אלוך', שגם בהיותך בצינעה כשאין אדם המבחין במעשיך תתן אל ליבך שאתה נמצא 'עם אלוך', כלומר, גם כשהינך במצב של 'הצנע' ביחידות, עליך לקיים 'תמים תהיה עם ה' אלהיך', וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קא ב) 'אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי', שאפילו בזמן שאני לבד בביתי אתנהג בתמימות לב עם הקדוש ברוך הוא.

ונרמזו הדברים בדברי משנתנו 'במקום שאין אנשים השתדל להיות איש', היינו גם כשאין מצוי בין אנשים השתדל להיות איש ולנהוג כפי שנדרש ממך, וכדברי המדרש שמואל ששמע מזקן אחד. וכן נרמז הדבר במה שאמרו להלן במשנה י"ג 'ואל תהי רשע בפני עצמך', גם כשאתה לבד בפני עצמך ואין מי שרואה אותך, היה זהיר במעשיך ולא תעשה מעשי רשע, כי מלוא כל הארץ כבוד.

כשעובד את ה' יחשוב כאילו ואין איש הרואהו

הלימוד השני הוא על פי מה שביאר הרה"ק **רבי נחמן מהורדנקה ע"ה** בפסוק (שמות לד א) 'ואיש לא יעלה עמך בכל ההר', כשאדם רוצה לעבוד ה' באמת ובתמימות, צריך הוא לחשוב ולדמות בעצמו כאילו הוא בעצמו יחידי בעולם, ולא תהיה לו שום פניה וכוונה לכבוד משום אדם בעולם, ובזה תהיה עבודתו שלמה ורצויה לה', וזה דבר הכתוב 'ואיש לא יעלה עמך' שכאשר הינך מתעלה בעבודת קונך אמוד בדעתך שאין איש שנמצא איתך ורואה מעשיך מלבד ה' יתברך היודע מצפוני ליבך ויושר לבבך. ועל פי זה פירש **בדגל מחנה אפרים** (פר' מטות ד"ה החלצו) את הפסוק (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר

הוציאו כל איש מעלי וגו' (מה, א).

אמרו חז"ל (אבות פ"ב, מ"ה) **במקום שאין אנשים השתדל להיות איש**. בספרי החסידות ביארו בזה שני דרכים, ושניהם מולכים להבנה כי אל לו לאדם לעבוד את ה' רק כשהוא בין אנשים, וחלילה כשאין אנשים 'עבוד את ה' בצורה אחרת, ודרגה נוספת היא כאשר הוא נמצא בין אנשים ועל העובד ה' מוטל שיעשה מעשיו בהרגשה כאילו ואין איש עמו וכל מעשיו הם רק לשם שמים, ובכך תהיה עבודתו שלמה, ושניהם רמוזים בדברי התנא במשנתנו.

הדרך האחת יסודית ביראת ה' ויראת חטא ואין עניינה חסידות כלל. והיא מה שאומרים 'לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי', והכוונה שגם כשנמצא לבדו 'ירא מה' יתברך הרואהו כמו שנאמר (ירמיה כג כד) 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'". על כך משלו המושלים לאדם שנכנס לקטוף פירות משדה של אחר ללא רשותו, והעמיד את בנו לשמור בפתח השדה כדי להזהיר אותו אם יבואו בני אדם. באמצע הקטיף צעק הבן לאביו שרואים את מעשיו, וכשיצא האב מהשדה הביט סביב ולא ראה שום אדם שרואה את מעשיו. אמר לו בנו, מן השמים מסתכלים ורואים את כל מעשיך.

ואלו דברי משנתנו 'במקום שאין אנשים השתדל להיות איש', כפי שכתב **במדרש שמואל**: ושמעתי מחכם זקן שאמר, 'ובמקום שאין אנשים' כלומר שאין שם שום איש רק אתה בחדרי חדרים ואין רואך ויודעך, ולכן לא תאמר אחטא כי מי רואני ומי יודעני, רק אפילו 'במקום שאין אנשים' ואין איש אתך בבית שם צריך ש'תשתדל להיות איש' צדיק ישר ונאמן.

'תמים תהיה' גם כשאתה 'הצנע לכת'

מה טוב להביא בעניין זה מה שפירש הרה"ק **רבי שמעלקא מניקלשבורג ע"ה**, דהנה בשתי מצוות נאמר 'עם ה' אלהיך' - 'תמים תהיה עם ה' אלהיך' (דברים יח ג), 'להצנע לכת עם אלהיך' (מכה ו ח), וביאר, שבא ללמד שפסוקים אלו קשורים הם

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראל

ובהחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו צרות פורטוגל

היו משפחות רבות שהוגלו בידי שלטונות פורטוגל למרוקו. ביניהן היתה קבוצה של כמאתים נשים עגונות, אלמנות חיות או זקוקות ליבום, שספני פורטוגל הורידום לחופי מרוקו והמה ישוב יחד בחצר אחת בעיר סאלי, עסקו יחד במלאכת יד וניהלו קופה משותפת. הן ניוונו מלחם ומים ועם כל זה הפרישו מהנותר להם לצדקה, להחזקת תלמידי בתי מדרשות.

אפס, לא בכל פורטוגל נוצר מצב כזה ובחלק מקהילותיה ניתן ליהודים וגם למגורשים, מנוח, והקהילות המשיכו לשגשג.

כך נמשך הדבר עד שנת רנ"ז. אז הצטרפה אף פורטוגל לגזירות השמד, וכל יהודיה שלא אבו להתנצר גורשו מתחומיה. שוב גדשו יהודים את חופיה של מרוקו ושוב סבלו מנחת זרועם של הנציבים הפורטוגזיים היושבים בערי החוף.

הארת פנים ממורם

ויהי בשנת רנ"ח, היא שנת ירח"ם לפ"ק, ריחם ה' על עמו ויפסקו הצרות מגולי ספרד ופורטוגל אשר בפאס ובמרוקו כולה, הרעב חדל, המגפות נעצרו, והכלכלה הלכה והשתקמה במהירות פלאית. סוף סוף באו הגולים אל המנוחה ואל הנחלה והחלו מקימים את בתיהם וקהילותיהם.

גם מושלה של פאס, מולאי שייך, שהיווה קרן אורה ליהודים בשנות ענותם, המשיך בפעליו הברוכים ומיד עם עבוד הרעב הוציא פקודה לכל בני עמו לשחרר את כל הילדים שנמכרו לעבדים בעקבות הרעב, ולהשיבם לבית אבותם ולמשפחותיהם.

"ואחר זה הזמן בחמלת ה' על עמו חזק וריחמם, מש[נת] ירח"ם והלאה בירכנו ה' בברכותיו עד שבנינו בתים ועליות מרווחות בציר וכו'. וברכנו השי"ת בישיבות ותלמידים ובתי כנסיות יפיפיות בנויות לתלפיות וספרי תורה מלוכשים שש ומשי ורקמה ומעוטרים בכסף עד שיצא טבעו של ה"אל מלאח" בכל ארץ ישמעאל כהיום הזה!"

השנים הנוראות שחלפו על ראשם, מלבד שהפילו בהם חללים רבים והניסו קהל גדול חזרה לקסטיליה, גם הבריוח רבים מן הגולים שהמשיכו לאחוז מקל נדודים בידם ונמלטו על נפשם כדי למצוא מקום טוב יותר, מהמפורסמים שבהם היה הגאון רבי יעקב בירב זצ"ל, מחדש ה"סמיכה" בארץ ישראל.

וכן יכתוב מהר"י בירב לימים:

"ות'ל מיום הגירוש והשמד שבספרד, הייתי מורה הוראות בישראל, ורב לחמשת אלפים בעלי בתים יהודים במדינת פאס כמפורסם לכל העולם. והייתי אז בן י"ח שנים ועדיין לא הייתי בחתימת זקן והיו שם חכמים גדולים ועם היותי ברעב ובצמא ובחוסר כל לעולם הלכתי בדרכי ה'".

אפס, ככל הנראה לא התמהמה רבי יעקב בירב בפאס כי אם תקופה קצרה בת כמה חודשים, בשנת רנ"ג עצמה כבר שהה בתלמסן, ומשם נסע דרך אלג'יר לארץ ישראל.

היה בהם בעוזבים את מרוקו גם הגאון המקובל "החייט", שכמובא לעיל המשיך לנאפולי שבאיטליה, השלישי מחשובי רבני הקהילות הוותיקות במרוקו. במיוחד ניכר האיחוד בפאס וכל גלילותיה אשר בצפון מערב מרוקו. בפאס עצמה התאחדו הקהילות לגמרי, ורק בדבר אחד נותר הבדל ביניהם: צאצאי התושבים המקוריים התפללו עוד דורות רבים אחר כך בבית הכנסת שלהם שתחת הנהגת הרבנים לבית אבן-דנאן, ובנוסף תפילה משלהם, נוסח הקרוב לסגון הסיפור הטריפוליטי. בכל הערים שסביבותיה: מקנס ואל-קצאר, נודון באידם ודבדו, וערי החוף: טנג'יר, ארזילא ותיטואן, לעראיישי, ראבאט וסאלי, אספי וגלילותיהן, קיבלו הקהילות את צביון המוחלט מידי גולי ספרד, עד שרישומם של התושבים המקומיים כמעט ולא ניכר בהם.

פניני אור החיים

חברים טובים

ויגש אליו יהודה'.

פרשת ויגש היא המשך לפרשת מקץ. יוסף הצדיק אמר לשבטים שבנימין יישאר אצלו להיות עבד, ואת האחים הוא משחרר. ואז ניגש יהודה ואמר את המובא בתחילת הפרשה.

אלא שתוספת המילה 'אליו' צריכה הסבר. התורה מתארת את כל השתלשלות העניינים, וזה ברור שיהודה ניגש אליו, אל יוסף. היינו יודעים זאת גם אם היה כתוב ויגש יהודה', ללא תוספת המילה 'אליו'.

אומר האור החיים הקדוש: הצדיקים לא מתחברים עם רשעים. השבטים רואים לפנייהם את המשנה למלך מצרים, וסבורים שהוא גוי עובד עבודה זרה, והלב הנקי והזך של השבטים מתרחק ממנו באופן טבעי. כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים.

כאן עשה יהודה משהו נגד טבעו, והתקרב בלבו 'אליו', אל יוסף, כדי שעל ידי זה יתקרב הלב של יוסף אליו, ויקבל את דבריו. לב מרגיש לב.

זו התוספת 'אליו'. אילו לא סיבה מיוחדת זו, לא היה יהודה מקרב לבו אל אותו אחד שהוא סבור עליו שהוא גוי עובד עבודה זרה. חברים צריך לברור, לדעת עם מי מתחברים.

הזהירות העצומה מלהלבין פני חבירו

דבר מפעים מוצאים אנו באור החיים הקדוש.

'ראיתי לתת לב בעניין יוסף' כך הוא כותב, 'אין לא חש על צער אביו כמה שנים'.

נכון שבתחילה הוא היה עבד ולא היו לו את האפשרויות לתקשר עם הבית. אבל אחר כך, כשנעשה משנה למלך מצרים, למה לא כתב אגרת לאביו, דע לך שאני, יוסף, חי, ויש לי תפקיד חשוב של משנה למלך מצרים, וכו' וכו'. יוסף הצדיק יודע שהוא בן חביב אצל אביו, ובוודאי אביו מתאבל ומצטער עליו. למה הוא לא הודיע לו?!

אומר האור החיים הקדוש, גם כשהייתה לו אפשרות להודיע,

עדיין הייתה לו מניעה גדולה. 'הוא חש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב'.

הוא יותר על הרצון להודיע, הוא ישים בצד את הגעגועים, העיקר לא להביא את האחים שלו לידי בושה וכלימה.

מוטב פיל אדם עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו בריבים!!

עמו אנוכי בצרה

'אנוכי ארד עמך מצרימה'.

את הפסוק הזה קשה להבין כפשוטו אומר האור החיים הקדוש.

הרי ידועים דברי חז"ל שמשנה רבינו אמר לפרעה 'כצאתי את העיר... והעתרתי אל ה', כי בתוך העיר לא יכל משה רבינו להתפלל, 'לפי שהייתה מלאה גילולים'. ומה הכוונה 'אנוכי ארד עמך מצרימה'.

וכן מפרש האור החיים את הפסוק: 'מצרימה', היא מלשון 'מיצר'.

כשאדם נמצא בצרה, במצוקה, צר לו, זה נקרא 'מיצר'.

לפני רדתו לגלות, אומר הקב"ה ליעקב אבינו 'אנוכי ארד עמך מצרימה', מתחילה הגלות, זה קשה, זה לא פשוט, אבל דע לך 'אנוכי ארד עמך מצרימה', אני נמצא איתך בגלות.

'עמו אנוכי בצרה'.

קבלת גזירת מלך ברצון בניו ובני בניו וגו', הביא אתו מצרימה'.

כל זמן שאחד מיורדי מצרים קיים' כך אומרים חז"ל, 'לא התחיל השעבוד'.

למרות שהם כבר היו במצרים, אך השעבוד התחיל רק אחרי שיורדי מצרים, אלו שהגיעו עם יעקב אבינו, נפטרו.

ומה זה מלמד אותנו?

אומר האור החיים הקדוש: עצם העובדה שהם הסכימו לקבל על עצמם ברצון את גזירת הגלות, זה המתיק מהם את הגזירה. וכלשון האור החיים הקדוש 'סמא דיסורי קבולי' כלומר התרופה של היסורים היא קבלתם ברצון.

הם הסכימו ברצון לקבל את עול הגלות - סרה מהם גזירת הגלות.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

כמים הפנים לפנים

ויגש אליו יהודה (מד יח).

בכל הנוגע ליכולותיו של האדם להתקבל בחברה, להתחבר על הסביבה וליהנות מיחס חם ואוהד, מלמדנו רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א שיטה בדוקה ומנוסה, ואלו דבריו: "ובדרך דרש יתבאר אומרו ויגש אליו, על דרך אומרו (משלי כו יט): 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם'."

"ולזה נתחכם יהודה להטות לב יוסף עליו לרחמים, והקריב דעתו ורצונו אליו לאהבו ולחבבו, כדי שתתקרב דעתו של יוסף אליו לקבל דבריו ופיוסו. והכרח לעשות כן, לצד שמו הטבע לא יחבבו בני יעקב עובדי עבודה זרה... וממנו נפשם לשנוא [את אשר] אשר בשר חמורים בשרם, לזה הוצרך לפי שעה להפך המוטבע ולהגישו בלבבו, ולהשיבו בתוואני דליביה [בחדרי לבבו]."

במילים אלה מלמדנו רבינו את הדרך הנכונה והמוצלחת ביותר לגרום להערכת ואהדת הזולת אותך, והיא - עשה כן אתה עצמך כלפיו, והדבר ישפיע אף להיפך. פשוט, גם אם לא תמיד קל.

כל אדם רוצה להיות מקובל, אהוד בקרבה ומוקד משיכה לחברים וידידים. אין אחד שלא מעוניין להתחבר על סביבתו, לדעת שאנשים אוהבים ומעריכים אותו ולמצוא את הנתיב לליבם של בני האדם שסביבו. אך כיצד עושים זאת?

ישנם אנשים שהדבר בא להם באופן טבעי. מטבעם, הם מכבדים בראש המדברים ומשמשים 'מסמר הערב', לא רק בערב אלא גם בבוקר ובצהריים. לעומתם, אחרים מתאמצים ומנסים בכל כוחם, ואפס. משהו לא עובד. במקרים גרועים יותר הם אף נתפסים לצעדים נואשים, 'נדבקים' לזולת ויוצרים לעצמם סטיגמה של טרדנים וטרחנים ללא תקנה.

מוסר על החמור, אשר ישב בערבו של יום עבודה מתיש וערך את חשבון נפשו.

'מה יש לי בחיי?' קונן בעודו לועס בקול זנב-שיבולת מזדמן, 'אני עובד, איך לומר - כמו חמור, מתאמץ ללא הרף ומשרת את אדוני נאמנה, ומה אני מקבל בתמורה? מעט קש ותבן?'

לצד החמור השטרע לו בתנוחה עצלנית הכלב, בן תפנוקיו של האדון. הלה, שעייר ופרוותי, מזיל ריר מפיו ואוזניו שמוטות ברישול, זכה ליחס של בן-מלכים.

'אמור נא' פנה אליו החמור בטרוניה, 'על מה ולמה אתה זכאי מלונת חמימה ונעימה, לאומצת בשר עסיית ולטויל יומימי עם האדון, בעוד שאני נמק תחת העול ואיני זוכה לכל זאת?'

הכלב התהפך על צידו באדישות והפטיר: 'אני יודע ללקק, אתה לא'.

'מה? תהה החמור.

'אסביר לך' הואיל הכלב לתרום מניסיונו העשיר וחכמת החיים הכלבית שלו, 'כשהאדון שב הביתה מן השדה, אני שש לקראתו ומזנק אל על בתנועות של חיבה, מלקק אותו בפניו ומסביר לו פנים, ואילו אתה, מה אתה עושה שיצדיק יחס ותמורה?'

שמע החמור, נהר לאות הסכמה, הרהר בדברים והסיק את המסקנות הנדרשות.

כבר למחרת, בעת ששב האדון הביתה בתום יום העבודה, יישם החמור הלכה למעשה את מה שלמד אך אמש. הוא זינק על האדון, התנפל עליו

ובעט בו בברוטליות, הפילו ארצה וליקקו בכל פה.

האדון, למותר לציין, פחות התלהב מהרעיון, הוא כמעט מת שם, ובתמורה הוא נתן לחמור מכות נאמנות.

'איפה טעית?!' התני החמור במרמור הולך וגובר, שופך את זעמו על הכלב, 'רימית אותי, נכון? הפכת אותי ללעג וקלס!'

'לא ולא' השיב הכלב נחרצות, 'הנני עומד במילתי כי הסוד הוא ללקק את האדון, אך גם ללקק - צריך לדעת איך...'

סיפור זה משמש כמשל לסוגים שונים של אנשים, שיש מהם שניחוו בחוש הליקוק, דהיינו יודעים הם את סוד החנפנות, ובכך נעשים הם מקובלים בחברה. אך יש מהם שחסרים את החוש הזה, וכשהם מנסים את מזלם בחנפנות מעושה, הם מוצאים את עצמם מוקעים עוד יותר מהחברה.

ובכן, מהי תקנתו של המסכן הזה שלא יודע ללקק והוא רוצה להכנס לחברה?

הוא אשר הקדמנו את עצתו המעניינת של רבינו האור החיים הקדוש בפרשת השבוע, על פי הפסוק בספר משלי 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם'. המים הם כמו מראה, וגם לב האדם זה כמו מראה. כשאדם אוהב את חברו בליבו, ואף שקשה לו הדבר הוא מתגבר לחשוב מחשבות של אהבה כלפיו - בסופו של דבר גם חברו יאהב אותו.

האור החיים מסביר שיהודה השתמש עם הפטנט הזה כדי להטות אליו את ליבו של יוסף, ויגש אליו יהודה - הוא קירב את לבבו אליו, אהב אותו וחייב אותו, ועל ידי זה הוא פעל שגם יוסף הצדיק יאהב אותו בחזרה.

כבשן האש

תמיהה מתבקשת תמה רבינו בעל 'האור החיים' הקדוש זיע"א בפרשתנו (מה כו):

כיצד יתכן שכל אותן שנים שהיה יוסף במצרים, לא שלח להודיע לאביו כי הוא חי?

בשנות עבדותו ובשנות כליאתו בבית הסוהר, יתכן לומר שלא היה באפשרותו, אך מאז שעלה לגדולה, הלא חלפו תשע שנים תמימות עד שבאו אחיו, וכיצד לא חש לצערו של אביו, שבכל אותן שנים ישב והתאבל על בנו האהוב?!

והתשובה מרעידה:

יוסף נמנע מלהודיע לאביו, מפני שלא רצה לבייש את אחיו ולפרסם את חטאם.

האחים הרי סיפרו ליעקב שחיה רעה אכלתהו, וכאשר ישמע יעקב שיוסף חי, עלול הוא לחשוד באחים שידם במעל - כפי שאכן אירע.

וכך אמרו חכמינו (ב"מ נט): 'נזח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חברו ברבים'.

מאמר זה שגור בפי הבריות כהמחשה עד היכן יש להיזהר מהלבנת פני חבריו, אך מעולם לא מצאנו אדם שיעלה על דעתו להפיל את עצמו לכבשן האש ובלבד שלא ילכין פני חבריו, מלבד תמר שבעקבות המעשה שלה דרש רבי יוחנן משמו של רבי שמעון בר יוחאי את המאמר הזה. אלא שאצל המשגיח מברנוביץ', הגאון הצדיק רבי ישראל יעקב ליובצ'אנסקי זצ"ל הי"ד, לא היה מושג של מאמר כזה! בעלמא, ואם כך אמרו חכמינו - כך יש לנהוג!

חורף כבד היה זה. השלג נערם לילות ארוכים, וקור עז שרר ברחובות. כל מי שהיה באפשרותו

העדיף להתכרבל תחת לשמיכות המחממות ולא לצאת אל הרחוב הסוער.

כך נהג גם השמש העירוני, שבמקום להתייצב על משמרתו בבית הכנסת הגדול עם שחר ולהעלות את האש בתנור הגדול, נותר מחופר במיטתו.

בתחילה, כשהגיעו ראשוני מניין 'ותיקין' שהתגברו כארי לעמוד ממיטתם ומצאו את בית הכנסת קר וחשוך, חשבו שנאנס השמש ולא יכול היה לבוא, אך למחרת שוב היה ההיכל קפוא וריק.

בחוץ שאגה הרוח, פתיתי השלג כיסו את החלונות, ואך בקושי הצליחו לתחוב את המפתח בחור המנעול. שלא לדבר על הזמן הרב שבזבו בהכנסת העצים ובנסיונות להצית את האש בתנור המגושם, על מנת שיוכלו הבאים לפשוט את מעיליהם.

ומים חמים עבור הבאים, להשיב את הנפש מהקור כמו בימים הטובים - מאן דכר שמיהו?! מאן-דהוא שפגש את השמש ושאלו על העדרותו, סיפר שהלה גימגם על עיסוק חשוב שנקלע אליו שלא בטובתו.

ביום השלישי כבר כעסו כולם.

השמש נצפה משוטט בעיר כהרגלו, והמתפללים של המניינים המאוחרים סיפרו שלקראת השעה שמונה הוא נראה מגיח סוף סוף מביתו בנינוחות, כשטליתו ותפיליו תחת בית שחיו והוא צועד לבית הכנסת.

עבור מה מקבל השמש תשלום? האם לא נכלל במפורש בתנאי המשרה שעליו להשכים קום ולהכין את בית הכנסת למתפללים?

כשהטיח אחד מנכבדי הקהילה את האשמה בפני השמש, שתק הלה במבוכה ופניו הסמיקו.

"ממחר הכל יהיה כשורה", הבטיח לאיש הזועם.

אבל למחרת לא נראו מבעד לחלונות בית הכנסת קרני אורן של העששיות, ור' זרח האופה שוב נאלץ לכלות את זמנו במילוי התנור בעצי ההסקה, תוך שהוא משפשף את ידיו מחמת הקור, במקום לומר את פרקי התהלים הקבועים שהיה רגיל לומר לפני התפילה. שלא לדבר על כוס התה המהביל שהיה רגיל לשתות...

אחד המתפללים קרא לפטר את השמש ממשרתו, ואחרים תבעו לקצץ במשכורתו: "עבור מה אנו משלמים לך? על שנת החורף המתוקה שלו?!"

אחרי תפילת המנחה התגודדו כמה מוותיקי המניין סביב השמש בזעם: 'כיצד אינך מתבייש לישן על מיטתך בעוד כולנו סובלים מהקור הנורא?'

השמש השפיל עיניו ושתק. אזניו בערו מבושה, והוא ייחל שהאדמה תבלע אותו.

'אתם צודקים, אמצא לכך פתרון', אמר, וגמלט מהמקום.

אלא שכאשר קרא התרגול בעלות השחר הבא, התהפך השמש על מיטתו והמשיך לישן. בקור שכזה לא יעלה על הדעת להוציא אף לא את האצבע הקטנה אל מחוץ לשמיכה, הרהר מוחו המנמנם שלא אבה לחשוב על ההשלכות. את העלבונות שספג אמש, העדיף לשכוח.

'ממחר', החליט בליבו ב'החלטה נחושה' תוך כדי ששמויות עיניו נעצמות שוב.

כעבר שעתיים, כשהזדחל מהמיטה וראה את השעון, כמעט ופרח לבו. שוב פעם גברה עליו תאוות השינה, וכעת עלול הוא להיות מפוטר ממשרתו...

מאין יביא לחם לעולליו? וכיצד ישא את פניו

המשך מעמוד א'

חיים כרצון ה'

י'אמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי'.

אם יעקב אבינו רואה את פני יוסף, ודאי שהוא חי, האם אין זה כפילות **'אחרי ראותי את פניך, כי עודך חי'?**

ותמיהה נוספת: מדוע לא אמר זאת יעקב אבינו כשישרוהו שיוסף חי, למה רק עכשיו הוא אומר זאת? מעניק לנו האור החיים הקדוש תובנה מעניינת מאוד.

יעקב אבינו שומע שיוסף חי, אחרי כה הרבה שנים שהוא לא יודע מה קורה עם בנו, הוא שומע שהוא חי והוא שמח שמחה גדולה.

אך עדיין אין השמחה שלמה.

השאלה היא **'איך הוא חי'?**

הוא נמצא לבדו בין גוים, בארץ מלאה טומאה ועבודה זרה, מי יודע איזה נסיונות עברו עליו ואיך הוא עבר את אותם נסיונות.

זה שאמר לו שיוסף חי, זה עדיין לא מספיק להרגיע אותו.

אך יוכל יעקב אבינו לדעת את מצבו הרוחני של יוסף? אומר האור החיים הקדוש, ידוע שצדיקים רואים על פניו של אדם את מצבו הרוחני. על פני האדם רשום מצבו במדויק, וצדיקים רואים זאת. על אחת כמה וכמה שיעקב אבינו ראה על פניו של אדם מה הוא.

מקודם אמרו ליעקב אבינו שיוסף חי, כעת הוא רואה אותו. הוא רואה על פני יוסף שהוא נותר בצדקתו. אומר יעקב אבינו כעת אני רגוע **'אחרי ראותי את פניך'** ראיתי עליך **'כי עודך חי'**, לא השתנית אלא נותרת צדיק, בבחינת הצדיקים שנקראים חיים.

עוד יוסף חי!

תחושת הרעב לפי מחשבת האדם

'ולחם בכל הארץ, כי כבוד הרעב מאוד'.

דבר פלאי ומעניין אומר האור החיים הקדוש.

לא רק שלא היה לחם כי הייתה בצורת ולא גדלה תבואה. אלא עצם זה שהיה רעב, זה גרם לאנשים לאכול הרבה יותר... וכך הם כילו את כל מה שהיה ברשותם.

מספר האור החיים הקדוש שכן היה בזמנם, שהיה רעב במדינות המערב, ובגלל תחושת המחסור היה אדם אחד אוכל כשיעור מאכל של עשרה אנשים! רחמנא ליצלן.

תחושה של רעב אינה אובייקטיבית, מחשבות האדם משפיעות על ההרגשה ועל התחושה.

יהי צרון שלא יחסר לנו מזון לעולם ועד.

האיש המכווץ לא הגיב. באדישות המשיך להצית את הגפרורים ולהבעיר את העצים.

חמתו של השמש בערה בו, והוא בעט באיש בכעס; שמה יוציא התמיהה את ראשו מהתנור סוף סוף? אך הלה לא זז.

במקום להוציא את ראשו - התחפר עמוק יותר על מקומו בתנור, והכניס את ראשו לחלל התנור המוצת...

שיעולים עזים בקעו מגרונו, העשן סימא את עיניו ונכנס לקנה הנשימה שלו, זקנו נחרך מהאש הלוהטת, אך הוא לא זז.

רק כשחש שהשמש פנה משם, הוציא את ראשו ונמלט מבית הכנסת כשפניו מכוסות בצעף.

איש לא ידע את זהותו של המדליק האלמוני.

ולגודל מזלו של השמש, לא הבין אף אחד מתושבי ברנבין מה קרה לזקנו של המשגיח המפורסם רבי ישראל יעקב ליובצ'אנסקי, שחציו נעלם פתאום...

כך קיים רבי ישראל יעקב בעצמו את מאמר חז"ל "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים", כפשוטו ממש!

ונראה לומר בדרך רמז:

כבשן האש עליו אמרו חכמים שנוח לו לאדם להפיל עצמו אל תוכו מהלבנת פני חבריו, הוא נרות החנוכה.

אם 'פיל' האדם את עצמו לתוך החנוכה, אם יכניס את עצמו למהות החג וידבק באורו, יזכה למדות טובות הרמוזות ב'ואל ילבין פני חבריו'.

ורמז נוסף יש כאן:

המלים 'נח לו' הן בגימטריא 'חנוכה' (עם האותיות).

ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

ובענין זה מפורסמת היא העובדה אותה מספר הגאון רבי **חיים יוסף דוד אוזולאי זצ"ל, החיד"א**, על רבו רבינו בעל **'אור החיים'** הקדוש, כמה פעמים בספריו, תוך הדגשת חשיבות הדברים:

"וכבר כתבתי שאני כותב זה הרבה פעמים - להיותו יקר הערך. ודברי מוסר צריך לחזור עליהם לעורר הלב ליראה את ה'" (מראית העין ר"ה ז.).

וזוהו המעשה:

פעם זילזל אחד מתקיפי הקהל בעירו של רבינו בעל 'אור החיים' הקדוש, בתלמיד חכם אחד.

על מנת להשכיח שלום בעיר, פנה בעל 'אור החיים' לחכם זה, ובקשו שיעביר על מדותיו וימחל לאותו עשיר. נענה אותו חכם ואמר: תיכף ומיד לאחר שבזיה אותי מחלתי לו לעשיר זה, מפני שאמר **בזוהר הקדוש** (ח"ג כח:), שחטאי ישראל כביכול מכבידים על כנפי השכינה ומצערם אותה, ועל מנת שלא יהיה צער לשכינה מחלתי לו לאותו אדם שבזיה אותי תיכף ומיד, וכך לא נזקף לו הדבר לעוון.

ובספרו **'דבש לפי'** (מערכת מ אות כג) ביאר מרן החיד"א לאור מעשה זה, את דברי האמורא הקדוש **רבא** שאמר (ר"ה ז.): "כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מכ"ה ז יח): **'נושא עוון ועובר על פשע: למי נושא עוון - למי שעובר על פשע:'**

כי המעביר על מדותיו ומוחל לאחרים על מנת שלא יהא צער לשכינה הקדושה מאותה העבירה, זוכה הוא שיעבירו על כל פשעיו על מנת שלא יהא צער לשכינה מעוונותיו שלו.

וכך מצאנו בספר הקדוש **'שפת אמת'** (ליקוטים, שבת פח:), שכתב על דברי חכמינו שאמרו: "עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושומחין ביסורין - עליהן הכתוב אומר 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו'".

טעם הדבר הוא, מפני שאמרו חכמינו (סנהדרין מו.): "בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת? קלני מראשי קלני מזרועי". כלומר, השכינה מצטערת בצערם של ישראל, ולפיכך הצדיקים שאינם רוצים לגרום לצער השכינה שמחים ביסורים, כדי להקל את צער השכינה כביכול.

מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

בבית הכנסת?

הגערות שספג אמש יהיו כאין וכאפס לעומת מה שעלול הוא לספוג היום...

כמעט והחליט להשאר בבית, אלא שזמן התפילה המתקרב הכריח אותו לפסוע בחשש לכוון בית הכנסת כשהוא מבט ללכל הצדדים כנגב.

לביש מזלו, כאשר עמד להניח רגלו על מפתן הדלת, נפתחה זו ומבית הכנסת יצא זלמן חוטב העצים. זלמן זה חרוץ ודייקן הוא, מעולם לא הפסיד תפילה כוונתיקין, ורק אמש הזהיר את השמש כי אם עוד פעם אחת יאחר למשמרתו, ידאג הוא בעצמו לפיטוריו...

פניו של השמש חוררו כסיד וברכיו פקו.

אלא שנס משמים קרה וזלמן לא הבחין בו כלל. כלומר, ראהו ואף הנהן בראשו קצרות לעומתו בברכת צפרא-טבא, אלא שכנראה נתחלף לו השמש במישהו אחר, שכן לא העיר לו מאום, ואף שמץ של רוגז לא שכן בעיניו.

גם אחרי תפילת מנחה, כאשר לא התגודד סביבו איש, ולראשונה זה שבוע ימים שלא ננעצו בו מבטי אשמה והערות דוקרות, נשם השמש לרווחה.

מה פשרה של התעלומה? האם נואשו כולם מהתנור? בעלות השחר של יום המחרת, כבר לא העלה השמש על דעתו לקום. יום האתמול עבר בשקט, מדוע שיטריח את עצמו ממיטתו כעת?

כשקם לבסוף, הכהו לבו על שטותו. אין הנס מתרחש פעמיים, ולבטח היום יספוג כפליים...

להפתעתו, ברכוהו הכל לשלום כרגיל, ואיש לא פנה אליו בתלונה. אפילו חיים-ראובן המלמד, שהוכיח אותו נמרצות שבעטיו אין הוא יכול ללמד את התינוקות כראוי כאשר חסרה לו כוס התה של הבוקר, חיך לעומתו ברגע שראהו.

ביום השלישי, כששאל את ר' תנחום הצדיק המתנועע בפניו מעלות השחר ועד חצות היום על ספריו, כיצד זה מחומם ההיכל, הבין השמש סוף סוף את פישרו של הנס. מאן-דהוא משכים קום ומדליק את התנור, כך אמר ר' תנחום שהיה סבור שהשמש הוא המדליק האלמוני.

'איני יודע מי הוא זה, כאשר באתי היה בית הכנסת מואר, מוסק ונעים, והמים שבמיחם מבעבעים'.

השמש הנוכך גיגגם משהו על כך שהוא שלח מישוה למלא את מקומו, ונעלם משם.

כמה טוב! מלאכתו נעשית על ידי אחרים!

כנראה יהודי שאין לו במה להסיק את ביתו משכים קום, ובא להתחמם בבית הכנסת, חשב.

מאז ישן השמש שנת ישרים רגועה, ללא חלומות בעתה על פיטורים וללא סיטוי לילה על צעקות וגידופים.

באחד הימים הוזקק השמש להשכים קום. מוכרח היה לקום ממיטתו לפני עלות השחר, וכיון שכן, כונן את צעדיו לבית הכנסת לגלות מי הוא ממלא המקום המסתורי.

שמה - הרבה בדרכו לבית הכנסת - אין כוונותיו של הלה טובות, ורוצה הוא להשיג את גבולי וליטול את משרתי. חייב אני לדעת מי הוא זה.

דלת בית הכנסת פתוחה היתה, משמע, אותו אדם כבר הגיע. אור קלוש דלק בהיכל, וצלליות רצדו על הקירות.

דמותו של ממלא המקום המסתורי נראתה כפופה על יד האח הגדול, מנסה להעלות את האש בעצי ההסקה.

"צפרא דמרי טב", קרא השמש לעברה של הדמות, מנסה לעמוד על זהותה ועל כוונותיה.

עווית של בהלה חלפה בגב האיש, והוא התכווץ במקומו בשתיקה, תוך שהוא ממשיך להתעסק באש ובעצים.

"בוקר טוב!" חזר השמש על קריאתו.

גם הפעם לא נענתה קריאתו.

השמש התרגז. מפני מה אין האיש עונה לו? וכי אין הוא ראוי לתגובה?!

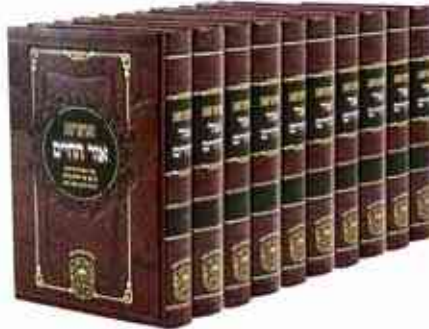
הוא התקרב אל האיש והרעים בשלישית. "בוקר טוב לך!"

מתיבתא אור החיים

שמסר נפשו על הדבר והפקיר עצמו בשני עולמות, יכול הוא לטעון יותר משאר אחיו. לפי זה מובן מדוע התוודע יוסף אל אחיו רק לאחר הטענה השניה על חשש מיתת יעקב, משום שהזכרת הערכות לא היתה כלל טענה שבגללה על יוסף להשיב את בנימין, אלא התנצלות מדוע נכנס לטעון יותר מאחיו, ורק כשהזכיר את הסכנה לחיי אביו, לא היה יכול יוסף להתאפק. ג. בלבב חכמה (עמ' צח) מתרץ, שהנה מובא בגמרא (מכות יא:) שנידוי על תנאי צריך הפרה ודבר זה נלמד מיהודה, וקשה שאם כן מה היתה טענת יהודה ליוסף שישלח את בנימין מחמת ערבותו ליעקב, הרי יאמר לו יוסף שיפר את נידויו, ועוד, שאם נידוי על תנאי צריך הפרה, אזי גם אם יקיים את תנאו יהיה עליו להפר את הנדר. ואם יטען יהודה שחושש שיעקב לא ירצה להפר לו את הנידוי, מה טענתו על יוסף, הרי יאמר לו יוסף שאם אביו אינו חס עליו, מדוע שהוא יחוס עליו. אמנם לפי דברי רבינו מיושב, שכשיגיד יהודה לאביו שנאנס ולא היה יכול להציל את בנימין, לא יתאכזר אליו יעקב ויתיר את נידויו, ולכן טען יהודה את הטענה השניה שחושש לסכנת מות אביו.

אביו, ויישבו בכמה אופנים:

א. השפת אמת מיישב, שצערו של אביו היסב ליהודה צער גדול יותר מכך שלא ימלא את ערבותו ויפסיד שני עולמות, והראה זאת ליוסף כדי שיראה כמה גדול בעיניו הצער על אביו, אולי גם בליבו תתעורר רחמנות על אביו. ב. הצבי והצדק מתרץ, שעיקר טענת יהודה היתה רק שלא יהיה צער לאביו, ואילו טענתו שערב לבנימין, לא באה אלא רק כדי לתת טעם מדוע נכנס לטעון יותר משאר אחיו, שמכיון

כתב רבינו (בראשית מד לד): כי איך אעלה וגו'. פירוש בלא טעם האמור שאמר וחטאתי וגו' איך אעלה וגו'. ועוד אולי שנותן טעם למה שאמר בתחלה הננו עבדים גם אנחנו וגו', כי איך אעלה וגו' פן אראה ברע, וכשלא יעלו כולן לא יראה וגו'. עוד יכוין להשיב לטענת אשה חכמה ששלח יואב לדוד (שמואל ב' י"ד) כי קמה המשפחה להרוג את מכה אחיו ותמיתהו בנפש אחיו וגו', והנה הוא הנדון שלפנינו כי כשיגיד יהודה לאביו כי אנוס הוא ואינו יכול להציל בנימין מיד המלך פשיטא שלא יתאכזר יעקב וישכל גם שניהם יהודה ובנימין ויתיר לנידויו של יהודה, לזה אמר טענה שנית כי איך אעלה וגו' כי חושש לסכנת מות אביו:

מבואר מדברי רבינו, שטענת יהודה היתה שחושש למיתת אביו אם בנימין לא ישוב עמו. ומקשה השפת אמת (ויגש תרי"מ), שהרי טענת איבוד עולמו היא טענה חזקה יותר מאשר צער של אביו. והצבי והצדק (פאנט) מוסיף להקשות, שהרי הוא סותר דבריו, מפני שמטענתו הראשונה שאמר (לעיל פסוק לב) 'כי עבדך ערב את הנער', משמע שדאגתו היא על איבוד עולמו שלו, ואילו כאן הוא אומר שדאגתו היא לשלום

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כבוד מערכת "ובחרת בחיים"
שלום וברכה,

ברצוני לשנף אתכם בסיפור מרגש בזכות לימוד פירוש ה"אור החיים" הקדוש, מתוך תקווה שחיוזק זה יעודד אחרים לקבל על עצמם את הסגולה המיוחדת הזו.

לפני מספר חודשים, יצא לי לקרוא בחוברת אוצר פניני החסידות את המדור שלכם, ושם נתקלתי בסיפור על כוחו של לימוד פירוש ה"אור החיים" הקדוש על הפרשה. דברי החיוזק הללו נגעו לליבי במיוחד, כיוון שבאותה תקופה הייתי במצב בריאותי מדאיג מאוד. עברתי תקופה לא פשוטה, עם חששות כבדים וחוסר ודאות לגבי מצבי הרפואי.

המילים שקראתי הדדו בי, והחלטתי בלי נדר לקבל על עצמי ללמוד בכל שבוע את פירוש ה"אור החיים" הקדוש. זה היה במוצאי שבת, וכבר למחרת בבוקר - ביום ראשון - ראיתי בעיתון פרסום על מבצע מיוחד על סדרת ספרי "אור החיים". ראיתי בכך סימן משמיי, וכעבור ימים ספורים רכשתי את הסדרה.

התחלתי ללמוד בהתמדה, משתדל להבין ולהעמיק בדבריו הקדושים של ה"אור החיים" הקדוש. הרגשתי כיצד הלימוד הזה נותן לי כוחות, מחזק את נפשי, וממלא אותי באמונה וביטחון. כעבור זמן מה, ניגשתי לבדיקת MRI, בדיקה שביצעתי באופן קבוע למעקב רפואי. לא תיארתי לעצמי שאקבל חדשות כה מפתיעות: הרופאים גילו שיפור משמעותי במצבי - כזה שלא היה כבר תקופה ארוכה!

ההתרגשות הייתה עצומה. אני מאמין בלב שלם שזהו לא מקרה, אלא כוחו העצום של לימוד התורה, וזכותו של ה"אור החיים" הקדוש שעמדה לי. אני כותב לכם מתוך תחושת הודיה גדולה לה', ומתוך רצון לחזק אחרים שזקוקים לישועה. אין ספק שבדברי הצדיקים אמת - לימוד פירוש ה"אור החיים" הקדוש הוא סגולה נפלאה, ואני קורא לכל מי שנמצא במצוקה, גשמית או רוחנית, לאמץ את הלימוד הזה ולראות ישועות. תודה לכם על פועלכם בזיכוי הרבים, יהי רצון שתמשיכו להפיץ את אורו של ה"אור החיים" הקדוש בקרב עם ישראל.

בברכה ובהערכה,
חיים ל.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת ויגש תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל

הבנת הגאולה

רבי יהודה ורבי שמעון ♦ עוד יוסף חי ♦ עץ יהודה ועץ יוסף והמקושש ♦ עצמות יהודה ועצמות יוסף ♦ כיצד נתכונן לגאולה השלמה

קרבה אל נפשי נאלה

עיקר עבודת כל הצדיקים שבכל הדורות היא לאוקמי שכינתא מעפרא ולקרב את הגאולה. רבות הן הדרכים בעבודת ה', איש על מחנהו ואיש על דגלו, אך כל הנחלים הולכים אל הים - אל התיקון השלם בגאולה השלימה. וכל זמן שהיו כולם מאוחדים לתכלית זו, לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, ובלבד שיכוונו ליבם לשמים, ויכירו וידעו כי גם עבודת חבריהם לתכלית זו היא מכוונת.

מלכים מתיינים זה עם זה

בראש פרשתנו, ויגש יהודה אל יוסף לבקש על בנימין, ודיבר דיבורים קשים ביותר לפניו, עד שדרשו על זה חז"ל (בראשית רבה צג ב) את הפסוק (תהלים מח ה) "כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נֹגְעִדוּ עֲבָרֵי יַחַד", ואמרו: "כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים, זֶה יְהוּדָה וְיוֹסֵף, 'עֲבָרֵי יַחַד', זֶה נִתְמַלֵּא עֲבֵרָה עַל זֶה, וְזֶה נִתְמַלֵּא עֲבֵרָה עַל זֶה, וכו', 'רַעְדָה אַחֲזָתָם שָׁם', אֵלּוּ הַשְּׁבִטִים, אִמְרוּ, מַלְכִים מִדִּינִים אֵלּוּ עִם אֵלּוּ אֲנִי מִה אֵיכָתֶּלֶנּוּ, יְאִי לִמְלֶךְ מִדִּין עִם מֶלֶךְ".

ואת יהודה שלח אל יוסף

לבסוף התגלה יוסף אל אחיו, ושלח להביא את יעקב אביו למצרים. ובעת ירידתו, שלח יעקב דווקא את יהודה להורות לפניו גושנה, לפנות לו מקום ולהורות איך יתיישב בה, ולתקן לו בית תלמוד, שמשם תצא הוראה (רש"י בראשית מז כח).

במדרש נתחנא בפרשתנו (אות ו) דימו חז"ל ענין זה לשני מלאכי מרום - מיכאל וגבריאל, וכלשונם: "כיון שבאו בשרו אותו שיוסף חי, שלח יהודה פרוזבטים אצלו, 'ואת יהודה שלח לפניו'. זהו שאמר הכתוב (איוב כה ב) 'המשל ופחד עמו עושה שלום במרומי', 'המשל' זה מיכאל 'ופחד' זה גבריאל, מיכאל מן המים וגבריאל מן האש, והן עומדין לפני השכינה ואינן מזיקין זה את זה, הוי אומר 'עושה שלום במרומי'. אמר ר' שמעון, כל הרקיע של מים והמלאכים של אש, 'ומשרתי אש לוהט', ואין המים מכבין את האש ולא האש שורף את המים. יהודה ויוסף, זה ארי זה שור, אתמול מתנגחין זה עם זה ועכשיו הוא משלחו אצלו, שנאמר 'ואת יהודה שלח לפניו'. הוי 'עושה שלום במרומי'."

העולה מהדברים, כי פגישתם וויכוחם של יהודה ויוסף, לא דבר פשוט היה, אלא מלחמת המלכים היתה שם, ובדברי חז"ל מפורש כי גם לאחר מכן הוצרכה עשיית שלום ביניהם, ורק הקדוש ברוך הוא העושה שלום במרומי הביאם לידי כך שיכול היה יהודה להישלח גושנה אל יוסף.

הרי מבואר, כי ויכוח זה עודנו קיים בשורשו לאורך כל הדורות, ועוסק במהלכים עמוקים וחשובים ביותר.

ברכת מאורי האש - ושליחותו של יהודה

והנה תחילת דברי המדרש עוסקים בדבר הלכה, כדרך המדרשים בהרבה מקומות. ועל פניו אין נראה כי ישנה

שייכות בין דברי ההלכה ודברי האגדה שבמדרש.

וכך היא לשון המדרש בראש דבריו: "ואת יהודה שלח לפניו". ילמדנו רבינו, אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת. כך שנו רבותינו, אין מברכין על הנר עד שיאוונו לאורו, ומנין למדו, מן הקדוש ברוך הוא. שנאמר (בראשית א ד) 'וירא אלקים את האור כי טוב' ואחר כך 'ויבדל אלקים בין האור ובין החשך', ר' זעירא בר אבהו אמר, מכאן שמברכין על הנר במוצאי שבת משיאוונו לאורו".

ויש להבין, מה ענין ברכת 'מאורי האש' במוצאי שבת, לשני המלכים המתדיינים ביניהם - יהודה ויוסף. והרי אין החיבור בין יהודה ליוסף כחיבור אש ומים, שהרי מיכאל וגבריאל נמשלו לאלו, ואילו יהודה ויוסף נמשלו לאריה ושור. וגם עצם הדרשה צריכה ביאור, כיצד לומדים מהבדלת האור והחושך לדין ברכת מאורי האש.

התקנת בית התלמוד בידי יהודה

עוד יש לתמוה, לשם מה הוצרך יעקב כלל להכין לו בית תלמוד, הלא כבר הודיעוהו כי יוסף חי והוא יושב בארץ מצרים, ושני בנים לו, מנשה ואפרים. ומדוע לא סמך עליהם כי כבר הכינו ישיבה ללימוד התורה, ולמה הוצרכה שליחותו של יהודה.

גם יש להבין, כי לכאורה שבת התורה בישראל אינו יהודה, אלא לוי, או יששכר. וכמאמר הגמרא (יומא כו), כי אין אתה מוצא צורבא מרבנן המורה הוראה בישראל, אלא או משבט לוי או משבט יששכר, ואף כי גם שבת יהודה חכמים גדולים הם בתורה, אולם להורות אליבא דהלכתא - מורים רק בני לוי ויששכר.

אם כן, כאשר מבקש יעקב אבינו להקים לו בית תלמוד, ולהוציא משם הוראות בהלכה לישראל, מדוע לא שלח את לוי או יששכר, היוצעים לפרש את התורה לפי פסק ההלכה, ללמוד וללמד - על מנת לשמור ולעשות ולקיים. ומפני מה נשלח יהודה.

שורש ארבע מלכויות

על שאלה זו עומד בספה"ק **בני יששכר** (מאמרי חודש כסלו - טבת, מאמר ב - אור תורה, אות כ"ה).

ומפרש שם על פי הידוע כי ארבע מלכויות השתעבדו בישראל במשך הדורות [ועסקנו בזה הרבה בפרשיות חומש בראשית], ושורש כולן בגלות מצרים שהיא הכוללת את כולן. ופירש **רבינו האריז"ל** (ליקוטי תורה פרשת כי תצא) כי שורש הגלויות הוא במה שפגמו ישראל בארבע אותיות שם הו"ה הקדוש, אשר ממנו יורד השפע לעולם, וכל גלות מכוונת לתיקון אחת מאותיות שם הו"ה. ואילו גלות מצרים נרמזת בקוצו של יו"ד שבשם הו"ה, כי הוא שורש האותיות ומשם מתחלת כתיבתן. וזה סוד הכתוב (שמות א יב) "וַיִּקְצָצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", כי שורש מצרים הוא בקוץ.

שני המשיחים - סמיכת גאולה לתפילה

ולפי האמור, מפרש הבני יששכר את ענין שליחת

יהודה למצרים, לארץ גושן.

כי הנה בשמו של יהודה ישנו שם הו"ה, בתוספת אות ד', להורות כי מלכות ישראל מפרסמת את מלכות הו"ה בד' קצוות הארץ, לאחד הנפרדים ולקבץ הרוחקים שנתרחקו בזרוע ארבע המלכויות. על כן מלכות ישראל ליהודה ניתנה, ודוד עבדי מלך עליהם לעולם (ראה יחזקאל לו כה), כי יהודה הוא סמל לאחדות נקודת האמצע עם ארבע הקצוות, ולעיתים לבוא תהא הגאולה על ידי משיח בן דוד.

אכן, קודם לכן יבוא משיח בן יוסף להילחם ברשעי האומות, ועל ידו תתחיל הגאולה, "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֶשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לֶקֶשׁ" (עובדיה א יח). ולאחר מכן תבוא הגאולה השלימה על ידי משיח בן דוד משבט יהודה, ותיכון בידו המלוכה.

וטעמא רבה יש בזה בסוד סמיכת גאולה לתפילה. תחילה קוראים קריאת שמע בברכותיה אשר בהן נזכרת הגאולה, ולאחר מכן מתפללים תפילת שמונה עשרה, וכמבואר בגמרא כי לכתחילה צריך לעשות כן עם הנץ החמה. וכמו שאמרו **בוזרה הקדוש** (ח"א רה): על הפסוק 'ויגש אליו יהודה' כי מה שניגש יהודה ליוסף היה בבחינת סמיכת גאולה לתפילה, כי יהודה ענינו תפילה הרומזת למידת המלכות - מידתו של דוד המלך, ויוסף ענינו גאולה הרומזת למידת היסוד. וזהו היחוד הגמור, אשר על ידו ישובו לאחדות כל הנפרדים, ויהיה ה' אחד וישראל עם קרובו גוי אחד.

שליחות יהודה - כללות כוחות ישראל

על פי כל האמור מבאר הבני יששכר, כי קודם שיר יעקב לגלות מצרים - שהיא הגלות השורשית הכוללת את כל הגלויות שלאחריה - שלח לפניו את יהודה, שהוא הכח הכולל את כל הכוחות. ולמי שלחו - ליוסף, להורות לפני כל בני ישראל הנכללים בהם את הדרך.

ומוסיף עוד (בהגה"ה שם), לפרש את הכתוב בהפטרות פרשתנו (יחזקאל לו טז-יז) "וְאָתָה בְּן אָדָם קָח לָךְ עֵץ אֶחָד וְכָתֹב עָלָיו לַיהוָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרֵי וְלָקַח עֵץ אֶחָד וְכָתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבָרֵי: וְקָרַב אִתָּם אֶחָד אֶל אֶחָד לֶךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחֲדִים בְּיָדֶיךָ". והיא היא הנבואה אשר בה נאמר הפסוק הנזכר לעיל (שם פסוק כה) "וְיָדֹד עֲבָדֵי נְשִׂיאֵי לָהֶם לְעוֹלָם".

בפסוקים אלו התנבא יחזקאל הנביא כי לעתיד לבוא תתחבר מלכות יהודה שבה שני שבטים עם מלכות אפרים שבה עשרת השבטים במלחמה כנגד הרשעים, ולא יהיה עוד פירוד בבית ישראל. משיח בן יוסף יקבץ נדחי ישראל ויגבר על אדום באש להבה, ולבסוף יבוא משיח בן דוד ויאחד את כל ישראל תחת ממשלתו, ויתקבצו כולם לאגודה אחת לעשות רצון ה', לקראת הגאולה השלימה והתיקון השלם. אז תשרה השכינה בקרב ישראל, ויבנה בית המקדש, וידעו כל הגויים כי ה' הוא המקדש את ישראל.

אלו הם דברי הבני יששכר, אשר על פיהם נתפרש מדוע דווקא יהודה הוא שנשלח גשנה.

אמנם, מבקשים אנו לטעום ולהבין לפי ערכנו את סוד

העצים המחזירים, ומה עניינם לקיבוץ נדחי ישראל.

טעם ברכת האש במוצאי שבת

כדי להעמיק בדברים, נציגה נא בזה את דבריו הנפלאים והיקרים של הרה"ק בעל ישמח משה זיע"א, המביא את דברי התנחומא ומבארם באופן נפלא.

תחילה מקדים רבינו את מחלוקת הפוסקים, בטעם ברכת מאורי האש במוצאי שבת קודש. הלבוש (אורח חיים סימן רח"צ) כתב, שאין עיקר תיקון ברכה זו אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת - דהיינו ביום ראשון, דכתיב (בראשית א) "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אוֹר". אך באלה זוטא שם הביא את דברי הגמרא (פסחים ג:) שמוצאי שבת הוא זמן תחילת ברייתו של האש, וכן אמרו (שם ד:): "ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור". ומשום כך יש לברך על האש במוצאי שבת.

עוד כתב הלבוש, כי אין לומר שברכת האש היא על הנאתה, וכעין ברכת הנהנין, כי אם כן היה לנו לברך בכל פעם שנהנים ממנה, ולא רק פעם אחת בשבוע.

ובאר האליה רבה שם, כי הנאת האש אינה הנאת הגוף. ומה שמברכים על אור החמה "יוצא אור", הוא ברכת השבח, ומשום שמתחדש הוא בכל יום, ולא משום הנאתו.

אכן הביא שם האליה רבה את דברי הכלבו (סימן מ"א) הסובר כי ברכת האש במוצאי שבתות היא ברכת הנהנין, ומה שאין מברכים בכל פעם שמתמשים בה, תירץ שם שהנאתה תמידית היא ואינה נפסקת. אלא שבשבת אסורים אנו להשתמש באש, לכן מברכים על הניית האש במוצאי שבת, ובזה אנו יוצאים ידי חובתנו בברכה זו לכל השבוע.

העולה מן הדברים, כי שני טעמים ישנם לברכת מאורי האש במוצאי שבת: האחד - ברכת השבח, על שם בריאת האור ביום הראשון, או על שהוציא אדם הראשון את האש משני רעפים, והשני - כשאר ברכות הנהנין.

וכתב הישמח משה כי הנפקא מינה בין שני הטעמים היא, שאם משום זכר לבריאה - אם כן מיד כשרואה את האור צריך לברך, אך אם משום ברכת הנהנין - אין לו לברך עד שייהנה מן האור.

מן הכח אל הפועל

ביסוד המחלוקת בין שני הפירושים, מבאר הישמח משה כי תלויה היא בשאלה יסודית: האם דנים דבר לפי מה שהוא עתה, או גם לפי מה שנתנו בו כעת בכח ויוכל לצאת אחר כך אל הפועל.

אם נאמר שדבר הקיים בכח נחשב כאילו כבר נברא, אם כן אין מקום לייחס את בריאת האש למוצאי שבת, שהרי כח האש היה טמון ברעפים כבר קודם לכן, אלא שיצא אל הפועל במוצאי שבת. אולם אם רואים אנו את הדבר רק כפי מה שהוא, אם כן במוצאי שבת נתחדשה פעולת האש, הן בימי אדם הראשון כשהוציאה מן האבנים, והן בימינו כשמדליקים אותה בגפרור וכדומה. ומעתה, אם רואים אנו את האש שבכח כאש קיימת, על כרחך אין ברכתה במוצאי שבת אלא משום ברכת הנהנין, ומפני שאסורה היתה במשך השבת, ואם כן כאמור אין לברך עליה אלא עד שיאורח לאורה וייהנה ממנה. אך האש הטמונה בכח אינה נחשבת לקיימת, אם כן ברכתה במוצאי שבת היא על בריאתה בזמן זה, ואפשר לברך מיד כשרואים אותה.

שני טעמים לשליחות יהודה

והנה, בפסוק 'ואת יהודה שלח לפני' מצינו שני פירושים. המעלה הבאנו את דברי רש"י אשר יסודם ממדרש תנחומא (בפרשתנו אות י"א), כי שלח יעקב את יהודה כדי להתקין לו בית תלמוד להורות משם הוראה לכל השבטים. ועל זה אמר הכתוב 'להורות', משמע כי כבר עכשיו בהליכתו נחשב יהודה כמי שבא להורות. אם כן מבואר כי לפירוש זה דבר הקיים בכח נחשב כמי שכבר ישנו, ואם כן ברכת האור במוצאי שבת אינה על בריאתו - שכבר היתה בששת ימי בראשית - אלא על ההנאה ממנו, ויש להמתין עד שיאורח לאורו. אמנם, פירוש נוסף כתב המלקט הכותב את פירוש

המהרש"א על התורה, שם ביאר על פי דברי הפענח רזא בפירוש הפסוק בפרשתנו (בראשית מה כג) "וְלֹאֲבִיזָה שְׁלַח קְזָאת עֶשְׂרֵה תַמָּרִים". שהיה מניין החמורים כמנין השבטים, והקשה כי אם כן היה לו לשלוח אחד עשר, ותירץ שאת בנימין לא שלח יוסף עמהם, ולכן באמת נענש עליו יהודה.

והנה, יעקב שהקפיד על יהודה בזה, לא רצה שיטירד מן העולם הבא חלילה וכפי שעבר לו על בנימין, לכן התחכם לשלוח את יהודה לפניו גושנה, ובוודאי כאשר יבשר ליוסף כי אביהם בא מצרימה יצאו כולם לקראתו, ובזה ייחשב לו ליהודה כמי שהביא את בנימין לאביו.

ובדעת יהודה אשר לא חשש לזה, צריך לומר כי מכיון שנודע אליהם יוסף וידוע היה כי בנימין נשמר אצלו, הרי זה כמי שהשיבו אל אביו, כי מכיון שיכול בכח להביאו הרי זה כמי שהביאו בפועל, ומוטב לו ליעקב המשתוקק כבר כ"ב שנים לראות את יוסף בנו שיבוא ויראה את שניהם יחד.

אמנם מכך שלא קיבל יעקב אבינו סברא זו, מוכח שלדעתו דבר הקיים בכח אינו כמי שקיים בפועל.

שורש המחלוקת בברכת האש

אם כנים הדברים, עולה כי לדעתו של יעקב אבינו, גם לענין הדלקת הנר במוצאי שבת יש לברך על בריאת האורה באותה העת, כי אין להחשיב את מה שהיתה קיימת קודם לכן בכח.

ומעתה מובן היטב, מפני מה פתח הדרשן את ענין שליחות יהודה לארץ גושן, בשאלה אימתית מברכים על הנר במוצאי שבת, האם משרואים אותו או רק משיהנו לאורו. שכן לפי האמור נחלקו בזה יעקב ויהודה, כי לדעת יעקב אבינו שדבר הקיים בכח אינו נחשב, אם כן יש לברך מיד כשיראו את האור, ולדעת יהודה שיש להחשיב את הקיים בכח כאילו הוא בפועל - אין

פנישתם וזיכוחם של יהודה ויוסף, לא דבר פשוט היה, אלא מלחמת המלכים היתה שם, ובדברי חז"ל מפורש כי גם לאחר מכן הוצרכה עשיית שלום ביניהם, ורק הקדוש ברוך הוא העושה שלום במרומיו הביאם לידי כך שיכול היה יהודה להישלח עשנה אל יוסף

מברכים על הנר עד שיאורח לאורו.

מעתה, מבאר הישמח משה את דברי המדרש כמין חומר: כי אמנם, התלמידים אשר שאלו אימתי יש לברך על האש במוצאי שבת, אם בראייתו או כשיאורח לאורו, הבינו כי נידון זה תלוי במחלוקת יעקב ויהודה, ומשום כך הסמיכו את שאלתם לדברי הפסוק 'ואת יהודה שלח לפני'. ועל כך השיבם הדרשן כי אין הדבר כן, אלא המקור הוא מבריאת העולם, שבתחילה ראה אלקים את האור, בבחינת 'ואתו לאור', ואחר כך הבדיל בין האור ובין החושך - בבחינת ברכת ההבדלה שמברכין בה על האור. וזהו שאמרו שם 'כך שנו חכמים', כלומר, כי אין נפקא מינה בפירוש הפסוק על יעקב ויהודה, מאחר ושנו חכמים כי מקור הברכה הוא מהבדלת האור מן החושך.

נלול עצמותיו של יהודה

אכן מבקשים אנו להבין את עומק הדברים, ולראות כיצד המשיכו יוסף ויהודה לפעול כפי מידתם לאורך הדורות. והכל כפי שלימד יעקב אבינו, הן במציאות הדברים בכח, והן ביציאתם אל הפועל.

כדי לברר את הענין, נביא בזה מדברי הגמרא המפרשת ענין נפלא מעניניו של יהודה השייך לפרשתנו, אשר יסודו בגמרא במסכת מכות (א:).

שם איתא, כי כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלות בארון, ולא היה שלדו קיים ועומד, לעומת שאר השבטים שהיה שלדן שלם. עד שעמד משה ובקש עליו רחמים. וגם אחר כך הוצרך לריבוי בקשות כדי שיכניסוהו ליהודה

לישיבה של מעלה, ויוכל לשאת ולתת בהלכה עם חכמי בית המדרש, ולתרץ קושיותיהם כהלכה.

ודברי הגמרא מופלאים ביותר, הלא החזיר יהודה את בנימין לאביו כאשר הבטיחו, ומפני מה נענש כל כך, שרבות בשנים היו עצמותיו מגולגלות ופזורות.

תיקוני הזהרה - על חטאי השבטים

ויש לנו להקדים בזה את דבריו הנוראים של הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זיע"א בספר הזכות, אשר גילה רז דנן, כי למה נקרא שם ספרו של רבי שמעון בר יוחאי 'תיקוני הזהרה' - כי בהם נעשו תיקונים, ולמה נצרכו אותם תיקונים, כבר נתפרש הדבר בדברי רבותינו המקובלים זיע"א ובראשם רבינו האריז"ל, כי מחמת חטא מכירת יוסף נעשה פגם גדול בעולם, ומחמת פגם זה נהרגו עשרה הרוגי מלוכה, אשר כל אחד מהם היה מכוון כנגד אחד מן השבטים.

רבי עקיבא ותלמידיו

והנה, הגדול שבכל עשרה הרוגי מלכות היה רבי עקיבא. עשרים וארבעה אלף תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולם מתו בפרק אחד, לפי שלא נהגו כבוד זה בזה (ראה יבמות סב:). וכתב רבינו הרמ"ע מפאנו זיע"א (ספר גלגולי נשמות אות כ, ב), כי מנין התלמידים מכוון כנגד עשרים וארבעה אלף שנפלו משבטו של שמעון בשיטים בזמן זמרי בן סלוא שחטא בבעל פעור, ונתגלגלו בתלמידי רבי עקיבא כדי לתקנם. ולאחר מכן הלך רבי עקיבא אצל רבותינו שברדום ולימדם את התורה, והם רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, ומהם יצאה תורה והוראה לישראל (יבמות שם). ובמעשה זה נעשה רבי עקיבא ראש התורה שבעל פה.

השלמת התיקון - בידי שלושת תלמידי רבי עקיבא

על כך כותב החידושי הרי"ם סוד גדול ונפלא, כי גם התלמידים שהעמיד רבי עקיבא בזקנותו היו שייכים לתיקון חטא מכירת יוסף בידי השבטים. כי מלבד עשרת הנהרגים, עמדו שלושה תנאים קדושים אשר לא נהרגו עימם, אלא סייעו לרבה רבי עקיבא להשלים את התיקון, והם רבי יהודה בר אלעאי, רבי יוסי, ורבי שמעון בר יוחאי, העומדים כנגד שלושת השבטים הקדושים שהיו ראשי המעשה - יהודה, שמעון, ויוסף. כי אף שיוסף נמכר ולא היה מן המוכרים, גם הוא שייך לתיקון זה.

זיכוח רבותינו התנאים על מלכות רומי

ובזה מבאר שם את סוד המעשה המובא בגמרא (שבת ל:), כיצד התגלגל רבי שמעון בר יוחאי לשהות שלוש עשרה שנה במערה, אשר ראשיתו במה שהיו יושבים התנאים הקדושים רבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון ומשיחים על פעולותיה של מלכות רומי הרשעה. רבי יהודה שיבחם, רבי שמעון גינה אותם שהכל עשו לטובת עצמם, ורבי יוסי שתק. מחמת מעשה זה אמרו הרומאים: "יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפורי, שמעון שגינה - יהרג".

נילוי האורות בספר הזהרה

מעתה - כותב החידושי הרי"ם - יתבאר היטב מפני מה נקראו סודות הזהרה הקדוש בשם 'תיקונים', כי אור ספר הזהרה בא להשלים את תיקון חטא מכירת יוסף ורבי שמעון עסק בהשלמת התיקון.

והנה, כאשר מל יוסף את המצרים - ערות הארץ, גרם שתהא להם שייכות אל הקדושה, אשר משרוש זה יצאו אחר כך הערב רב בימי משה. ומשרוש הערב רב נעשה חטא בעל פעור, ונפלו עשרים וארבעה אלף משבט שמעון, ועל ידיהם נסתמו האורות. ולאחר מכן נתגלגלו בתלמידי רבי עקיבא וגם הם מתו, כי עדיין לא השלימו את תיקונם. אולם כאשר גילה רבי שמעון בר יוחאי את סודות הזהרה הקדוש, פתח בזה את האורות מחדש, כי על אור התורה הקדושה נאמר (בראשית א ד) "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאָרֶץ כִּי טוֹב". ובתיקוני הזהרה פעל רבי שמעון שלא יתפשט האור היכן שאינו ראוי לכך. וזהו סוד תורת הסוד, אשר כל ענינה בהסתר ובהצנע, למנוע את התפשטות האור במקומות שאינם ראויים - כגון אצל הערב רב, ולגלות את האור ללומדי התורה בטהרה.

על כך בירכו יעקב אבינו (בראשית מט י) "לא יסור שְׁכֶט מִיְהוּדָה וּמִחֻקֶּק מִבְּיִין רָגְלֵיו עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה", ומה נפלא הדבר כי גם 'שכט' פירושו מקל עץ, אשר את עץ יהודה אנו מבקשים לחבר עם עץ יוסף.

על דבר זה היו המלכים מתדיינים אלו עם אלו, וגם לאחר שנפטרו מן העולם היו עצמותיהם בראש. על יוסף נאמר (שמות יג ט) "ויקח מִיֹּשֵׁף אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", ולא נאמר 'ארונו של יוסף', ועל יהודה אמרו חז"ל כי היו עצמותיו מגולגלות.

מעתה הבין צלפחד, כי עליו מוטל תיקון דבר זה.

עץ הצלף

והנה כבר נתבאר כי שמו של 'צלפחד' ניתן להיידרש, ומשמעותו 'צלף - חד'. והוא מענין עץ. וכפי שמצינו בגמרא (שבת כז:) שדרש רבן גמליאל כי עתידים האילנות לעתיד לבוא להוציא פירות בכל יום. ליגלג עליו תלמיד אחד, והקשה מן הפסוק (קהלת ט) "אין כל חדש תחת השמש". יצא והראהו שיח של צלף. ופירש רש"י, כי הצלף הוא מין אילן הטוען שלשה מיני פירות: אבינו, קפריסין, ולולבין. וכשזה גדל - זה אינו גדל. הרי שכבר בטבע הבריאה דהיום ישנו דבר זה, שיכולה להוציא פירות כמה פעמים. ולעתיד לבוא יתפשט טבע זה בכל האילנות ויוציאו פירותיהם בכל יום.

אם כן צלפחד אשר בשמו גזוה מעלה זו, יש בו משום ניצוץ של גאולה. והבין כי תפקידו הוא לתקן את העצים ולהכניסם אל הגאולה. אם כן כל מעשיו היו בכדי לתקן את כלל ישראל, ובפרט את יהודה.

הכנה לגאולה - רק בקיום המצוות

והנה, אכן חילל צלפחד את השבת, אולם מיד לאחר אותו מעשה זכו ישראל למצוה של שבת - היא מצות ציצית, וכפי שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרשה כד) שניתנה להם לישראל אחר מעשה צלפחד, להזכירם בשבת שלא יחטאו, כפי שמזכירות התפילין בימות החול.

ועוד מצינו בה במצות ציצית, שגם בה יש שייכות לגאולה, כדברי הגמרא (שבת כז:): "אמר ריש לקיש, כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשין לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים".

אם כן, צלפחד ביקש להביא את הגאולה על ידי שקושש עצים, אך נתחייב סקילה בדבר, והקדוש ברוך הוא נתן להם לישראל עצה אחת לקירוב הגאולה - היא מצות ציצית.

ואמנם עצם ענין ליקוט העצים צריך תלמוד, מה ענין ליקוט עצים מן השדה ובין עץ יוסף ועץ יהודה, וכי היה סבור לעשות מעצם אלו ספסלים לבית המדרש. ויתבאר בעז"ל להלן. אך על כל פנים בא הקדוש ברוך הוא ולימד כי אי אפשר להביא את הגאולה שלא כפי הדרך הכתובה בתורה, אלא להיפך, הורצה לקרב את הגאולה - ניתנה לו מצות ציצית השקולה כנגד כל המצוות.

מעתה מבואר היטב כי בשעה שבה רבי יהודה יחד עם חבריו התנאים ועם עשרה הרוגי מלכות לתקן את ענין השבטים, עמד ותיקן גם את חטאו של צלפחד, וכפי שבא צלפחד עצמו לסייע בתיקון עצמות יהודה.

תורה ותפילה

ועתה נראה כיצד שייכים דברים אלו לברכת 'מאורי האש'.

כי יש להבין, מפני מה צריך להזכיר את המאור שבאש, ולמה אין מברכים בפשטות 'בורא האש'. אלא, האש כשהיא לעצמה כח גדול וחזק הוא, וכשם שיכולה להאיר - כך יכולה היא גם לשרוף ולהבעיר. לכן יש להזכיר את שני החלקים הללו, ולהודות עליהם לה'.

אור זה - היא הנקודה הפנימית של כל איש ישראל - נקודת 'הוה'.

וזה הדבר נתגלה בתיקוני הוזהר הקדוש על ידי רבי שמעון בר יוחאי (דף קמג:). נספח מעמוד קל"ט, תקונא שתיאתא ליום ט"ל, שם נדרש כי 'בראשית' אותיות 'בתרי אש', היינו שתי תפילות של אש שיש לברך עליהן בורא מאורי האש, ולא די בפתילה אחת, כי בברכה זו מבקשים ישראל לחזק את השכינה הקדושה המצטערת על הנשמה היתירה שאבדה מן האדם במוצאי שבת, לכן

(קנ:): "תנו רבנן, מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו". ומי היה אותו חסיד, גם זה גילו לנו רבותינו, כי רבי יהודה בר אלעאי היה. ועתה תיקן את מעשה צלפחד, לכן יצא עבורו 'צלף - חד' לפרנסת בני ביתו.

אכן יש להבין, מה לו לרבי יהודה ולצלפחד, אשר כאמור היה משבט מנשה. והרי כבר הבאנו מן החידושי הר"ם כי רבי יהודה בא לתקן את חלקו של יהודה בחטא השבטים, ומה ענינו לכאן.

מקושש לשם שמים נתבון

אך התשובה לזה, על פי מה שהבאנו למעלה בדבר עץ יהודה ועץ יוסף.

הנה הביאו התוספות (בבא בתרא קט: ד"ה 'אפילו') מן המדרש (ראה תרגום יונתן, במדבר טו לב), כי המקושש זה צלפחד, ולשם שמים נתכוון, כי היה ישראל אומרים שמכיון שנגזר עליהם שלא להיכנס לארץ ארבעים שנה שוב אינם מחוייבין במצוות, עמד וחילל שבת אחת כדי שיייהרג ויראו אחרים ויקחו מוסר.

ויש לתמוה, וכי לשם כך הוצרך לעבור על חילול שבת, שהיא חמורה שבחמורות. ובפרט לפי מה שאמרו חז"ל (שבת קיח:): "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים", וזו היתה שבת שניה, ומחמתו הפסידו ישראל את הגאולה (ראה רש"י במדבר טו לב, ומקורו מן הספרי פסוקא ק"ג). ועוד, למה בחר לחלל את השבת דווקא במעשה זה ולקושש עצים.

אך האמת שבמעשה זה ביקש להתחיל בתיקון. ובאמת לפי דעתו לא היה בזה חילול שבת, וכפי שיתבאר להלן. וגם לפי האמת שהיה בזה חילול שבת, ונתחייב סקילה

מבקשים אנו להבין את עומק הדברים, ולראות כיצד המשיכו יוסף ויהודה לפעול כפי מידתם לאורך הדורות. והכל כפי שלומדם יעקב אבינו, הן במציאות הדברים בכת, והן ביציאתם אל הפועל

על זה, לא היה בידו שום עוון אחר מלבד מעשה זה, וכמו שאמרו בבבלי (במדבר כז א) "כִּי בְחָטָא מַת", שלא החטיא אחרים עמו ולא חטא בחטא אחר (ראה רש"י שם). אלא, ראה צלפחד כי עץ יהודה אינו מחובר דיו עם עץ יוסף, וכאב לבו על מציאות זו. והבין כי שורש הדבר במה שעצמות יהודה מגולגלות בארון, וכשם שגם יוסף נענש במה שנקרא בחייו 'עצמות', על שלא מיחה בכבוד אביו, אם כן מוכח שגלגול העצמות הוא היפך התיקון.

אכן, הגם שגם יהודה וגם יוסף נקראו 'עצמות', אך אצל יהודה היו העצמות מגולגלות ונפרדות מחמת הערבות שחייב בה את עצמו.

גלגול עצמות יהודה - פגם בכל היהודים

והנה נתבאר למעלה כי שם יהודה כולל את שם הוי"ה ואת האות ד', הרומזת לכל היהודים [ומבוא הדבר בהרבה מקומות בספה"ק שפת אמת]. ואם כן, כאשר קודם תיקונו של משה רבינו וברכתו לא ידע יהודה למשקל ולמטרא בשמעתא, ולא נכנס למתיבתא דרקינא - הרי היה בזה חסרון בלימוד התורה של כל כלל ישראל.

ובפרט, שהרי את כל דין ערבות בממון לומדת הגמרא מערבותו של יהודה, כמבואר בגמרא (בבא בתרא קעג:): "אמר רב הונא, מנין לערב דמשעתבד, דכתיב (בראשית מג ט) 'אנכי אערבנו מידי תבשננו'". ולא בממון בלבד, אלא גם מה שברוחניות כל ישראל ערבים זה לזה, יסודו מיהודה שלקח על עצמו את האחריות על אחיו בנימין ועל פרנסת יעקב ובניו. ועל כן זכה יהודה שהיה הוא המעביר את כל ישראל יחד, ובשמו נרמז שם הוי"ה עם ד' הגלויות וד' הגאולות, ונקודת האמצע שהיא בני ישראל.

אלו הדברים הנוראים והנפלאים אשר גילה הרה"ק בעל חידושי הר"ם.

הסכמה מן השמים לדעת רבי שמעון

על פי הדברים האלה, נראה להוסיף בזה פירוש נפלא. כי לכאורה יפלא, מה ראה רבי יהודה לדבר בשבחה של רומי הרשעה. והרי לכאורה יש להוכיח כי צדקו דברי רבי שמעון אשר דיבר בגנותם, שהרי כך מפורש בגמרא (עבודה זרה ב:) שלעתיד לבוא כאשר יבואו האומות ליטול שכם על שסייעו לישראל לעסוק בתורה, יאמר הקדוש ברוך הוא לרומי ממש כדברים האלה שאמר רבי שמעון, שהכל עשו לטובת עצמן.

אם כן מבואר, כי דברי רבי שמעון נכונים ונכוחים היו, ובמה יש לשבחם. וכי עדיין לא באה השעה לומר בפניהם דברים אלו, עד לעתיד לבוא.

תורה מתוך הדחק

ומאידך יש לתמוה, כי אם אכן צדק רבי שמעון, מדוע נתגלגל הדבר שנטל רבי יהודה שכרו על ידי מעשה זה, ומה שאמרו עליו הרומאים שהיה ראש המדברים בכל מקום, נתקיים בו על ידי חכמי ישראל (ראה ברכות סג:). ופלא הדבר, כי התנא הקדוש רבי יהודה עמל בתורה כל ימיו מתוך דחקות נוראה, עד שעליו ועל דורו דרשו חז"ל שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה, ונקרא כל דורו על שמו. הרי כאן עמל התורה שאינו בנמצא כלל, וכי שבח הוא לו שיעשוהו הרומאים לראש המדברים, ומדוע לא אמר גם הוא כדברי רבי שמעון חבירו.

דברי יהודה כנגד מלכות פרעה

אכן, לפי דברי החידושי הר"ם נוכל לפרש את הדברים. הנה הבאנו בראשית דברינו את מה שכתב הבני יששכר, כי מצרים היא שורש כל הגלויות, ובנפול השורש - פילו הענפים. והנה בתחילת הפרשה כאשר ניגש יהודה אל יוסף אמר לו (בראשית מד יח) "כִּי כְמוֹן כְּפָרְעָה". ופירש רש"י שם שרמז לו יהודה דברים קשים כגידין. הרי מבואר כי שלל יהודה את כל מציאותו של פרעה, ולא חשש לדבר כנגדו ולהילחם בו.

אך כעת, בא רבי יהודה בר אלעאי לתקן את מעשי יהודה, ועמד ודיבר בשבחה של מלכות, לתקן את מה שעמד כנגד יוסף ודיבר בגנותה. אלא שבזמנו של יהודה היתה מצרים גברת ממלכות, ועתה נתקן הדבר במלכות רומי, שהיתה החשובה בזמנה.

המייצר לישראל נעשה ראש

ומה שהוצרך הדבר לתיקון, מפני שכל אומה ולשון ששעבדה את ישראל, גדלם הקדוש ברוך הוא ורוממם על פי חשבון, כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין קד:) בפסוק (איכה א ה) "הִיוּ צָרִיךָ לְרֹאשׁ", שכל המייצר לישראל - נעשה ראש. והטעם, כדי שלא יאמרו הגויים כי ביד אומה שפלה נפלו בני ישראל, אלא הכל מדוקדק בחשבון. אם כן, לא טוב עשה יהודה במה שזלזל בכבודה של מלכות מצרים ובפרעה מלכם, שהרי עתידים היו להשתעבד בישראל, לכן הוצרך לתקן את הדבר בימי הרומאים.

מקושש - זה צלפחד

ועתה נוסף בזה עוד דבר מופלא.

הנה איתא בגמרא (שבת צו:): "תנו רבנן, מקושש זה צלפחד וכו', דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יהודה בן בתירא. עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדבריך, התורה כיסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו - אתה מוציא לעז על אותו צדיק".

והנה צלפחד היה מבני מנשה, מזרעו של יוסף. ומיהו שגילה את סודו - רבי עקיבא, אשר רבי יהודה היה אחד מתלמידיו. ומה שלא חשש לטענת רבי יהודה בן בתירא, הוא משום שכבר ידע את פנימיותו של תלמידו הגדול רבי יהודה, אשר עוסק בתיקון מעשי יהודה ויוסף, ואם כן שוב אין לחוש לזה.

רבי יהודה - גלגול נשמת צלפחד

כי הנה כבר גילו רבותינו המקובלים (ראה בספר ליקוטי הש"ס לרבינו הארי"ל מסכת שבת), כי נשמת צלפחד נתגלגלה באותו חסיד, אשר עליו מסופר בגמרא במסכת שבת

בעצמות יסודו מפירוד שם הוי"ה, כמו שנאמר (משלי טז כח) "איש תהפכות יסלח מדון ונגזן מפריד אלוף", כי הנרגן מפריד אלופו של עולם, וזהו שורש הגלות, כי המלכויות גוזלות מישראל את השפע היוצא מאותיות שם הוי"ה הקדוש.

זהו גם הטעם לכך שעמד רבי יהודה ודיבר בשבחה של מלכות רומי. כי בא לומר בזה, שלמרות שכונתם לרעה, מכל מקום אף שמלאכתם אינה צריכה לגופה סוף סוף יש בה תועלת ליהודים, מן השווקים ומן הגשרים ומן המרחצאות, ואליבא דאמת סיבב כן מסובב כל הסיבות כדי שיעסקו ישראל בתורה. ואכן, לא שיקרו אנשי רומי בכך שאמרו שלשם כך נעשה הדבר, רק שוטים הם משום שסברו שיקבלו שכר על כך, בעוד שכונתם היתה לרעה. אך באמת זו התכלית האמיתית של כל מעשיהם.

לעומת זאת, זכה רבי שמעון לעמוד ולגלות את תורת הסוד, העוסקת במחשבות ובייחודים. ומשום כך דעתו כי מלאכה שאינה צריכה לגופה פטורים עליה, כי באמת התכלית העיקרית נמצאת במחשבה, ואין לחייב על מלאכה שאינה תואמת את המחשבה.

מה שאין כן רבי יהודה, שהיה ראש המדברים במשנה - ולא רק מצד מינוי הרומאים, אלא אליבא דאמת נקבע בכל מקום כי רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה - לכן תיקן את מעשה המקושש בתורת הגולה, וכן נתקן על ידו ענייניו של יהודה במה שלא הביא את בנימין מיד וכנ"ל. אבל בסוד, באמת המחשבה והייחוד היא עיקר הפועל, ולכן העלים משה רבינו את ברכתו של שמעון בתוך ברכת יהודה, כשאמר "שמע ה' קול יהודה".

אור הנזר

וראה זה פלא, דווקא רבי שמעון הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטורים עליה, וסבר כי עיקר האדם היא המחשבה, הוא שתמה על בני אדם המניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. וכשיצא מן המערה עם רבי אלעזר בנו, וראו אנשים חורשים וזורעים, כל מקום שהיו מביטים בו בעיניהם מיד היה נשרף. עד שיצאה בת קול ואמרה: "להחריב את עולמי יצאתם, חזרו למערתכם", ושהו בה עוד י"ב חודש כמשפט רשעים בגיהנום. אלא שלאחר שיצאו בפעם השניה, היה רבי אלעזר שורף ורבי שמעון מרפא, ואמר לו לבנו "די לעולם אני ואתה".

ויש להבין, מאחר והמחשבה היא העיקר, מה פסול ראה בכך שמצד המעשה אין מעשי הבריות מתאימים עם עם דרך היחודים.

אך הביאור בזה, כי אף על פי שהקל רבי שמעון וסבר כי מלאכה שאינה צריכה לגופה פטורים עליה - היינו שאין די בכך שתהא מלאכה בכה, אלא שצריכה להיות מלאכה בפועל - מכל מקום זהו דווקא לאחר התיקון הגדול, הזיוקן אשר נעשה בתיקוני הזוהר וכדברי החידושי הר"ם. וכאן רצה רבי שמעון לראות את האור במוחש, ולא רק בכח.

משום כך נגזרו עליו עוד י"ב חודש במערה, ובהם נקבע תפקידו לדורות, להיות המגלה את סתרי התורה, והעוסק בייחודים ובכח המחשבה. בוציא קדישא היה רבי שמעון, ומכל מקום צריך היה להיות נעלם ונסתר - די לו לעולם אני ואתה.

אכן, גם כאשר בא אורו בהסתר, נשאר רבי שמעון מאור גדול, אשר עליו אמרו **בזוהר הקדוש** (ח"ג קכד: בריא מהימנא) כי על ידו יצאו ישראל מן הגלות ברחמים. כי זאת פעל יעקב אבינו, לחבר בין דרכו של יהודה לדרכו של יוסף, להורות לפניו גשנה, להסמיך גאולה לתפילה ולהידבק באור בלי שום אמצעי, שיהא בפועל ולא רק בכח. כי בלימוד התורה יתגלה האור בפועל ויגאלו ישראל.

זהו יעקב אבינו אשר בזכותו יבנה הבית השלישי, לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית - בית א-ל. ובזה ששלח את יהודה, חיבר את עץ יהודה עם עץ יוסף, והיו לאחדים בידו.

אלו הם העצים הרומזים גם ל'עצמות' - לפנימיות האדם, כי האדם עץ השדה. ועל ידיהם נזכה להתבשר במהרה ובקרוב בבשרת הגאולה.

רבי יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר.

הנה, האם הפסוק 'המלאכה היתה דים' עולה ממנין ל"ט מלאכות, יש להוכיח משם שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה, שהרי שם עסקו העושים במלאכה בדבר שלא נצרך, כי כבר היה די והותר, ומכל מקום קראה הכתוב 'מלאכה'. אך אם דורשים את הפסוק 'ויבוא הביתה לעשות מלאכתו', שוב אין להוכיח.

אכן, מאחר וצלפחד מבני יוסף היה, בוודאי לא דרש את הפסוק 'המלאכה היתה דים' על ל"ט מלאכות, כדי שלא לפגום בכבוד זקנו יוסף, ושלא לומר כי 'לעשות מלאכתו' היה לשם עבירה, אלא ודאי דרש כי 'לעשות מלאכתו' היינו מלאכה ממש, ושוב אין מקור לחייב את העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

על זה אמרו במדרש כי המקושש לשם שמים נתכוון, דהיינו שרצה לבאר את מעשיו של יוסף זקנו כי היתה כל כוונתו לשמים, ולא נתכוון לעבירה כלל. ומשום כך קושש עצים לשם שמים, ולא היתה המלאכה צריכה לגופה, ובה להורות היתר בדבר כפי דרשתו בפסוק 'המלאכה היתה דים'.

הרינת המקושש - לפי שורש נשמתו

על דברים נפלאים אלו נוסף עוד נקודה אחת.

הנה כאמור בדיון מלאכה שאינה צריכה לגופה נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון. ומשום כך דנו את המקושש מן השמים לסקילה, לפי שורש נשמתו שנתקן על ידי רבי יהודה בר אלעאי, הסובר כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה. ועל כן, אף שכל מה שקושש עצים לא היה לצורך, אלא רק כדי שידעו בני ישראל את

זכה רבי שמעון לעמוד ולגלות את תורת הסוד, העוסקת במחשבות ובייחודים. ומשום כך דעתו כי מלאכה שאינה צריכה לגופה פטורים עליה, כי באמת התכלית העיקרית נמצאת במחשבה, ואין לחייב על מלאכה שאינה תואמת את המחשבה

חומר העבירה, מכל מקום נתחייב מיתה על זה. לכן אף שבבית דין של מטה פוסקים אנו להלכה כרבי שמעון שפטר, מכל מקום סובב הקדוש ברוך הוא שיתחייב המקושש, כדעת רבי יהודה.

שורש המחלוקת במלאכה שאינה צריכה לגופה

לכשתמצי לומר, זהו ממש מעין מה שנתבאר למעלה בחילוק שבין הדברים כפי שישנם בכח ובין מציאותם בפועל. כי זוהי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מלאכה אשר 'בכח' יש בה מלאכה, אולם במציאות נצרכת היא לצורך דבר אחר, וחפירת הבור אינה אלא בדיעבד, משום שאי אפשר ליטול עפר באופן אחר.

רבי יהודה סובר, כי אדם המתכוון למעשה המלאכה, אף אם לא נתכוון לתכליתה - חייב. ואילו רבי שמעון פוטר, משום שסובר שצריך האדם להתכוון לתכלית המלאכה האמורה במשכן, ואינה כללל מלאכת מחשבת.

תיקונו של יהודה - על פי סברת רבי יהודה

ובעומק הדברים יש לומר, כי רבי יהודה המחייב ביקש לתקן את ענין הערבות שנטל יהודה על בנימין, וכדברי הפנענ רזא שהיתה תביעה מצד יעקב אבינו על כך שלא השיב יהודה את בנימין בפועל, אלא השאירו במצרים משום שיכל להחזירו בכח. ועל כן אמר רבי יהודה שגם בעשיית מלאכה כן הוא, שהעושה מלאכה 'בכח' יש בזה משום מלאכה, ובכך פטור יהודה מערבותו, כי די היה במה שעשה כדי להחשיב לו שקיים את תנאו.

על ידי תיקון זה, יכל יהודה למישקל ולמיטרא בישיבה של מעלה, ונתחברו עצמותיו זו לזו. כי פירוד

יש להעמיד אבוקה שיש בה שתי פתילות, כנגד תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

מקור מנין ל"ט מלאכות

ועתה נראה את קישור הדברים לתורה שבעל פה ותורת הסוד.

הנה, שלושים ותשע אבות מלאכות נאסרו בשבת (ראה שבת עג), ונפקא מינה גדולה יש בזה, כי על כל מלאכה ומלאכה מתחייבים חטאת אחת. והגמרא **במסכת שבת** (דף מט:) דנה מנין לשלושים ותשע מלאכות מן התורה, וכנגד מי נאמר דווקא מנין זה, ולא נכללו כמה מן המלאכות יחד, כשם שלא נחלקו מלאכות אחרות לשתיים.

דעה ראשונה שם, כי זהו מנין המלאכות שנעשו במשכן. ודעה שניה, כי זהו כנגד שלושים ותשע פעמים שנזכר השורש 'מלאכה' בתורה, כגון בתיבות 'מלאכתו' ו'מלאכת'.

ושם שאל רב יוסף על הפסוק שנאמר ביוסף הצדיק (בראשית לט יא) "וַיָּבֵא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתִי", האם גם הוא מן המנין. והקשה לו אב"י, מה יש להסתפק בזה, הרי אפשר לפתוח ספר תורה ולמנות את מנין הפעמים שנכתב 'מלאכה', האם יש שלושים ותשע גם מבלעדי פסוק זה או לא.

השיבו רב יוסף, כי באמת בתורה ישנם ארבעים פסוקים כאלו, אלא שאחד מהם הוא הפסוק האמור במלאכת המשכן (שמות לו ז) "וַהֲמַלְאכָה הִיְתָה דִּים", וזהו שורש הספק, איזה מהם יש למנות ואיזה להוציא, כי בכל אחד מהם יש לומר טעם מפני מה אינו מן המנין.

בפסוק שנאמר במשכן, יש לומר שאינו מלשון פעולת מלאכה, אלא בא לומר רק שנשלמה עבודתם. ובפסוק שנאמר ביוסף נחלקו הדעות (ראה סוטה לו:), האם נכנס יוסף לעשות מלאכה ממש בבית אדוניו ולחשב חשבונותיו, או שמא לעשות צרכיו נכנס - לשם עבירה, אלא שקרא לזה הכתוב 'מלאכתו' בלשון נקיה. ועלה הדבר בתיקו.

קרבנות הנשיאים

על הדברים האלה הובא בספר 'חנוכת התורה' מתורת **הרבי ר' העשיל זצ"ל** (פרשת ויגש סימן מ"ה) פירוש נפלא.

כי הנה איתא במדרש (במדבר רבה יט ב) כי הנשיאים ביקשו תחילה לראות מה יחסר ממלאכת המשכן ואז ישלימו את החסר. אולם כאשר ראו כי המלאכה היתה דים ולא חסר כלום - עמדו והביאו את העגלות.

והנה בספר **מתנות כהונה** מובא מדרש מופלא, וז"ל: "וירא את העגלות, ראה עגלות צב שיביאו הנשיאים למשכן, כמה דאת אמר 'שש עגלות צב', מיד 'ותחי רוח יעקב אביהם' וראה שיוסף עדיין עומד בצדקו". ויש לתמוה מה ענין זה לזה.

ומבאר הרבי ר' העשיל על פי דברי הגמרא הנ"ל, שהסתפקו שם האם האמור ביוסף 'לעשות מלאכתו' הוא מלאכה ממש או לשם עבירה. ותלתה הגמרא את הספק, בשאלה האם 'המלאכה היתה דים' היא מלאכה ממש או השלמת המלאכה. ואם כן, מאחר וראה יעקב שהביאו הנשיאים את העגלות, ידע שעשו כן משום שנשלמה המלאכה על ידי בני ישראל, אם כן הפסוק 'המלאכה היתה דים' פירושו שנשלמה המלאכה, ואם כן אם באים אנו למנין ל"ט מלאכה' שבתורה לא נוכל למנות פסוק זה, ומוכרחים אנו לצרף גם את הפסוק 'ויבוא הביתה לעשות מלאכתו' האמור ביוסף, ולפרש שמלאכה ממש היתה, ובזה חיתה רוח יעקב, שידע שלא נתכוון בנו לעבירה חלילה.

מלאכה שאינה צריכה לגופה

על פי הדברים האלה, אמר **הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל** (טל תורה החדש) דבר נפלא.

כי הנה ראינו כן תמהנו, מה ראה צלפחד לקושש עצים ביום השבת.

אך הנה נחלקו הדעות האם מלאכה שאינה צריכה לגופה חייבים עליה בשבת. וכגון החופר בור ואינו צריך את הבור אלא את עפרו, ואינו עושה כפי שעשו במשכן, שהיו חופרים כדי לחרוש, האם חייב או פטור.

ספר זיהרון

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיגוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת ויגש

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

עצמו את על ההנהגה, ובטרם לקח הרבי מקוצק את הגביע לידו בכדי לקדש בו, קם אחד מהחסידים, רבי נתן סטוטישינר מוורשה, ולקח את הגביע והעמידו על ידו של רבי יצחק מאיר באמרו לו: "העולם רוצה לשמוע קדוש, לכן יקדש נא רבנו".

בעל 'חדושי הרי"מ' לא ענה כלום, אלא לקח בשתיקה את הגביע והעמידו על ידו של הרבי מקוצק. ואף הרבי מקוצק הביט על החסיד רבי נתקי ואמר לו: "נתקי, עוד תבוא אלי בפומקאות בכדי לקבל נזיפה..."

ממעשים אלו למדנו שקדושי עליון קיבלו על עצמם את עול ההנהגה החסידים על ידי החזקת הגביע, ויש להתבונן מהו סודו של הגביע שראוי הוא לכך?

אמנם אין אנחנו יכולים להשיג את סודם של דברים, אולם ענינו של הגביע בתורה מציאנו בענין גביע הכסף של יוסף הצדיק, המלמד אותנו כי הצדיק משול לגביע.

וכדברי קדשו של המגיד הקדוש רבי ישראל מקוונץ זי"ע, בספרו 'נזר ישראל' שכתב שהצדיק משול הוא כגביע של יוסף, כי הצדיק אינו אלא כגביע שמקבל בתוכו להשפיע לכל ישראל כל טוב. ובדאי ענין הגביע אשר נתן על ידי הצדיקים הוא לאות ולסימן שעל ידי כך יהיה בידם הצנורות להשפיע שפע ברכה והצלחה על כל המסתופפים בצלם.

גביע האבות

בספרו 'מגלה עמקות' (פר' ויגש) כתב המקובל הקדוש רבינו נתן נטע שפירא זי"ע כי תבת 'גביע' בנויה מהאבות: ג-ב-ע, הרומזת ל-ג' אבות, י"ב שבטים, וע' נפש, וכל אלו הם היסודות האיתנים עליהם עם ישראל נשען ועומד.

ויש להשלים זאת עם המבאר בספרים, שהאות ע' רומזת לשבעים הקנים, על ידם נמסרה התורה אשר קבל משה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים, כמו ששינו בתחלת מסכת אבות (פ"א מ"א).

הרי לנו מן האמור, כי בבחינת הגביע נרמזים ומהם בני ישראל, שעל ידם קיום אומתנו ומהם יצאו הענפים להנחיל דת מורשה לדורות הבאים.

ענין דברים אלו יש בדברי הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (במדבר תרל"ד), שביאר את הכתוב וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחַל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד לֵאמֹר יִסְפָּר (הושע ב' א) בדרך הראויה לעבודת הבורא, שיעקר הרצון אצל יהודי הוא להיות דבק ונמשך

המשך בעמוד ב'

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

כביש האש

תמיהה מתבקשת תמה רבינו בעל 'אור החיים' הקדוש בפרשת ויגש (בראשית מה):

כיצד ייתכן שכל אותן שנים שהיה יוסף במצרים, לא שלח להודיע לאביו כי הוא חי? אמר שנות עבודתו, ובשנות כליאתו בבית הסוהר, ייתכן שלא היה באפשרותו, אך לאחר שעלה לגדולה, הלא חלפו תשע שנים תמימות עד שבאו אחיו, וכיצד לא חש לצערו של אביו? הרי כל אותן שנים ישב יעקב אבינו והתאבל על בנו אהובו. והתשובה מרעידה:

נמנע יוסף מלהודיע לאביו, מפני שלא רצה לבייש את אחיו ולפרסם את חטאם.

האחים הרי סיפרו ליעקב שחיה רעה אכלתהו, וכאשר ישמע יעקב שיוסף חי, עלול הוא לחשוד באחים שידם במעל - כפי שאכן אירע. וכך אמרו חכמינו (ב"מ ט.) "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים".

מאמר זה שגור בפי הבריות כדוגמא עד היכן יש להזהר מהלבנת פני חברו, ומעולם לא מצאנו אדם שיעלה על דעתו להפיל את עצמו לכבשן האש ובלבד שלא ילבין פני חברו, מלבד תמור שבעקבותיה דרש רבי יוחנן משמו של רבי שמעון בר יוחאי מאמר הזה, אבל אצל הגאון הצדיק רבי ישראל יעקב לייבצ'אנסקי - המשיג מברנבוץ' ה' יקום דמו לא היה מושג שכזה, מאמר חז"ל בעלמא, ואם כך אמרו חכמינו - כך יש לנהוג!

חורף כבד היה זה.

השלג נערם לילות ארוכים, וקור עז שרר ברחובות.

כל מי שהיה באפשרותו העדיף להתכרבל תחת לשמיכות המחממות, ולא לצאת אל הרחוב הסוער.

וכך נהג גם השמש העירוני, שבמקום להתייצב על משמרתו בבית הכנסת הגדול עם שחר, ולהעלות את האש בתנור הגדול, נותר מחופר במיטתו.

בתחילה, כשהגיעו ראשוני מנין 'ותיקין' שהתגברו כארי לעמוד ממיטתם, ומצאו את בית הכנסת קר וחשוך, חשבו שנאנס השמש ולא יכול היה לבוא.

שמו חלה והצטנן.

אך למחרת, שוב היה ההיכל קפוא וריק. בחוץ שגה הרוח, פתות השלג כיסו את החלונות, ואך בקושי הצליחו לתחוב את המפתח בחור המניעול.

שלא לדבר על הזמן הרב שבחבוז בהכנסת העוץ ועל הנסינות להצית את האש בתנור המגושם, על מנת שיוכלו הבאים לפשוט את מעיליהם.

ומים חמים עבור הבאים להשיב את הנפש מהקור כמו בימים הטובים, מאן דכר שמייהו?

מאן-דהוא שפגש את השמש ושאלו על היעדרותו, סיפר שהלה גמגם על עיסוק חשוב שנקלע אליו שלא בטובתו. ביום השלישי, הם כבר ממש כעסו. השמש נצפה משוטט בעיר כהרגלו, והמתפללים של המנינים המאוחרים סיפרו שלקראת השעה שמונה; הוא נראה מגיח סוף סוף מביתו בנינוחות כשטליתו ותפליו תחת בית שחיו, והוא צועד לבית הכנסת. עבור מה מקבל השמש תשלום? האם לא נכלל במפורש בתנאי המשרה שעליו להשכים קום ולהכין את בית הכנסת למתפללים?

כשהטיח אחד מנכבדי הקהילה בפני השמש את האשמה, שתק הלה במבוכה ופניו הסמיקו. "ממחר הכל יהיה כשורה" הבטיח לאיש הזועם.

אבל למחרת, לא נראה מבעד לחלונות בית הכנסת קרני אורן של העשיות, ור' זרח האופה שוב נאלץ ללכות את זמנו במילוי התנור בעצי ההסקה תוך שהוא משפשף את ידיו מחמת הקור, במקום לומר את פרקי התהלים הקבועים שהיה רגיל לומר לפני התפלה.

שלא לדבר על כוס התה המהביל שהיה רגיל לשתות.

אחד המתפללים קרא לפטר את השמש ממשרתו, ואחרים תבעו לקצץ במשכורתו. "עבור מה אנו משלמים לו? על שנת החורף המתוקה שלו?".

ואחרי תפלת המנחה התגודדו כמה מותיקי המנין סביב השמש בזעם:

"כיצד אינך מתבייש לישון על מיטתך?"

השמש השפיל עיניו ושקת.

אזניו בערו מבושה, והוא ייחל שהאדמה תבלע אותו.

"אתם צודקים, אמצא לכך פתרון" אמר, ונמלט מהמקום.

אלא שכאשר קרא התרגול בעלות השחר הבא, התהפך השמש על מיטתו והמשיך לישון.

בקור שכזה לא יעלה על הדעת להוציא אף לא את האצבע הקטנה אל מחוץ לשמיכה, הרהר מוחו המנומנם, שלא אבה לחשוב על השלכות.

את העלבונות שספג אמש, העדיף לשכוח. "ממחר" החליט בלבו ב'החלטה נחושה' תוך כדי ששמורות עיניו נעצמות שוב.

כעבור שעותיים, כשהודחל מהמטה, וראה את השעון, כמעט ופרח לבו בקרבו.

שוב פעם גברה עליו תאות השינה, וכעת עלול הוא להיות מפוטר ממשרתו...

מאין יביא לחם לעולליו?

וכיצד יישא את פניו בבית הכנסת? הגערות שספג אמש יהיו כאין וכאפס לעומת מה שעלול הוא לספוג היום...

כמעט והחליט להישאר בבית, אלא שזמן

המשך בעמוד ב'

ידי תחושה שאנו בבחינת מקבל, שהדרך להיות זוכים לבחינה זו היא על ידי ענוה בכללות והבטול אל הצדיק בפרטות, שעל ידי שהאדם משפיל עצמו ומשים את כלי הקבול שלו למטה, הוא יכול לקבל את ההשפעה הראה עליו ממרומים. דבר זה למדנו הרב הקדוש רבי משה

ליב מסאסוב זי"ע (יחידו הרמ"ל, פר' מקץ) בבאו לפרש את דברי יוסף: 'ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם' (בראשית מד יז). שביאר זאת על פי דברי חכמנו זכרונם לברכה שאמרו במסכת אבות (פ"ד מ"ד) "מאד מאד הוי שפל רוח", כי אם ירצה האדם להריק מכלי אל כלי, על כלי זה שהוא משפיע ומוריק ממנו להיות למעלה, והכלי שמקבל צריך להיות למטה. לכן אמרו חכמים 'מאד מאד הוי שפל רוח' כדי שיוכל אדם לקבל מכל אדם איזה מדה טובה.

רעיון זה רמזו בכתוב 'האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד', מי שהוא מקבל כבחינת הגביע הוא יוכל לקבל מאורו של הצדיק, ובכך 'אתם עלו לשלום אל אביכם', והכוונה לבוורא יתברך, בו יכול אדם לדבוק כאשר מקבל מכל אדם מידות טובות וזורק מאיתו את המדות המגנות מה שרגיל מילדותו. בעמקן של דברים, ביאר הגאון רבינו חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א בספרו 'פני דוד' (פר' מקץ) את ענין הגביע של יוסף ששלח לומר שהשטנים גנבוהו ונמצא באמתחת בנימין, על פי האמור בזהר הקדוש (ח"א קנ"ג) שיוסף הוא בחינת ברית קודש.

רמז יש במילה 'גביע' שהיא גימטריא 'היסוד' וגימטריא 'מילה'. וזו היתה כונת יוסף הצדיק לומר שהם גנבו את בחינת הקדושה, מידת היסוד.

אמנם בנימין שהיה אחיו של יוסף מאב ומאם, שמר את בחינתו בשלימות, ולכן נמצא הגביע באמתחתו לרמז שאצלו שמורה בחינה זו של יוסף הצדיק. כשאמר להם יוסף 'למה שלמתם רעה תחת טובה', כון כלפי הבורא יתברך ושאלם כיצד פגמתם בבחינת הקדושה וגמלתם רעה תחת טובה למי שברא אתכם ומטיב עמכם תדיר.

והשבטים השיבו: 'חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה', ומעולם לא עלה בדעתו לפגם ביסוד הקדוש, רק כונתו היתה לדברים אחרים... לאחר זמן בא לידי החיד"א הספר 'לקוטי תורה' מגורי האריז"ל, שם מובא כעין דברים אלו, שסוד הגביע של יוסף הוא לפי שיוסף הוא בחינת השפע ומידת היסוד.

ויתכן לומר כי אחד תלוי בשני, כי הדרך לבוא אל בחינת הגביע, שהוא כאמור ענין מדת היסוד וקדושת המילה, הוא דוקא על ידי בחינת ענוה והכנעה כפי שנתבאר, לפי שהגביע מסמל את ענין הענוה והשפלות יחד עם הבטול אל הצדיקים המשפיעים את הטובה על ישראל, ובכחם אפשר לבוא לידי התקון השלם.

אחר שורש בני ישראל טרם התרבו והתרחבו למספר רב של אנשים, ושורש בני ישראל הוא שלשת האבות הקדושים ושנים עשר שבטי ישראל, ובאפן זה אין נפרדים בני ישראל משרשם וחל עליהם ברכה, ומתברכים הם שיתרבו יותר בבחינת 'אין מספר'.

הדבקות בשרש, ההתאחדות באבות הקדושים ובניהם אחריהם, זה סוד המשכת ההשפעה לדורות הבאים, והוא בחינת הגביע, להיות כלי ראוי לקבל את השפע הנמשך.

בכך עולים יפה דבריו של רבנו מנחם מריקאנטי בפרושו למעשה המנורה בפרשת תרומה על הפסוקים 'שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח כן שלשת הקנים היציאים מן המנורה. ובמנורה ארבעה גבעים משקדים כפתריה ופרחיה' (שמות כה ל-לד):

התורה מצוה שיהיה בכל קנה מן הששה קנים שלשה גבעים, ובאמצעי ארבעה, ובין כלם עשרים ושנים, לרמז לעשרים ושתים אותיות התורה, ועשרים ושתים אלף מרכבות שהיו במתן תורה. והשלשה גבעים רומזים לשלשת האבות העליונים, צוה לעשותן בצורת גביע, כי הם מקבלים ושואבים ממקור העליון להשפיע לאשר תחתם.

לנבימין אמו

כיון שראינו שהגביע מסמל את אחדות בני ישראל, שלכולם שורש אחד מאבותינו הקדושים ושבטי ישראל, נראה לפרש שזו היתה כונת יוסף הצדיק במעשה הגביע ששלח להטימן באמתחתו אל בנימין, ובמאמרו אליהם 'מה המעשה הזה אשר עשיתם הלאו ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמנ' (בראשית מד טו).

לא על גנבת הגביע הקפיד יוסף הצדיק, שהרי ידע שלא הם גנבוהו כי אם הניחו אותו להם בלא ידיעתם, אלא אודות מעשה המכירה רמז לשלש אותם: כיצד עשו מעשה שהוא הפך האחדות, שעל ידו הפרידו את הענפים משרשם ופגמו בסוד הגביע.

ותכף הוסיף לומר להם 'האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם' (שם פסוק יז), ורמז בכך שעל ידי שהגביע נמצא כעת בידו של בנימין, אחיו הקטן, שלא היה שתף למכירתו, על ידו בוא להם האחדות השלם להתאחד שוב באחדות כל השבטים גם יחד.

ונראה לומר עוד שזהו הטעם שבית המקדש נבנה בחלקו של בנימין דוקא, כי בית המקדש הוא מקום המאחד את כל בני ישראל, ובנימין שלא היה שותף במכירת יוסף ולא פגם באחדות השבטים ראוי שיבנה בית זה בחלקו.

הוא המשביר

מיעודו של הגביע יש לנו ללמד הוראה למעשה, שהאפן בו יכולים לקבל את ההשפעות מהצדיק הוא גם באותה בחינה של הגביע, על

התפלה המתקרב הכריח אותו לפסוע בחשש לכיוון בית הכנסת כשהוא מביט לכל הצדדים כגנב. לביש מזלו, כאשר עמד להניח רגלו על מפתן הדלת, נפתחה זו ומבית הכנסת יצא זלמן חוטב העצים. זלמן זה, חרוץ ודיקן הוא, מעולם לא הפסיד תפלה כותיקין, ורק משה זוהיר את השמש כי אם עוד פעם אחת יאחר למשמרתו, ידאג הוא בעצמו לפיטוריו...

פניו של השמש חוורו כסיד, וברכיו פקו. אלא שנס משמים קרה וזלמן לא הבחין בו כלל. כלומר, ראהו ואף הנהן בראשו קצרות לעומתו בברכת צפרא-טבא, אלא שכנראה נתחלף לו השמש במישהו אחר, שכן לא העיר לו מאום, ואף שמץ של רוגז לא שכן בעיניו.

גם אחרי תפלת מנחה, כאשר לא התגודד סביבו איש, ולראשונה זה שבוע ימים שלא ננעצו בו מבטי אשמה והערות דוקרות, נשם השמש לרווחה. מה פשרה של התעלומה? האם נואשו כולם מהתנור?

המנהל השרה של יום המחרת, כבר לא העלה השמש על דעתו לקום.

יום האתמול עבר בשקט, מדוע שיטריח את עצמו ממיטתו כעת?

כשקם לבסוף, הכהו לבו על שטותו.

אין הנס מתרחש פעמים, ולבטח היום יספוג כפלים...

להפתעתו, בירכוהו הכל לשלום כרגיל, ואיש לא פנה אליו בתלונה. אפילו חיים-ראובן המלמד שהוכיח אותו נמרצות שבעטיו אין הוא יכול ללמד את התינוקות כראוי, לאחר חסרה לו כוס התה של הבוקר, חיך לעומתו ברוגע.

ביום השלישי, הבין השמש סוף סוף את פשרו של הנס, כששאל את ר' תנחום הצדיק המתנועע בפינתו מעלות השחר ועד חצות היום על ספריו, כיצד זה מחומם ההיכל.

מאן-דהוא משכים קום ומדליק את התנור - כך אמר ר' תנחום, שהיה סבור שהשמש הוא המדליק האלמוני.

"איני יודע מי זה הוא."

כאשר באתי היה בית הכנסת מואר, מוסק ונעים, והמים שבמימם מבעבעים.

השמש הבנוך מגמגם משהו על כך שהוא שלח מישהו למלא את מקומו, ונעלם משם.

כמה טוב! מלאכתו נעשית על ידי אחרים!

כנראה יהודי שאין לו במה להסיק את ביתו, משכים קום ובא להתחמם בבית הכנסת חשב.

מאז, שן השמש שנת ישרים רגועה, ללא חלומות בעתה על פיטורים, וסיוטי לילה על צעקות וגידופים.

באחד הימים הוזקק השמש להשכים קום.

מוכרח היה לקום ממיטתו לפני עלות השחר, וכיון שכן, כונו צעדיו לבית הכנסת, לגלות מי הוא ממלא המוקם המסתורי.

שמן - הרהר בדרכו לבית הכנסת - אין כוונותיו של הלה טובות, ורוצה הוא להגי את גבולי וליטול את משרתי.

חייב אני לדעת מי הוא זה.

דלת בית הכנסת פתוחה היתה, משמע - אותו אדם כבר הגיע.

אור קלוש שרר בהיכל, וצלליות ריצו על הקירות. דמותו של ממלא המוקם המסתורי נראתה כפופה על ידי האח הגדול, מנסה להעלות את האש בעצי ההסקה.

"צפרא ומרי טב" קרא השמש לעברה של הדמות, מנסה לעמוד על זהותה ועל כוונותיה.

עוית של בהלה חלפה בגב האיש, והוא התכווץ במקומו בשתיקה, תוך שהוא ממשיך להתעסק באש ובעצים.

"בוקר טוב!" חזר השמש על קריאתו.

גם הפעם לא נענתה קריאתו.

השמש התרגז, מפני מה אין האיש עונה לו? וכי אין הוא ראוי לתגובה?!

הוא התקרב אל האיש הורעים בשלישית. "בוקר

טוב לך!"

האיש המונוץ לא הגיב.

באדישות המשיך להצית את הגפרורים ולהאחז את האש בעצם.

חמתו של השמש בערה בו, והוא בעט באיש בכעס. שמא יוציא התמהוני את ראשו מהתנור סוף סוף.

אך הלה לא זז.

במקום להוציא את ראשו - התחפר עמוק יותר על מקומו בתנור, והכניס את ראשו לחלל התנור המוצת...

שיעולים עזים בקעו מגורו, העשן סימא את עיניו ונכנס לקנה הנשימה שלו, וזקנו נחרך מהאש הלוהטת, אך הוא לא זז.

רק כשחש שהשמש פנה משם, הוציא את ראשו, ונמלט מבית הכנסת כשפניו מכוסות בצעף.

ולגודל מזלו של השמש, לא הבין אף אחד מתושבי ברנוביץ' מה קרה לזקנו של המשגיח המפורסם רבי ישראל יעקב לייבצ'אנסקי, שמחציתו נעלמה....

כך קיים רבי ישראל יעקב בעצמו 'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים' כפשוטו ממש!

ונראה לומר בדרך רמז:

כבשן האש עליו אמרו חכמים שנוח לו לאדם להפיל עצמו אל תוכו מהלבנת פני חברו, הם נרות הנוכח.

אם 'פיל' האדם את עצמו לתוך החנוכה, יכניס את עצמו למהות התוהו, וידבק באור, יזכה למידות טובות הרמוזות ב"ואל ילבין פני חברו".

רומז נוסף יש כאן:

המילים 'נח לו' הם בגימטריא 'תנוכה' (עם האותיות).

ואתכין כנאת השמש מכהני

ובענין זה, מפורסמת היא העובדה אותה מספר הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי זי"ע - 'החיד"א', על רבו רבינו חיים בן-עטר בעל 'אור החיים' הקדוש כמה פעמים בספריו, תוך הדגשת חשיבות הדברים: "וכבר כתבתי שאני כותב זה הרבה פעמים - להיותי יקר הערך ודברי מוסר צריך לחזור עליהם לעורר הכל ליראה את ה'" (מראית העין ר"ה ז).

וזהו המעשה:

פעם אחת זלזל אחד מתקיפי הקהל בעירו של רבינו בעל אור החיים הקדוש, בתלמיד חכם אחד.

על מנת להשכיך שלום בעיר, פנה בעל אור החיים להכנס זה, וביקשו שיעביר על מידותיו וימחל לאותו עשיר.

נענה אותו חכם ואמר: תיכף ומיד לאחר שביזה אותי מחלתי לו לעשיר זה.

מפני שאמרו בזהר הקדוש (ח"א כח): שחטאי ישראל בכיכול מכבידים על כנפי השכינה, ומצערים אותה. ועל מנת שלא יהיה צער לשכינה מחלתי לו לאותו אדם שביזה אותי תיכף ומיד, וכך לא נזקק לו הדבר לעוון.

ובספרו 'דבש לפ' (מערכת מ את כג), ביאר מו"ן החיד"א לאור מעשה זה את דברי האמורא הקדוש רבא שאמר (ר"ה ז): "כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מ"ה ז יח) 'נְשָׂא עֹון וְעֵבֶר עַל פִּשְׁעוֹ, לִמִּי נוֹשָׂא עוֹן - לִמִּי שְׁעוֹבֵר עַל פִּשְׁעוֹ:'"

כי המעביר על מדותיו ומוחל לאחרים על מנת שלא יצטרע לשכינה הקדושה מאותה העבירה, זוכה בה במידה הוא שיעבירו על כל פשעיו על מנת שא יהא צער לשכינה מעוונותיו שלו.

וכך מצאנו בספר הקדוש 'שפת אמת' (ליקוטים, שבת פח): שכתב על דברי חכמינו שאמרו: "עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתו ואינן משכיבין, עושין מאהבה ושומחין ביסורין - עליהם הכותב אומר ואוהביו כנאת השמש בגבורתו".

טעם הדבר הוא מפני שאמרו חכמינו (סנהדרין פ"ז מ"ה) "בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת? כביכול קלני מראשי קלני מזרועי".

כלומר, השכינה מצטערת בצערם של ישראל. ולפיכך הצדיקים שאינם רוצים לגרום לצער השכינה שמחים ביסורים, כדי להקל את צער השכינה בכיכול.

תפילה פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

יעקב משלם חצי נזק, כי ענין המסירות נפש הוא לתקן את חטא אדם הראשון. ובגמרא אמרו שהגרסה היא: "רבי יעקב אומר תם משלם חצי נזק". ואין כוונתה לתקן את גרסת המשנה, אלא מפרשת מתקן חצי הנזק על ידי מסירות נפש של קריאת שמע, ובכך משלים את התיקון. והוא כאשר אמרנו, שיוסף ענינו מסירות הנפש בנפילת אפיים, ויעקב משלים את התיקון על ידי עבודת מסירות הנפש בקריאת שמע. (באר לחי רוא" פרשת וישב)

ואהבת את ה' אלהיך

בשעה שהולך רבינו הקדוש רבי יהודה אריה לייב מזור זיע"א בעל הישפת אמת, את בנו בכורו רבינו בעל האימרי אמת' לחופה, התקיימה 'קבלת פנים' לחתן כנהוג, בהשתתפות בני המשפחה וחסידיים מעטים. במשך כל זמן קבלת הפנים, ישב הרבי אחוז בשרעפי-קודש ולא דיבר מאומה. בעיצומו של המעמד, קם אחד החסידים והשמיע דברי כיבושים בחושים - 'גראמען', כפי המקובל. וכאשר סיים את דבריו אמר: "כעת יברך אבי החתן את בנו כנהוג".

הישפת אמת' לא הגיב לדבריו, אך כאשר תמה קבלת הפנים ועמדו הכל לצאת אל החופה, הניח את ידו על ראש החתן ואמר את הפסוק 'וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל לְבָבְךָ וְכָל נַפְשְׁךָ וְכָל מְאֹדְךָ...' ונראה לומר, מדוע בחר מרן הישפת אמת' לברך את בנו בברכה זו לפני חופתו, על פי דברי רבינו המהר"ל מפראג ז"ע בספרו 'נתיבות עולם' (נתיב אהבת השם פרק א) שפירש את מאמרו חכמינו ז"ל במסכת ברכות (א:):

"בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרוקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתו! אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימו... ועכשיו שבא לידי לא אקיימו?! היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד..."

יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד!" שאל המהר"ל: מדוע האריך רבי עקיבא בתיבת 'אחד'? הן לפי דבריו של רבי עקיבא עצמו - ראוי היה שיאריך במילים 'ובכל נפשך'! שהרי על פסוק זה אותו דרשו 'אפילו נוטל את נשמתך' היה מצטער כל ימיו לקיימו! ביאר המהר"ל כי שורש מסירות הנפש שאותה דרשו מהמילים 'ובכל נפשך', מצוי בתיבת 'אחד'.

גם שני ידידים האוהבים איש את רעהו כנפשו, ישויות נפרדות הם. אולם, אהבת ה' אותה נטע הבורא בלבו של כל יהודי, איננה כאהבת אוהב - מאת ה' היא, ונשמתו של היהודי שהיא חלק א-לוה ממעל אחת היא עם אהבת ה' וייחודו! על פי דבריו המאירים של רבינו המהר"ל, תחבאר הברכה המיוחדת שבירך הישפת הלא הדרגה הגבוהה ביותר באהבה, היא שמחת הנישואין בהם דבק האדם עם

המשך בעמוד ד'

מסירות נפש להצלת ניצוצות

את סוד מסירות הנפש בקריאת שמע, יש לבאר על פי מה ששינוי במשנה (ב"ק ט:): "רבי יעקב משלם חצי נזק", והקשו בגמרא: רבי יעקב מה מעשהו ומה ענינו כאן? וכי הוא הזיק למאן דהו? ויישוב שיש לגרס: "רבי יעקב אומר, תם משלם חצי נזק". וגילה הגאון הקדוש רבי מנחם עזריה מפאנו, שבדברים אלו טמון סוד עמוק, אך לא פירט מהו.

לא הרב הקדוש רבי שמעון שלמה מבענדר זי"ע והאיר אור נפלא בעומק הטמון כאן, וביאר, כי ישנן שתי בחינות של מסירות נפש: אחת בקריאת שמע, ואחת בנפילת אפיים. כל 'מסירות נפש' שמעוהות שמוסר את נפשו למיתה, אך מסירות נפש של קריאת שמע היינו מדרגת 'כלה שאירי ולבב' (תהלים ע"ו), כלות הנפש להידבק בשורשה, בחינת והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א' ד'), כלומר המלאכים המכונים חיות הקודש רצים מגודל תשוקת הדביקות לקראת בוראם, ולאחר מכן שבים חזרה כדי שלא יבטלו ממציאותם מחמת הקרבה אל הקודש.

ומסירות נפש של נפילת אפיים היא שירות נפשו עד עמקי שאלו כדי להעלות משם את ניצוצות הקדושה הרוחניים הנפולים שם ושבוים במדור הטומאה, ועל כך נאמר (שמואל א' ב' ו'): 'ממית ומחיה מוריד שאלו ויעל', כי הקב"ה עוזרו ומעלה אותו מעמקי שאלו ומחיה אותו. ישנם צדיקים שעיקר עבודתם היא במסירות נפשם בבחינה הראשונה, שעובדים בחשק וברצון עד כלות הנפש מגודל הדביקות, וישנם שעובדים בבחינה השנייה, שיוודים לעמקי שאלו להעלות את הניצוצות הקדושים.

ושני סוגי הצדיקים צריכים זה לזה, ובפרט הצדיק שמוסר את נפשו לירד מטה מטה, עלייתו על ידי שאוזה וחבלי יעקב, כי יעקב עבודתו בבחינה הראשונה הנוכרת, ועליו נאמר (דברים ט: ט): "יעקב חבל נחלתו". ולעומתו, יוסף שייך לבחינה השנייה, שיווד לשאלו מעלה הניצוצות, ומטעם זה נסתבב הדבר שירד למצרים, ערות הארץ ונתנסה שם בכמה ניסיונות.

לפיכך כשנעלים יוסף מעיני אביו וחשב כי חיה רעה אלנותו, אמר (בראשית לו ה'): 'כי ארד אל בני אבל שאולה', כאומר: מעתה שיוסף איננו, ממילא עבודתו לדרת שאולה ולעלות מוטלת עלי, ואחר כך כשנודע לו שיוסף חי, אמר (שם מו ז'): 'אמונה הפעם', וביארו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא ויגש) שאמר: כשבאו ואמרו לי שיוסף מת, סבור הייתי שאמות שתי מיתות, ומעתה ידעתי כי אמות מיתה אחת בלבד.

בפשוטו הכוונה שהיה יעקב סבור שימות בעולם הזה וגם איבד עולם הבא, ואילו כעת יודע שימות רק בעולם הזה. אך רבי שמעון בענדר מפרש לפי דרכו, שהיה סבור שאיבד את שתי העבודות של מסירות הנפש, מחמת שלא יוכל לעלות מאומה בלא כוח של יוסף. ולכן נאמר על הזמן שיראה יעקב את יוסף (בראשית נ א): 'ויפול יוסף על צוואריו', והכוונה לנפילת אפיים ומסירות הנפש שהיה עושה כדרכו בקודש; ולגבי יעקב אמרו רבותינו (דרכ ארץ וזאת א') שבאותה שעה היה קורא את שמע, הרי שנותרה לו העבודה של מסירות נפש בקריאת שמע.

ומעתה יזאר אור חדש בדברי המשנה: "רבי

יוכל להתפלל אל הבורא כדבעי, בלא מניעה.

על פי שיטת רבי יהושע, יתבאר הכתוב 'ויגש אליו יהודה': כאשר ראה יהודה שהוא אחיו נקלעו לצרה גדולה, פתח בשבחו של מקום ובהודאה - כרמוז בשמו 'יהודה' על שם ההודאה, ושם אל לבו שבכל צער יש ניצוץ קדוש מהבורא יתברך המחיה אותו, ורק לאחר מכן החל להתפלל: "ידבר נא עבדך דבר באזני אדני".

ואכן, תכף ומיד זכה לראות את הישועה, כאשר הלבושים שהסתירו את המשנה למלך הוסרו, ולעיניו נתגלה חסד ה' בדמות אחיהם יוסף הצדיק.

שטרי קודם

כך מתארת התורה את פגישתם המרגשת של יוסף ואביו יעקב לאחר שנים כה רבות של נתק (בראשית מו כט): 'ויאסור יוסף מורכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גושנה וירא אליו ויפול על צוואריו ויבך על צוואריו עוד, ורש"י הביא מרבותינו, שבאותה עשה היה יעקב קורא את שמע.

והשאלה נשאלת, וכי לא מצא יעקב פנאי לקרות את שמע אלא באותה שעה מיוחדת, כשהוא זוכה סוף סוף לפגוש את בנו לאחר שנים כה רבות שבהן היה סבור כי כבר מת?

ופירש רבינו יהודה ליווא מפראג, המוכר בכינויו מהר"ל מפראג (גור אריה), שכאשר בא יעקב וראה את יוסף בן המולך על כל ארץ מצרים, באו בלבו אהבתו ויראתו של הקדוש ברוך הוא, כי שם אל לבו כיצד מדותיו יתברך הן טובות ושלמות ומשלים שכן טוב ליראיו. וכך היא הנהגת החסידים, שכאשר יאירע להם מאורע טוב הרי אהבתם מתגברת והם מתדבקים עוד יותר אל הקדוש ברוך הוא, לפיכך קרא כעת קריאת שמע, שבה נזכרים ייחוד מלכות שמים (דברים ו ד) ואהבתו (שם פסוק ה), וקיבל מלכותו ואהבתו ויראתו.

והוסיף הרב הקדוש רבי אברהם מרדכי מגור זי"ע בספרו 'אמרי אמת' (ויגש תרצ"ה), כי לפני שירד יעקב אביו לגלות מצרים, הקדים וקיבל עליו עול מלכות שמים, כיון שנאמר (ויקרא כה מב) 'כי עבדי הם וגו' לא ימכרו ממכרת עבד', הרי שם מקבלים אנו עול מלכות שמים גם בגלות, לא יוכלו לחול עלינו שעבודים אחרים, כדברי המדרש (תורת כהנים ג, א) 'עבדי הם' - 'שטרי קודם'. ועל דרך זו אומר הכתוב (תהלים קיח ה) 'מון המצר קראתי יי', היינו שצריכים אנו לקבל עול מלכות שמים בכל הצרות, ועל ידי כך 'ענני במרחב י-ה', ונפטרים מהן.

דברי רבותינו זכרונם לברכה יזארו עוד, על פי מה שכתב הרב הקדוש רבינו חיים בן עטר זי"ע בספרו 'אורי החיים' בפרשת באתחנן (דברים ו ה), בבאיה הכתוב 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', ששלושה דברים אלו - החיים, והבנים, והמוזנות - הם כללות חשק האדם והפצו בעולם, והחסר אחד מפרש, שבה מות. ובא הקדוש ברוך הוא לצוות לאדם, כי הגם שיחסר ממנו דבר אחד מאלה או אפילו כולם, לא תרפה רוחו ולא תיחלש אהבתו אליו. ועוד הביא לפרש, שבה הקדוש ברוך הוא להורות לאדם, שירגיש בעצמו כאילו מילא ה' כל מחסורו בבנים, חיים ומוזנות, וממילא תרבה אצלו הכרת הטוב ואהבת הבורא.

לאור דברים אלו נוכל לבאר, כי מה שאמרו על יעקב אביו עליו השלום שהיה קורא את שמע באותו עת, רמז רמזו, שבראותו את יוסף בנו הצדיק, זכה לקרוא קריאת שמע בשלימות בדרך המעולה, שהם היה שלם בבנים, חיים ומוזנות, והיה ביכולתו להשלים אהבתו לה' להיותה מעולה בכל המעולות, ולגלות זאת בפני כל.

שבחו של מקום

העמיק חוקר הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה זי"ע בעל התולדות יעקב יוסף' (יחי י"ה ויחי), על פי מה ששמע ממורו הבעל שם טוב הקדוש בבאור הפסוק (בראשית מד יח) 'ויגש אליו יהודה ואמר בי אדני'.

שתי שיטות מצאנו בדברי חכמינו (ע"ז א), האם על האדם להקדים תחלה את שאלת צרכיו, או את התפלה ואת שבחו של מקום.

לדעת רבי אליעזר, תחלה ישאל צרכיו ואחר תתפלל, שנאמר (תהלים קב א) 'תפלה לפני כי יעטוף ולפני ה' יספך שיחו'. תחלה בקשות העני, ולאחר מכן שיחה שהיא התפלה.

ואילו רבי יהושע אמר, שתחלה יש להתפלל ורק לאחר מכן לבקש צרכיו, שנאמר (שם קמב ג) 'אשפוך לפניו שיחי, צרתי לפניו אגיד'. והסביר מרגא הבעל שם טוב הקדוש, כי אין מחלוקת בין התנאים הקדושים, אלא כל אחד מהם הציע דרך אחרת בתפלה, ומטרת שניהם זהה.

אך תחלה עלינו להקדים יסוד חשוב בעניני האמונה על פי דברי הרמב"ן ועל פי הראב"ד בהקדמת פירושו לספר יצירה, שם המשיח את הספירות הקדושות שבאמצעותן, כביכול, ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, לצורת הבנין שבונה הבנאי:

בזמן שבונה אדם בנין, משקע הוא מכוחותיו בתוך הבנין גופו, וצורת הבנין שנבנה מקורה בבונה, אף שהוא נפרד ממנו. וזהו גם הדין של העולם הגשמי והחומרי שכביכול נפרד ורחוק מאד מאורו של הבורא, אל הקדוש ברוך הוא שבראו.

יחס דומה מופיע בדברי חכמינו (ב"ר נא ה), שהמשיחו זאת למין חגב הגדל עם לבושם, כך, הסביר אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש, הבורא יתברך הוא מקור העולם והוא המחיה אותו בכל רגע, אלא שהוא כביכול מוסתר מאחורי לבושים אלו, שהמשיחו של דבר - אחד הם עם יוצר העולם.

נמצא, אם כן, כי בכל צער ויסורים שעוברים על האדם בעולם הזה, ישנו ניצוץ קדוש מהבורא יתברך המחיה אותם, אלא שניצוץ זה מכוסה ומוסתר על ידי לבושים שונים.

וכאשר האדם מבין זאת, ויודע שמאחורי הלבושים נמצא הקדוש ברוך הוא בעצמו, והניצוץ הקדוש מאתו הוא המחיה צרה וטיידרה זו שנפלה עליו, ממילא הוא חושף את הניצוץ האלקי ופושט מעליו את הלבושים המסתירים, כיון שאין הם מצליחים לחצוץ בין האדם לבין הבורא יתברך.

גילוי זה גורם ממילא להסרת הצער וטיידרה מעליו, כיון שהניצוץ האלקי מתגלה, והצער שנגרם עקב הסתרתו מאחורי הלבושים בטל, כיון שנפשטו הלבושים.

על פי הקדמה חשובה זו, ביאר בעל התולדות יעקב יוסף את דבריהם של רבי אליעזר ורבי יהושע ששנים הם, אלא שכל אחד מהם הציע דרך אחרת: רבי אליעזר אמר כי יש להתפלל תחלה, כלומר, על ידי שמאמין שהבורא יתברך נמצא בכל מקום ועמו הוא בצרה, תתבטל הצרה, ואח"כ יוכל לסדר שבחו של מקום כראוי ברגע ובלא טרדה.

ואילו רבי יהושע אמר, כי על האדם לסדר תחלה שבחו של מקום, שהוא מלא כל הארץ כבודו, ושכל צרתם לו צר, וממילא ישם אל לבו שהקדוש ברוך הוא בעצמו נמצא עמו בצרתו, וכל הצרה מקורה מהניצוץ הקדוש המחיה אותה, וממילא יפטר ממנה. ולאחר שתוסר הטרדה מלבו,

אשתו עד שנמשלו בני הזוג לאחד, כדברי הכתוב (בראשית ב' כד) 'על כן יעזב איש את אביו ואמו ויצא איתו ויבא אל אשתו ויהיו לבשר אחד'.

אהבה זו של אחדות גמורה, יש למסור לקדוש ברוך הוא, שאהבתו היא האהבה האמיתית המתאחדת בעצמותו יתברך! וכדרך שאמר זקנו של רבינו השפת אמת' - הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור בעל 'חידושי הר"מ ז"ע', על דברי רש"י הקדוש שפירש את הפסוק (בראשית מו כט) 'וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְפָּכָתוֹ וַיַּעַל לְקֶרְאֵת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁתָּה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיֵּלֶל עַל צְנֻאָיו וַיִּבְרַךְ עַל צְנֻאָיו עוֹד':

"אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמעו".

מדוע קרא יעקב אבינו באותה שעה נרגשת קריאת שמע?

יסוד עצום למדנו מכאן - אמר ה'חידושי הר"מ ז"ל:

באותה שעה בה ראה יעקב אבינו את פני בנו אהובו שנעלם מאתו לפני עשרים ושנים שנה, התעוררו בלבו רגשות אהבה עצומים שלא ניתן לאתר כלל.

את אותן רגשות אהבה מסר יעקב אבינו - בחירי האבות לבוראו ויוצרו בשלמות, ובאותו רגע נורא-הוד בו פגש את בנו,

קיבל עליו עול מלכות שמים באהבה עצומה וקרא קריאת שמע...

הנהגה נכונה

והרי מעשה מרטיט על מצוה זו - 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך'.

מהישיבים ראשונה במלכות חצר הרב הקדוש רבי מרדכי מלכוביץ' ז"ע! היה החסיד רבי מאיר ממיר.

עובד ה' נפלא, ובעל מדרגה של ממש היה, והכל שחו אחריה בהערצה.

לפרנסתו עסק רבי מאיר בטקסטיל והיה סוחר בבדים. לשם כך נוסע היה על פני הארץ לקנות ולמכור.

בפרק הזמן בו התרחש ספורנו, היה רבי מאיר כבר בגיל העמידה לחייו, כאשר בבית מסחרו התקבלה הזמנה מאת מנהל העסקים של הגרף מטמושוב.

מבחר עצום של בדים אותם מציע הגרף למכירה פורטו בהזמנה, תוך הבטחה להצעת מחיר הגונה ומשתלמת.

בהצעה קוסמת שכזו לא נתקל רבי מאיר מעודו, והוא עלה על העגלה הראשונה הנוסעת לכיוון טמושוב.

בארמונו של הפרנץ התקבל רבי מאיר בסבר פנים יפות, והובל הישר אל אולם התצוגה.

דלתות האולם נפתחו ונשימתו של רבי מאיר נעתקה.

מאות ואלפי גלילי בדי יוקרה כמותם לא ראה בחייו, ניצבו בסדר מופתי לאורכו של האולם הענק.

רבי מאיר לא התמהמה והתיישב מיד לסגור את העיסקה עם מנהל המכירות של הגרף.

בתקופה זו נהוג היה שכל אחד משני הצדדים מציע היה את הסכום בו הוא חפץ - הקונה מגיש היה הצעת מחיר כמה יאות לשלם על הסחורה, והמוכר בכמה יסכים למכרה.

מנקודה זו היו פתחים במשא ומתן ומתמקחים עד שהיו מוגיעים לעמק השווה. ישב רבי מאיר לערוך את החשבון עד שהגיע לסכום שהיה נראה לו הגיוני לשלם בעבור הבדים, והגיש למנהל את הצעת המחיר של הגרף, חצי מחיר!!!

האם זו הייתה?

המוכר הציע למכור את סחורתו במחצית הסכום שהוצע לו?!

כיצד זה ייתכן? האם הבדים מוזיפים? שמו גנובים הם?

אך לא. המנהל הצג תעודות ממפעלי הטקסטיל הגדולים בלונדון ופריז, ואצבעותיו המנוסות של רבי מאיר שמישו את הבדים ידעו להבחין מיד שאין כאן מעשה רמיה.

בדים מקוריים ואיכותיים ביותר. רבי מאיר שהבין שהודמנות פז נקרתה בפניו, לא תכנן להחמיצה בשל הרהורים ותהיות סביב שגשגו של פריץ עשיר, וחתם על העסקה במקום.

כעבור כמה שעות כבר היתה עגלתו הטעונה במאות גלילי בדים משובחים אותם קיבל במחיר אפסי - בדרכה חזרה.

רווח עצום גרף רבי מאיר ממכירת הסחורה, וכעבור זמן קצר עשה את דרכו שוב לטמושוב, כולו תקוה שהפריץ העשיר לא התפכח משגשגו.

כמעשהו בראשונה היה גם הפעם. הגרף הובילו לאולם התצוגה, ולאחר סיום קצר ישב רבי מאיר לסגור את העסקה.

שוב הגיש רבי מאיר את הצעת המחיר שלו כשכלבו הולם.

ובתאפק בכח מלגתו בשמחה כאשר הצעת המחיר שהגיש המנהל היתה זהה לזו שבפעם הקודמת, מתצית המחיר!!!

משמע, הפריץ טרם התפכח. לא בזבז רבי מאיר זמן, חתם על העסקה ומיהר למכור את הסחורה הנפלאה.

מאן ואילך הפך הדבר לנוהג קבוע. רבי מאיר עזב את כל הסוחרים מהם רגיל היה לקנות. מכרה זהב מצא, כלום יש לו זמן להתפנות לזוטות?

לעתים קרובות נסע לטמושוב לארמון הפרנץ, שם חתם על עסקה הזויה בכל קנה מידה, וגרף רווחים עצומים.

עד נמשך הדבר תקופה. כך הפעם היתה בה הגיע רבי מאיר לארמון...

רבי מאיר הגיע כהרגלו, ודפק על דלתה של חדר הגרף, אלא שכאשר נפתחה הדלת נרתע לאחוריו.

הפריץ עמד מולו זועם וקוצף כשעיניו מוצפות דם:

"יהודי רמאי שכמותך!! חשבת שתוכל לרמות אותי לנצח? כיצד אתה מעז לגנוב ממני סכומי עתק שכאלו?"

רבי מאיר בהה בו בפחד: "איני מבין על מה כבודו מדבר" גמגם.

חרונו של הגוי גבר: "אל תיתמם!! כבר תקופה ארוכה שאתה לוקח ממני את הבדים הקרים ביותר ומשלם לי עליהם חצי מחיר!"

בשרו של רבי מאיר נעשה חידודים מתברר שהפריץ אינו משוגע כפי שנראה היה, והוא עומד לשלם ביוקר על טעותו הנוראה של מנהל המכירות.

"אדוני הגרף, איני אשם בזה... זה מנהל המכירות..." ניסה רבי מאיר להסביר. הפריץ השתולל מזועזע, כעסו רק גבר והלך מרגע לרגע, עד שהוא נפנה בחמת זעם ונטל לידי את רובה הציד שלו.

"כעת תקבל את גמולך ההולם על עזותך! בן מוות אתה!" רתח.

רגליו של רבי מאיר הנפחד לא נשמעו קולו, והוא קרס על הרצפה, מתחנן על חייו. "אדוני, אשלם לך את כל מה שהסדסת עד הפרוטה האחרונה..." ניסה לבקש, אך אזוני של הערל היו אטומות, ובעיניו בער ניצוץ הרצח.

"יהודי נבזה! איני צריך את כספך המזוהם!"

מות תמות על עזותך!" צרח תוך שהוא מכוון את קנה הרובה לכיוון היהודי שעל הארץ.

לפתע צץ על פניו חייוך שטני, הוא הרפה את ידו מהרובה, פתח את מגירת השולחן, והוציא צלם מזהב.

"יש לך אפשרות אחת לחיות - השתחוה לצלם ואוותר לך!"

זעזוע עבר בגופו של רבי מאיר, והוא שיסע את הפריץ: "לא ולא! לעולם לא אמיר את דת אבותי בשום אופן שבעולם!"

פניו של הפריץ אדמו: "או שאתה מנסה את הצלם או שאני יורה בך כאן ועכשיו!!!" צרח.

רבי מאיר לא נבהל, הוא הזדקף במקומו וקרא בעוז: "עשה בי כרצונך! תוכל לירות בי - אך ביהדותי לא אבגוד!"

"יש לך רגע אחרון להתחרט!!" צווח הפריץ תוך שהוא מכוון את הקנה לעברו של רבי מאיר: "אתה רוצה לחיות? נשק את הצלם!!" קרא והניח את אצבעו על ההדק.

"לא!!!" זעק רבי מאיר, וקרא בקול: "שמע ישראל!"

שקט השתרר בחדר. רבי מאיר סיים לומר 'ה' אלקינו ה' אחד' ולהתפתחו עדיין נותר בחיים. כנראה נתקע הרובה לרגע.

בחופזה המשיך למלמל את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך...' תוך שהוא מהרהר על רגע זה שבו לידו לקיים 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נפשך כפי שדרשו חז"ל.

הרהורו ארך רגע ושניים אך הקליע טרם נורה.

בחשש פקח חצי עין, ומחמת התדהמה לשונו פסקה מלמלמל.

הפריץ עמד מולו רגוע ושליו בידיים ריקות כביכול לא רצה לרצחו נפש לפני רגע קטן. הרובה נח על השולחן, והצלם המזהב אף הוא נעלם.

"התכרינ?" שאל את רבי מאיר בקול נרגש. רבי מאיר נעץ את עיניו בחשש בפני הפריץ, וגמגם: "אני מכיר את אדוני מעת שהתחלתי לקנות אצלו את..."

"נסה להיזכר, האם מעולם לא ראית אותי לפני כן?" שאל בקול רך.

אך רבי מאיר לא הכיר. "אם כך אזכיר לך אני" אמר הפריץ: עשרות שנים חלפו מאותו יום בו נסע רבי מאיר הסוחר הצעיר לדרנקו.

תוך כדי הנסיעה מבחין רבי מאיר בחבילה קטנה המושלכת בשולי הדרך, ממנה בוקע קול.

"עצור!" הוא מורה לעגלון: "הבא לי בבקשה את החבילה המושלכת על הארץ..." החבילה התבררה כתינוק קטן בן כמה שבועות העטוף בסמרטוטים וצורה מרה מרעב, אל הסמרטוטים הוצמד פתק קטן בו נכתב בשגיאות כתיב:

"אנשים טובים! אנא! עשו חסד עם איוואן התינוק וקחו אותו לביתכם!"

הוריו אינם יכולים לגדל אותו!" רחמיו של רבי מאיר נכמרו על התינוק, והוא הורה לעגלון: "סובב את העגלה, אנו שבבים!"

וכך חזר רבי מאיר לביתו כשבידו תינוק גוי...

"גם על הגויים עלינו לרחם, חביב אדם שנברא בצלם" אמר לזוגתו המופתעת. ומאותו היום גדל התינוק בביתו של רבי מאיר, שדאג לכל מחסורו.

אמנם, לא כלל הילד, נזהר רבי מאיר שלא יתערב התינוק עם ילדיו הטהורים, ושעה הבדלה ברורה בין התינוק האסופי לשאר בני הבית.

הגוי הקטן גדל בחברת המשרתים, לא

חשב כיפה וכמובן לא למד ולא התפלל, ובשבתות שימש כגוי של שבת.

כך היה עד שהגיע לגיל עשרים. כאשר בגר הנער והיה לאיש, אמר לרבי מאיר: "את כל עולמי חייב אני לך על שצלת אותי וגידלת אותי במסירות כל חיי, כעת - משבגתי, שוב איני רוצה להיות עליך למעמסה."

אסע לדרכי ואחיה את חיי". נתן רבי מאיר לאיוואן סכום כסף הגון, והגוי נפרד ממייטבו בדמעות, ונעלם.

בתקופה הראשונה עוד היה שולח מכתבים לאיש-חסדו, אך הם הלכו ופחתו עד שהקשר פסק כליל.

וכעת, כחלוף עשרים שנה מיום הפרידה פונה הפריץ לרבי מאיר ושואל: "האין מזהה אותי?? אני הוא איוואן!!!"

רבי מאיר מנעף את עיניו בתדהמה, ובחן שוב את פרצופו של הפריץ.

זכרונו החל להתבהר. אכן יש דמיון בין פרצופו של גוי זה שביקש לרצחו נפש, לאותו גוי שגידל בביתו עשרים שנה תמימות.

"אמור לי, מדוע רצית לרצחני?? מה עשית לך??

האם זו הכרת הטובה שלך על כל אותן שנים שגידלתי אותך??" קרא בקול. הפריץ חיך.

"אסביר לך: מיום שגדלתי והייתי לאיש, לא פסקתי מלחשוב כיצד יכול אני להשיב לך מעט מן המעט מגמולך הטוב עמי?"

הן אספת אותי מהיער - שם צפוי הייתי למוות בטוח, גידלת אותי בביתך, ולא חסכת ממני מאומה.

ואפילו על בני עמך איני נמנה... האם יכול אני להחזיר לך טובה על כך?

הדבר הראשון שעשיתי משהצלחתי להגיע למעמדי הרם, היה להזמין אותך אלי, ולגרוע לך לרווחים עצומים על חשבונתי..."

"או מדוע התחרטת לפתע?" קרא רבי מאיר הנסער עדיין מאימת המוות שחווה. "כבר תבין."

לרגע לא התחרטתי על כך. אך כאשר חשבתי על כך, הבנתי שאף אם אתן לך מיליוני רובלים, לא אצליח להשיב לך ולו מעט מן המעט.

זוכר אני אותך מאז - הכסף מעולם לא היה אצלך בעל ערך.

הוא היווה אצלך רק אמצעי לפרנס את ביתך ומשפחתך, ולקיים בו מצוות וגמילות חסדים.

עולמך האמיתי היה רוחני. וכיצד אוכל אני הגוי לגרום לך עונג רוחני? נזכרתי, כיצד היית מתלהב אי-אז בסעודות השבת, ומתאר את מעלתם הגדולה והזכות העצומה שנפלה בחלקם של יהודים שזכו למסור את נפשם על אמונתם.

ותמיד היית אומר: 'הלואי ונזכה לזה אף אננו!'

והחלטתי להעניק לך את המתנה הזו... אל דאגה, כמובן שלא תכננתי להרוג אותך" הסביר הפריץ כאשר ראה את מבטו ההמום של רבי מאיר.

"רציתי רק להעניק לך את הרגע הזה בו תמסור את נפשך למען אלקיך, ותעבדנו בכל לבבך ובכל נפשך..."

מעשה נורא זה סיפר הרבי מסלונים בעל ה'ברכת אברהם', לידידו הרבי בעל ה'גיל שמואל' מגור וכותם תג עליו, כאשר הגיע הרבי מגור לבקרו בחול המועד סוכות, ובסיימו קרא:

"שׁוּ בְּנֵפֶשְׁכֶּם אֶת גּוֹדֵל חֲסִידוֹתָיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מִמִּיר, שֶׁאֲפִילוּ הַגּוֹי הָעֶרֶל שֶׁגִּדֵּל בְּבֵיתוֹ, הִצְלִיחַ לְהַבִּין בְּשִׁכְלוֹ הַגָּס מִהוּ הַתַּעֲוָה הָעִילָאִי בִּיּוֹר שִׁכּוֹל הוּא לְגֵרוֹם לֹא!!!"

לשעיצת השיעורים - קול הלשון:

03-6171077

ספר ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברזלכר

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה חסידיים "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

צחצוח שיניים בתענית ציבור לאיסטנים

בבית יוסף (או"ח סימן תקסז) הוסיף וכתב שלא רק תענית יחיד אנו תולים שלא קיבל על עצמו איסור הנאה, אלא גם בתעניות ציבור כיון שהם תלויים בקבלת הציבור, הרי גם כללות הציבור אינם מקבלים על עצמם רק איסור אכילה ושתייה, ולא הנאה. [אבל במאירי (ברכות שם) כתב בהדיא שתעניות שהציבור מקבלים על עצמם כתעניות שנתקנו בידי הנביאים, וגם הבית יוסף שם העיר מצד פשוט לשון תרומת הדשן (סימן קנח)].

הרא"ש (תענית פ"א סימן טו) הביא לדברי הגמרא (ברכות יד.) וכתב בשם רבי יהודה אברצלוני שדברי הגמרא אינם דוקא בתענית שהיא קבלת היחיד, אלא גם בכל התעניות מלבד תשעה באב ויום הכיפורים, ונראה שמקור דבריו בספר האשכול (תענית דף מט:): שביאר טעם החילוק: 'אבל בתשעה באב קיימא לן דאסור להושיט אצבעו במים, והיאך טועם כלום'. ולכאורה כוונתו שדוקא בשאר כל הצומות אסור אכילה ושתייה, אבל בט' באב ויום הכיפורים אסורה ההנאה, וגם טעימה היא הנאה. וכן ביאר ספר הבתים בהדיא (תענית שער חמישי סט"ו).

וכדברי הרא"ש כן פסק הטור (או"ח סימן תקסז), וברבי"ש (סימן רפז) הביא לדברי הטור, וביאר החילוק משום ששאר כל הצומות מלבד ט' באב ויו"ט מעיקר הדין 'רצו מתענים לא רצו אין מתענים' (רא"ש השנה יח:). הרי דמה שאנו צמים היום הוא גם כן מצד הקבלה, ולא מצד מה שנתבאר בנביאים, וכיון שהוא מצד הקבלה הרי יש לומר שלא נתכוונו לקבל על עצמם רק את עיקר הצום שלא לאכול ולשתות ולא שלא לטעום ולפלוט.

המשך בעמ' ג'

מדי יום בקומי בבוקר אני רגיל לצחצוח שיניים. בימי תענית האסורים באכילה ושתייה אני נמנע מצחצוח השיניים אולם הדבר מלווה אותי כל היום ומסב לי אי נוחות מרובה; רציתי לשאול האם יש מקום להקל לצחצוח שיניים בימי צום, בפרט למי שרגיל בו והדבר מפריע לו מאוד?
תשובה:

טעימה בתענית

בגמרא (ברכות יד.) איתא: השרוי בתענית מהו שיטעום, אכילה ושתייה קביל עליה והא ליכא, או דילמא הנאה קביל עליה והא איכא. והכרעת הגמרא 'טועם ואין בכך כלום'. רבינו חננאל (תוספות שם ד"ה טועם, ספר הרוקח תענית סימן רט) ורב האי גאון (האשכול תענית דף מט.) מבארים שהנידון הוא בטועם ופולט, שאין חשיבות להנאה של הטעימה, אבל בולע אפילו רק לצורך טעימה אסור. וכן פסק הרא"ש (שם פ"א ס"ו).

באיזה תענית התירו

והנה התוספות (שם ד"ה או דילמא) כתבו שמצדדי הספק בגמרא מה קיבל על עצמו המתענה, אם רק להימנע מאכילה ושתייה או שגם מהנאה, מבואר שההיתר כאן הוא מצד שלא קיבל על עצמו, אבל בתעניות שהחויב בהם אינו מצד קבלת המתענים והם אסורים מצד עצמם שהם נקבעו לתענית בנביאים, גם טעימה בכלל ביטול התענית.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

נזכר שראש חודש באמצע גזית ציפורניים

התחלתי לגזוז ציפורניים ביום שישי ולפתע נזכרתי שראש חודש היום. האם עלי להפסיק או שאני יכול להמשיך לגזוז את כולי?

ת. נוהגים שלא ליטול ציפורניים בראש חודש. אולם אם שכח והתחיל לגזוז יכול לסיים¹.

האם קבלות טובות של בני חבורה

1 מקור המנהג שלא לגזוז ציפורניים בראש חודש הוא בצוואת רבי יהודה החסיד (סי' מח) שכתב: 'לא יגלח אדם לא הראש ולא הזקן בראש חודש, ולא יטול ציפורניים בראש חודש'. וראה בספר שלחן הטהור (סי' רס"ד) שכתב: 'ומי יודע להשיג טעמו אם הוא סכנה או דבר אחר, והעובר על דבריו שנאמרו ברוח הקודש מסתכן בנפשו ועבריו מיקרי'. והנה לבני ספרד שלא נהגו ליהזר בזה, יכול להמשיך בגזית הציפורניים. אמנם באזהרות שציוה ר"י החסיד בענייני שמות בנישואין יש מבני ספרד שנהגו ליהזר בזה, כן כתבו החיד"א (שרת יוסף אומץ אבןעזר סי' לו) ומרמ"ח פלאגי (רוח חיים אהר"ע סי' ס"ב ס"ק ג'). וכן בספר זבחי צדק (סי' קס"ז ס"ק פא) הביא שבמדינתו (בגדאד) נזהרים הרבה בזה, ואם אירע כן משנים את השמות. וביוסף אומץ (שם) כתב ליהזר גם בצוואת ר"י החסיד שלא לגלח בראש חודש, אמנם לגבי נטילת ציפורניים כתב שלא ראה שהחמירו בזה. וכתב לבאר שהדבר תלוי בפלוגת השו"ע והרמ"א (אורח סי' תקל"ט) לגבי נטילת

מחייבות גם את מי שכעת אינו בחבורה

יששכר היה חבר בחבורת יהודים עובדי השם. מדי תקופה היה ראש החבורה בוחר הנהגה טובה בעניין הראוי לחיזוק, וכל בני החבורה היו מתחזקים בהנהגה זו. לאחר מספר שנים החליט יששכר, מטעמים הכמוסים עימו, לפרוש לזמן מה מהחבורה. הוא שואל האם עליו לעשות התרת נדרים כדי שלא יחולו עליו הקבלות הטובות שימשיכו בני החבורה לקבל על עצמם, או שמאחר ופרש מהחבורה שוב אינו מתחייב בקבלותיהם?

ת. אף שדעתו לשוב בהמשך לחבורה, אינו צריך לעשות התרת נדרים².

דין סייגים קהילתיים לאחר עזיבת הקהילה

ראובן היה חבר בקהילה מסוימת, שבה היה צריך כל אחד לנהוג בגדרים וסייגים שונים. לימים הוצרך לעזוב את קהילתו ולעבור לגור בעיר מרוחקת. ראובן מעוניין להמשיך לנהוג בכל הגדרים והסייגים, אך חושש שישכח ויעבור עליהם כיון שכעת אין לו את המחויבות הקהילתית. האם עליו לעשות התרת נדרים?

ת. נכון שיעשה התרת נדרים, וימשיך לנהוג במנהגיו בלא נדר³.

המשך בעמ' ב'

(או"ח סי' צ"ז) שאם קיבלו על עצמם בני העיר איזה הנהגה, וכגון לאסור עשיית מלאכות בערב פסח קודם חצות וכדומה, חלה התקנה אף על מי שאינו בעיר. ואפילו אם יצא מהעיר קודם חצות, וראה בספר שלחן הטהור (סי' רס"ד) שכתב: 'ומי יודע להשיג טעמו אם הוא סכנה או דבר אחר, והעובר על דבריו שנאמרו ברוח הקודש מסתכן בנפשו ועבריו מיקרי'. והנה לבני ספרד שלא נהגו ליהזר בזה, יכול להמשיך בגזית הציפורניים. אמנם באזהרות שציוה ר"י החסיד בענייני שמות בנישואין יש מבני ספרד שנהגו ליהזר בזה, כן כתבו החיד"א (שרת יוסף אומץ אבןעזר סי' לו) ומרמ"ח פלאגי (רוח חיים אהר"ע סי' ס"ב ס"ק ג'). וכן בספר זבחי צדק (סי' קס"ז ס"ק פא) הביא שבמדינתו (בגדאד) נזהרים הרבה בזה, ואם אירע כן משנים את השמות. וביוסף אומץ (שם) כתב ליהזר גם בצוואת ר"י החסיד שלא לגלח בראש חודש, אמנם לגבי נטילת ציפורניים כתב שלא ראה שהחמירו בזה. וכתב לבאר שהדבר תלוי בפלוגת השו"ע והרמ"א (אורח סי' תקל"ט) לגבי נטילת

לו להקפיד בזה כלל. ג. בן איש חי (שם) ובכ"ח החיים (שם) כתבו שאם הציפורניים עודפות על הבשר [שהאר"י החמיר בזה מאוד כמבואר בע"ח (שער לא-רצופים וז"ל פ"ב)] או כשיש בזה חציצה לנטילת ידיים וכדו' חייב ליטול אפילו ברח". ועל כן נראה שאף אם שכח והתחיל לגזוזם, אינו חייב להפסיק ורשאי להמשיך ולגזמור הכל, וכן כתב האשל אברהם (בטשטאט, סי' תנ"ד ציפורניים).

שאלות בהלכה:

2917936@gmail.com

rav@abiryaakov.com | 8 שולוח 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

בשבוע שעבר לויתי מידידי סכום כסף גדול לחודשיים. אתמול נסעתי בכביש, ובאמצע הדרך ראיתי את המלוה נוסע במהירות מאחורי. היה נראה שהוא ממר מאוד ורציתי לתת לו לעקוף אותי. יש לציין שלנהג אחר לא הייתי נותן לעקוף. האם יש בזה חשש ריבית, או שמותר מכיוון שזו הנאה שאינה שווה ממון?

**בעקבות התשובה על מנהג השכירים
בהפסקות בזמן העבודה, הננו להביא
שאלות נוספות שהתעוררו בדיני פועלים**

קיבלנו עובדת לעבודה בעסק. בעת קבלתה שרר עומס ניכר, ועל כן הוטלו עליה בעיקר משימות של מכירות טלפוניות ושירות לקוחות. לאחר זמן פחת העומס, ובשעות רבות במהלך יום העבודה היא מצויה בבטלה, בעיסוקים פרטיים במחשב ובשיחות שאין מענייני העבודה, והכל על חשבון זמן העבודה. ביקשנו ממנה כי בשעות הפנויות תעסוק גם במשימות נוספות הנצרכות לעסק, כגון אריזת כליילוט וסידור מוצרים, שאינם עבודות קשות או חריגות. העובדת מתנגדת לכך, בטענה

לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת. צריך התרה, ויפתח בחסרה ומתחרט שנהג כן לשם נד'. ולכן במעשה שלפנינו, אף שרוצה להמשיך לעמוד במנהגיו ראוי שיתיר את נדדו וימשיך לעשות כן 'כל'ל נד', וכדי כן נדד שרד אדם על עצמו מפסק השו"ע (שם סי' ס"ט) שטוב שישאל על נדדו, וטעם הדבר הוא כדי שלא ישכח ויעבור על נדדו, כמו שכתב הרמב"ם (נדרים פ"ג ה"ה): 'ואם עבר ונדר מצוה להשאל על נדדו, כדי שלא יאמר משולל לפני', וכן נראה בספר חסידים (סי' אלף צה). אמנם ראה ברוב"ז (שנוטפות פי' ה"ב) שכתב שאם ראה לו שיהיה צורך במשולל, יכול לקיים את נדדו. 4 בשו"ע (יור' סי' ס"ה) כתב: 'לא יאמר המלוה ללוה הודיעני אם בא איש פלוני ממקום פלוני'. ופירש הט"ז (פסקה) שטעם האיסור כיון שהמלוה תעה סומך על הלוואה לצוות את הלוה מפי' שהוא כנעני לו, וזו ברית דברים. וכן כתב בשו"ע הרב (ס"ו). וכתב מברכה תורה (ס"ק נה) שאין האיסור דוקא בשטמיה וילוי, אבל כשהמלוה אומר כן דרך בקשה, והרשות ביד הלוה שלא לשמוע למלוה, אין בזה איסור אפילו אם הלוה מודיעני אחר כך. ולפי זה כל שכן אם הלוה הולך ומודיע מעצמו למלוה לא שבישק כן ממנו, שאין בזה איסור כלל [ונראה שבישק יתירה (שם הערה ל) שישא מאי שנא מהקדמת שלום שאינה בדרך ציווי וואף על פי כן אסור, כמבואר בשו"ע (שם סי' א)]. אמנם בשו"ת בית דוד (שאלונקי, סוף סי' עט, יור' בשלח נבזה ש"ס) כתב שאם הלוה עושה מעצמו אסור, משום שמוכח שעושה כן כדי לעשות נחת רוח למלוה. ורק כשהמלוה מבקש כן ממנו כדרך כל אדם ששואל כן מחבירו. מותר. אמנם בבית יתירה (שם הערה לה) כתב שהכל תלוי בכונת הלוה, שאם עושה כן כיון שהלוה אסור. ואם היה עושה כן אף ללא הלוואה מותר. ולפי זה במעשה שלפנינו שללא ההלוואה לא היה נותן למלוה לעוקפו ברמזו, יש לאסור.

תנאים ורשאי העובד לחזור ולתבוע פיצויים. גם לשנות למלאכה קלה נחלקו הפוסקים אם יכול לשנות אדם עדיין לא השלים את המלאכה שביניה נשכר: בהגהות מצפה שמואל ובשיירי מנחה, ובחזון יחזקאל על התוספתא (פ"ה ה') פירשו דברי התוספתא שרק אם השלים המלאכה יכול לשנות ובלבאמצע אינו יכול לשנות כלל אף לא למלאכה קלה, ובהגהות אשר"י (ב"מ פ"ה ה') מחלק בין שכיר יום שעלול סוף לשנות למלאכה כבדה למלאכה קלה, אבל בקבלן אינו רשאי. אמנם מדברי הקצות החושן (פ"ה ס"ט) משמע שבכל אופן רשאי בעל הבית לשנות ממלאכה כבדה למלאכה קלה, וכן מבואר בחזו"א (ב"מ פ"ה כג סק"ד) שבע"ב רשאי לשנות אפילו לא שלים עיבודתו כן בשכיר והן בקבלן. ואם רוצה לשנות לעבודה קשה בתוספת שכר, הרמ"א (פ"ה ס"ה ס"ב) הביא שתי דעות בזה, ובנתיבות (פ"ה שלח ס"א) נראה שנקט עיקר לדעת שהפועל חייב לעבוד בתוספת שכר, לדבריו: א. אפשר לשנות את עבודת הפועל למלאכה קלה יותר גם באמצע העבודה. ב. להחליף לעבודה קשה יותר אפשר רק אם מוסיפים לפועל בשכרו, וכל זה יכול לחזור בו ולדרוש פיצויים.

ג. עדיין העובדת חטטן שמדובר בהרעת תנאים כי היא רגילה לעבודה שמדרית וכאן המעסיק מבקש עבודה פוּתָּה אף גדר הרעת תנאים על פי הלכה הוא רק אם סוכם על עבודה חסומית, כמבואר בשו"ע (פ"ה שלח), שאז הפועל רשאי לתבוע את מה שמגיע לו אם הוא אינו מעוניין להמשיך במקום העבודה.

ד. כמבואר בדברי השו"ע (ה"ה) שרק אם סכרה למלאכה ידועה אינו יכול לשנות למלאכה כבדה, וכמו שכתב בערוך השולחן (פ"ה ס"א): לא דיבר עמו איהו מלאכה יכול ליתן לו כל מלאכה שצריך לה, ויכול לשנות ממלאכה למלאכה אפילו נתן לו בחצי היום הראשון מלאכה קלה יכול ליתן לו אח"כ מלאכה כבדה, ואפילו שי על פי עדיין מלאכה בהקלה מ"מ הרושת ביד ב' בעה"ב כיון שאל"ל המלאכה סתם אמנם גם אם שכרו סתם. ע"כ. אך שי לציון, שאם מוכח מעניינו בשעת האופיון לפי העניין לצורך מה נשכר הפועל, באופן

ת. כאשר באים לדרוש ממנה לעשות עבודות חדשות, יש לברר מה סוכם איתה בתחילת העסקתה; אם כתוב בחוזה שתעבוד בעבודה מסוימת, לא ניתן לדרוש ממנה מלאכות קשות יותר, וראה הערה⁵. אך אם כתוב שמחויבת לכל מה שהמעסיק/ממונה יטיל עליה, הוא רשאי לשנות לעבודה אחרת⁶. וכן אם נשכרה בסתם בלי לפרש לעבודה מסוימת⁷. כמובן שאין המעסיק מחויב להמשיך להעסיק אותה בכל תנאי, ולא תתכן מציאות שעובדת תתבטל והמעסיק יצטרך לשלם, אך אם ירצה לפטרה הוא יצטרך לנהוג בזה כמנהג המדינה לגבי כללי הפיטורין. יש להוסיף ולהעיר שמן הראוי לעגן בכתב הסכמה כבר בתחילת ההתקשרות על הרחבת תחומי האחריות, באופן זה העובדת תהיה חייבת לקחת עוד דברים ולא לשבת בטל⁸.

עובד שואל: כאשר נוצר זמן פנוי במהלך שעות העבודה, האם מוטלת על העובד החובה לפנות אל המעביד, ליידעו שנותר לו זמן פנוי ולברר ממנו אילו משימות נוספות עליו לבצע; או שמא האחריות לכך מוטלת על המעביד, וכל עוד לא הוטלה עליו משימה חדשה בפירוש - רשאי העובד לשהות בבטלה ולהתעסק בענייניו הפרטיים?

ת. בשולחן ערוך נפסק כי הפועל מוזהר שלא להתבטל במלאכתו מעט כאן ומעט כאן, אלא

אם שכר פועל לצורך ניקיון ביתו, יכל לשנותו לעבודת סבלות למרות שלא דובר בפירוש ששכרו לניקיון. והנה נבדוק דין, אם טוענת האשה שהסקתה באריות קרטונים וארגזים נחשב לבזיון עבודה, מצינו בפוסקים שאין זו טענה, וכן שאין רב דבר הנוגד את צניעות אשה. וראה במנחת פתי (ש"ל ט"א) ש"בא משות' מהר" ברוגא (ס' זכר) שהשוכר משרתת בתולה אינו יכול לכופה שתלך לשוק 'דכל כבודה בת מלך פנימה', והביא מפירוש התורה לר' עקב בר אשר ז"ל (הגדיר) שפירש הכתוב (סמות כ' א) ל' אצא כצאת העבדים', שיש מפרשים שלא ילחנה כצאת מלכתא, אלא כצאת ממנובת. וכן כתב בדעת זקנים מבעלי התוס' בשם הרמב"ע (פס), ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד פ"ח ר"ח אות ד') כתב שמדבר רש"י (יומא כ' ד"ה א') שכח וז"ל: אם נשכרת אצל אדם לעבודה יוכל לא צמצם שישל עמלן, עיניו לא כנון ניפוז מלאכה שישל עמלן, עיניו לא כנון ניפוז צמיה לדברי מהר" ברוגא, שבניני הש"ן לכל כבודה בת מלך פנימה ונוגע לצניעות מדבר באינה, יכולה לעכב. אבל על בזיון בלבד, אינה יכולה לעכב. אמנם יתכן שגם רש"י אין כוונתו שיכול לעכב לכופה על מלאכה בויה רק שבדרך עצה טובה אמרו "דז"ל ש"ע וכ"כ במשנה הלכות (ח"ס פ"ח), ולכן אין טענת בזיון עילה שלא לעשות מלאכות מסוימות.

8 דבר חש"כ החפץ חיים בספרו שפת תמים (דק"ק) ראה מהנצי"ב קאבקוט את כללי העובד מול המעביד ובכך להימנע מאיסורים והצאת מכל ספק ז"ל: אתניק כאן עצה אחת, לנועת לענין אישור גזל ועושה ששכר. והיא: שכל אדם שמקבש לואשחר אחר שיעשה לו איזה פעולה בשכר, יקצוב עמו המקח בתחלה, דא לאו היה עלול מאוד להיות ותרן ועושה שכר שכר, אם לא ירצה להיות ותרן גדול בממונו שכר, לצאת מן הספק. דהלא על פי רוב יצטרף האדם למאות פעולות כב שנה, ומצוי מאוד שאחר הפעולה יש ירכוש לו האומן ובעל הבית בענין תשלום השכר. ולכשיפירו, כל אחד חושב בנפשו שהוא גנול מן השני, אך שאינו חושב לריב עמו, אלא אינו נוחל לו כל שכר שלם. ולפעמים יש ג' חריבה

עורך תורני שואל: קיימת שיטת עבודה המכונה 'פומודורו', שלפיה עובדים ברצף במשך 25 דקות ולאחריהן נוטלים הפסקה קצרה של כ־5 דקות לצורך רענון, מתוך הנחה שבאופן זה העבודה נעשית 'יעילה', מרוכזת ואיכותית יותר. האם רשאי עובד להסתמך על שיטה זו ולקבוע לעצמו הפסקות קבועות במהלך יום העבודה, אף שהדבר נעשה על חשבון זמן העבודה, בטענה שבסופו של דבר הדבר מעיל למעסיק ומשביח את תוצאת העבודה?

ת. כל היבטי הניהול נמצאים אצל המעסיק, והחלטה על שיטות וסוגי העבודה, הינה בהחלטת או לפחות בהסכמת המעסיק בלבד. לעצם השאלה בדבר שיטה זו, לא נראה שיש מנהג כזה אצל עורכים תורניים, ומלבד שיטה זו לא הוכחה כיעילה, כל עוד אין המנהג כן וגם לא סוכם שאפשר לנהוג כן, פשוט שהעורך לא יכול על דעת עצמו לחשב את דקות המנוחה כעבודה¹⁰.

ביניהם. ומדינא הוא כמנהג המדינה, לפי המקום והזמן. ואם יפחות לו אפילו פרוטה אחת מזה, יקרא עבור זה מן התורה בשם גזל ועושה שבר שכיב, ומי יוכל לאידע את מנהג המדינה בכל פעולה לפי ענינה. ובעל כרחו אם ירצה לצאת יד וכוותו בלי פקפוק שלא מוכרח תמיד לילעל למלאכה כפי מה שהוא רוצה, וזה ג"כ קשה מאוד. על כן הוצא לצאת יד שמים, יקצוב עמו בתחלה, ויצא מיד כל ספק. וגם הבעל מלאכה יוכל לו יע"י, כן אז הברירה בידו ליתן לאחר. ונפרט מאו הכי מלבד חשש גזל ועושה שבר שכיב, לאו מאד חילול השם יע"י. שאינו נכון, לאומן כפי רצונו, שהאומן יאמר שהתלמיד חכם איתן אותו.

ש"ע ח"מ סי' ש"ז. והארכנו כבר בפרשנו בעניין זה והבאנו אז לשון הרמב"ם (שפירוש פ"ה הל' י): דרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שערני עני יעבבנו כן העני מזהיר שערני יגזול מלאכת בעה"ב ויטבל מנטא בן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הפסידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה, וכן חייב לעבוד כל כחו שהרי יעבב אלא עדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביי, לפיכך נטל שער זאת אך פועלה הזה שנאמר ויפרץ האיש מנא מאד. שהפועל אסור לו להתבטל כלל ממלאכת בעל הבית. אמנם אלא הפועל מצידו אינו מתכוון להתבטל, כן שאלו שאל קיבל יד משימות דכ: שהיה עסוק בכל הזמן, והשאלה היא עד כמה הוא חייב מצידו לעדכן את המעסיק. וגורא פשוט, אמר המעסיק חושב עמך בעבודה ולכן אינו פונה אליו, ברור שמתחילה הוא חייב לעדכן את המעסיק במציאות זאת. אך אם הודמן לפנינו מציאות זו באופן דף עמי', ואו שפמיים אנו מהבטל מחוסר עבודה, והמעסיק אינו מודע לדבר, עליו לעדכנו במציאות זו.

10. ככלל ראי להלדי, כל פרט בהסכמם כתוב עם בעל הבית כח"ל, אך בלא הסכמה מפורשת אין העורך יכול לדרוש שלום על הפסוקות כאלו, בטענה שיש לטובת שניהם. וגורא אורחא נציי. כי הדבר גם אינו נכון.

נהנה בתוך מעיו. ולדבריו לכאורה פשוט שכל ההיתר הוא רק רביעית אחת בלבד, ולא כהרשב"א שכתב בהדיא להתיר גם כמה וכמה רביעיות, רק שלא בפעם אחת שמא יבלע. וגם בתרומת הדשן (סימן קנח) ביאר כהרא"ש.

ההלכה

בשו"ע (סימן תקסז סעיף א) פסק שההיתר לטעום הוא בכל הצומות מלבד בט' באב וביוה"כ, אבל הרמ"א החמיר לאסור בכל תעניות ציבור, וכתב שכן נוהגים, ובמשנה ברורה (סק"ה) ביאר שהיינו בתעניות הכתובות בנביאים, אבל תעניות שהציבור מקבלים על עצמם הרי הם כתענית יחיד (ב"י, אליה רבה, והגר"א). עוד כתב משנה ברורה (סק"ו) בשם החיי אדם (כלל קלב סעיף יט) שאם מכינים סעודת מצוה בתעניות הכתובות בנביאים יש לסמוך על דעת השו"ע המקל לטעום מעט מעט אם יש בו מלח ותבלין ולפלוט.

בשו"ע (סעיף ב) הביא מחלוקת הפוסקים אם מותר לטעום רק מעט מעט בכל פעם, ומה שנאמר עד רביעית היינו בצירוף כל הפעמים כולם, או שמותר להכניס רביעית בפעם אחת אם יכול להעמיד עצמו שלא יבלע, אמנם לא נתבאר בשו"ע אם מותר גם כמה רביעיות זה אחר זה, אבל במגן אברהם (סק"ה) ובמשנה ברורה (סק"ז) כתבו שמותר גם כמה רביעיות זה אחר זה. וכתב המשנה ברורה שמהשו"ע משמע שניתן להקל במחלוקת זו, אך בחיי אדם (שם) משמע שסבר להחמיר, ושם טעמו כי במגן אברהם הביא כמה ראשונים שסברו להחמיר שההיתר ברביעית הוא מצירוף כל הטעימות יחד.

[וראה בט"ז י"ד סימן צח (סק"ב) שכתב לחלק לענין טעימה בין תענית לשאר איסורים, ומשמע שם מדבריו שיש לחלק בין תענית דשרי אף טעימה ליקח לתוך פיו לשאר איסורים דאסור בכה"ג, וכתב בפרי מגדים שם (משב"ז סק"ב) לבאר דבריו דבאו"ח מבואר דבתענית צבור אסור לטעום ולפלוט, משמע הא ללחוך בלשונו מותר, אלמא לחיכה קיל מליתן לתוך פיו, ובזה יש חילוק, ר"ל לענין לחיכה דבתענית מותר לחיכה בלשון אף בתענית ציבור, ובאיסורין אסור. אבל ליתן לתוך פיו אף בתענית צבור אסור.

אך קשה דהא באורח חיים מבואר שכן הוא דעת הרמ"א שיש להחמיר בכל תענית ציבור שלא לטעום ולפלוט, אבל דעת המחבר דהשרי בתענית יכול לטעום כדי ובתשעה באב אסור. ומבואר דאף טעימה שרי בכל תענית ציבור, מלבד ביום הכיפורים ובתשעה באב. וכ"כ הטור. וכמו שהביא בבית יוסף דברי הש"ס בברכות. ואם כן לא א"ש דברי הפמ"ג כי אם אליבא דרמ"א.

ונראה לפרש הכוונה דגבי תענית מבואר פשוט דאין איסור בטעימה בלשון לחוד, והיינו דלא נחלקו שם אלא לענין טעימה ליקח לתוך פיו, אבל לענין לחיכה בלשון לדברי הכל שרי, ובזה הוא דיש חילוק בין תענית לשאר איסורים, דבתענית שרי לכו"ע לחיכה בלשון, משא"כ בשאר איסורים שלא

בראב"ה (תענית סימן תתסא) כתב להתיר בתעניות לכוס עצי קינמון לחוח בו את גרונו ולפלוט, וכתב דמה שנאמר בגמרא שהאוכל 'זנגביל' ביום הכיפורים פטור, אין הכונה פטור אבל אסור, שהרי מותר גם לכתחילה לכוס ולפלוט, אלא שפטור ומותר. אי נמי, שיום הכיפורים שאני ומשום שאפילו כל הנאה אסורה בו, או משום שאיסורו מן התורה, אבל בשאר כל התעניות מותר לכתחילה לכוס ולפלוט. והנה בשני הטעמים שהזכיר לגבי יוה"כ תלוי הנידון של ט' באב, שאם מטעם איסור הנאה הרי גם בט' באב אסור בהנאה, ואם מטעם שאיסור מן התורה, הרי ט' באב אסור מדברי הנביאים. ולכאורה מפשטות דבריו שלא הזכיר לאיסור רק את יוה"כ נראה שבט' באב מותר כשאר כל הצומות.

והנה בטור (או"ח סימן תקסז) הביא לדבריו בדרך הראשונה שמותר גם ביום הכיפורים, ובבית יוסף הביא לכל דבריו גם בדרך השניה שלא התיר ביוה"כ, וכתב בבדק הבית שאין דבריו נראים לו והטעם שהאוכל 'זנגביל' ביוה"כ פטור לפי שלא רק שאין בהם הנאה אלא דהם גם מזיקים לאוכלם.

מה כוללת התענית

ונמצא שנחלקו הראשונים שדעת האשכול שתענית ביסודה היא רק שלא לאכול ולשתות שזה מזין את הגוף, אבל הנאה מן המאכל והשתיה מותרת, ודוקא בט' באב ויוה"כ נאסרה גם הנאה, ולדעת הראב"ה בדרך הראשונה והטור גם ביוה"כ מותרת הנאה ורק אכילה אסורה, ואילו לדעת התוספות תענית ביסודה כוללת גם הנאה מן המאכל והשתיה, ורק תענית שבני אדם קבלו על עצמם כוללת דוקא שלא להיזון מן המאכל ושלא לרוות מן השתיה, אבל לא אסרו את ההנאה.

עד כמה מותרת הטעימה

בגמרא (ברכות שם) דנו עד כמה מותרת הטעימה, והובא שם שרב אמי ורב אסי טעמו עד שיעור רביעית. ובספר האשכול (תענית דף מט.) הביא איכא מרבנן שכתבו שבדוקא אין היתר להכניס לפיו רביעית בבת אחת, שהרי יש לו לחוש שמא יבלע מעט, ובוודאי כל נידון הגמרא הוא דוקא להכניס מעט מעט לתוך פיו, ומה ששאלו בגמרא עד כמה בהכרח היינו עד כמה מותרת הטעימה והיינו בצירוף כל הטעימות יחד, ועל זה נאמר עד רביעית. ונראה הטעם שיותר מכך הוא כבר נכנס לגדר הנאה של אכילה ושתיה, וכן כתב הרוקח (תענית סימן רט) שאין להכניס רביעית בפעם אחת, וכן כתב הערוך (ערך רביעית) וכתב שכל ההיתר ברביעית היינו מצירוף כל הטעימות יחדיו. אבל בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רסז) כתב שיכול להכניס רביעית בפעם אחת, ויכול להכניס לפיו כמה וכמה רביעיות, ומה שאסרו בגמרא טעימה של יותר מרביעית היינו בפעם אחת ומשום שיש לחוש שמא יבלע. ובחידושי הרשב"א (ברכות שם) הביא ההיתר להכניס בבת אחת עד שיעור רביעית בשם רב האי גאון.

ברא"ש (ברכות פ"ב ס"ו) כתב הטעם שאסור טפי מרביעית משום שטעימה בכמות גדולה כבר נחשבת הנאה לענין תענית, אך לא כאכילה ממש לגבי ברכה, שהרי אינו

זמן המתנה של מורה פרטית קודם תחילת השיעור

מורה פרטית העוסקת בקידום תלמידים שואלת: בהגעת לבית הספר אני מחתימה נוכחות באמצעות טביעת אצבע. לא אחת אני נאלצת להמתין זמן ממושך עד שהתלמידה נכנסת לחדר הלימוד, אף שהיא מודעת לכך שעליה להגיע אלי בזמן, ולעיתים העיכוב נובע מעיסוקים אחרים כגון משחקים וכדומה. משך השיעור שנקבע לכל תלמידה הוא ארבעים דקות. האם זמן ההמתנה קודם כניסת התלמידה נחשב כחלק משעות העבודה והשיעור, או שיש לקזז זמן זה ולמנות ארבעים דקות מלאות מרגע תחילת הלימוד בפועל?

ת. מאחר והמורה נוכחת במקום ומחויבת לעבודה, הרי זה נקרא חלק משעות העבודה.

התחסנות הגורמת להיעדרות זמנית מהעבודה

עובד במשרה קבועה שואל: אני מועסק במקום עבודתי באופן סדיר זה כמה שנים, מחויב להגיע ששה ימים בשבוע ולהשקיע בעבודתי כמיטב יכולתי. לאחרונה נחשפתי לפרסומי משרד הבריאות בדבר ההמלצה להתחסן נגד שפעת. אף שאני צעיר ובריא ובעל כושר גופני טוב, עלה בדעתי להתחסן כדי לצמצם את הסיכון למחלה קשה, ובכלל זה למנוע אפשרות של היעדרות ממושכת מהעבודה במקרה של שפעת חריפה. עם זאת, בפרסומים צוין כי תופעת לוואי שכיחה של החיסון היא תסמינים דמויי שפעת, ולעיתים אף במידה משמעותית, באופן שעלול להביא להיעדרות של יום או יומיים מן העבודה. אני מעריך שאם אפנה למעביד ואציג בפניו את הדברים, הוא יתנגד לכך, שכן קשה לו להסתדר בלעדיי בעבודה. לפיכך אני שואל: האם עליי להתחשב בעמדתו ולבקש את הסכמתו קודם להתחסנות, או שמא רשאי אני להתחסן על דעת עצמי, אף אם הדבר עלול לגרום להיעדרות זמנית מן העבודה?

ת. מאחר ומטרת החיסון היא כדי שלא יחלה, גם אם בגלל זה יעדר מעט, מותר לבצע את החיסון.¹¹

שכר על עבודה שנמחקה

עורך שואל: במהלך עבודתי על חומר שהוזמן ממנו, עסק בעריכה במשך כמה שעות, אך בשגגה לא שמר את הקובץ. לפתע אירעה הפסקת חשמל, וכל החומר שנכתב ונערך נמחק ואבד, מבלי שנשאר ממנו קובץ שניתן למסירה למזמין העבודה. האם בנסיבות אלו רשאי העורך לדרוש שכר על שעות העבודה שהושקעו, או שמא מאחר שאין בידו תוצאה מוחשית - אין לו תביעה על שכרו?

ת. מצד הדין אין העורך יכול לדרוש תשלום על שעות אלו.¹² בעניינים אלו יש גם הנהגה של לפנים משורת הדין, אך לא ניתן להורות בזה כללים, כי הדבר תלוי בעובד ובתועלת שיש למעסיק ממנו. וראה הערה¹³.

¹¹ מבואר בשולחן ערוך (ח"מ סי' ש"ד) שפועל קבלן שנתאם ולבסוף לא הביא את עבודתו לבעל הבית אינו מקבל שכר. אמנם שכר יום שעבד ובאמצע נעשה אונס, מקבל שכרו על אותן שעות שעבד אע"פ שלא נהנה בעל הבית (נתיבות שם סק"ב).

¹² מצד לפנים משורת הדין יש לדון אם יש לפצותו, כמבואר לגבי סבל ששבר (שו"ע ח"מ סי' ש"ד), שמצד לפנים משורת הדין אם הפועל עניי יש לשלם שכרו. וכן כתבו האחרונים (שו"ת מים חיים הביא בפת"ש סי' של סק"ג) כשאירע אונס והפועל לא היה יכול להשלים עבודתו, שראוי למעביד לשלם לפועל שכרו לפנים משורת הדין אם הוא איש עניי ובני ביתו תלויים בו.

בפועל מי שכותב ברצף עורך טוב יותר, וראה מה שכתב החזון איש (קובץ אגרות חז"א ח"א אגרת א) וז"ל: ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התורה האפס וההעדר זהו שעושה תורתו קריעים קריעים אסף ורוח עכ"ל.

¹³ למעשה, לא ברור שיש כאן שאלה, כי ע"פ חוקיקים על היום ראשון של חופשת מחלה אין תשלום, אמנם גם באופן שיתכן שיחסר יותר מיום אחד, מותר לו לקחת את החיסון. יש לציין לגבי מי שעושה ניתוח לייזור בעיניו וכדומה, ובעקבות הניתוח הוא נעדר מהעבודה, העניין לא מוסדר וברור בחוקיקים אם העובד יכול לדרוש חופשת מחלה על ימים אלו, ולכן ראוי לסכם את הדבר בפירוש עם המעסיק.

כותב ביד שמאל ושאר מעשיו ביד ימין

ישנם בני אדם שכותבים ביד שמאל, אך עושים הרבה מלאכות אחרות ביד ימין. כיום בעולם האבחונים מסווגים זאת שפעולות הקשורות ל'מוטוריקה עדינה' וכגון, כתיבה, ציור, ריקמה, השחלה וכל דבר המצריך דיוק ואמנות עדינה, הוא עושה בשמאל. ואילו מלאכות הקשורות ל'מוטוריקה גסה' וכגון, פעולות המצריכות כוח כהכאה בפטיש, הברגה בחוזק, סחיבה וכדו' הוא עושה בימין. נשאלת השאלה באיזו יד יניח אדם כזה תפילין?

תשובה: בגמ' (מנחות לו.) 'ישנם כמה לימודים לכך שמניחים תפילין ביד שמאל, לת"ק סתם 'יד' זה שמאל. לר' נתן ור' יוסי החורם הוקש 'וקשרתם' ל'וכתבתם', מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, וממילא הנחה בשמאל. ורב אשי אומר ממה שנאמר 'ידכה' דרשינן שמניחים על 'יד כהה'. בהמשך הובאה ברייתא שאיטר מניח בימינו מפני שהוא שמאל. ממילא נידונינו תלוי בטעמים של ר' נתן ורב אשי, שאם לומדים מ'וכתבתם' הולכים לפי כתיבה. ואם מ'ידכה' אז זה תלוי ביד החלשה. ונראה את דעות הראשונים במחלוקת זו, הטור (סי' כז ס"ו) פסק כרבינו יחיאל מפריז שהולכים לפי הכתיבה, ובבית יוסף הביא שכך כתב גם הסמ"ק, ואילו הרא"ש התרומה והמרדכי פסקו כהטעם של 'יד כהה'. ובדרכי משה כתב 'ומכל מקום נראה לי לנהוג כהטור וסמ"ק דבתראי אינו', והיינו שהולכים לפי כתיבה. בשו"ע הביא את שני הדעות ולא הכריע (ועי' בהקדמת הפמ"ג ל"ד אותיות ב' וד'), וברמ"א כתב שנוהגים כדעה השניה שהולכים אחרי הכתיבה, וכן פסקו המג"א והשו"ע הרב. אלא שלא כל הפוסקים פסקו כך, דעת הב"ח שבשביל להניח בימין צריך להיות איטר גמור, והיינו שכותב ועושה כל מעשיו בשמאל, אך כשמוחל יניח בשמאל ככל אדם (ולכאורה כן הוא גם דעת התוס' מנחות שם ד"ה מה כתיבה), וכן פסקו הארצות החיים ועוד פוסקים.

ושיטת הגר"א כשיטה הראשונה בשו"ע שהולכים לפי רוב מעשיו, ודלא כרמ"א. והמשנה ברורה לא הכריע, וציין לביאור הלכה שהביא את ידיעות הנ"ל, וכתב שנוכל להמליץ על העולם שנוהגים כהלכה, שאם ביד שכותב יכול לעשות גם שאר פעולות, אף על פי שקל לו יותר ביד השני הרי הוא נקרא שולט בב' ידיו (ולכן מניח ביד שמאל אפילו שעושה רוב מעשיו בשמאל). אך יש להעיר שכל זה בכותב בימינו, אך אם כותב בשמאל ורוב מעשיו בימין, יניח גם כן בשמאל. דעת פוסקי דורנו: האגרות משה (ח"ד סי"א) פסק כהב"ח שנקרא שולט בב' ידיו, ויניח בשמאל ככל אדם. אך דעת שאר הפוסקים [קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (ח"א ס"ד) וכן שמעתי מאחד שכן הורה לו השבט הלוי, וכן הוא בתשובות והנהגות] שיעקר ההלכה כרמ"א שזה תלוי בכתיבה, אלא שראוי שכשיגדל ויעמוד על דעתו להמליץ על שיש מקום להחמיר להניח אחרי התפילה גם על היד השניה. וההליכות שלמה הסתפק בזה. ובמכתבי מרן הפני מנחם (מכתב יס) כתב שאביו אדמו"ר ה'אמרי אמת' נהג כן.

יש לציין שלפך החיים (סקל"א) כל איטר צריך לעשות כך, ומפני שלהאריז"ל גם איטר צריך להניח בשמאל.

העולה לדינא:

דעת הרבה פוסקים שהולכים לפי הכתיבה, והכותב בשמאל יניח בימין. אך כיון שיש הרבה שחולקים יש מקום להחמיר ולהניח גם ביד שמאל אחר התפילה.

הכיפורים'. וסיים וכן נראה לי להקל למי שרגיל בכך, והראה מקום לשו"ע (או"ח סימן ד סעיף יז) שם מובאר שראוי לעשות כן קודם התפילה. והנה מהרי"ל אסר רק ביום כיפור, ואפשר שטעמו משום שאם בטעות יבלע יכשל באיסור חמור של יום כיפור, אבל בדרכי משה (סימן תקסו סק"א) כלל בשמו לאסור גם ט' באב.

ומחמת כל זה פסק החי אדם (כלל קלב סעיף ט) בדמקום צער גדול, יש להתיר אפילו בתשעה באב רחיצת הפה במים, רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה, שלא יבוא לגרונו. וביום הכפורים, יש להחמיר גם בזה בכל מה דאפשר. ובמשנה ברורה (ס"ק יא) הוסיף על דבריו להתיר גם במקום 'צער' לחוד, אמנם בט' אב גם לא התיר רק במקום 'צער גדול'. ויש לשים לב שהם התירו גם להכרעת הרמ"א כמנהג אשכנז שלא לשתות ולפלוט כל המשקים גם פחות מרביעית בתענית ציבור כיון שעכ"פ נהנה, ועכ"פ מחמת שאין למים טעם התירו גם ביותר מרביעית, מלבד ביום כיפור שאסרו בהחלט.

צחצוח שיניים

ומעתה יש להתיר צחצוח שיניים או במי פה, שהמים שנוצרים בצחצוח טעמים אינו ראוי לאכילה, ואין במים אלו הנאת שתיה כלל, ומה שם מרעננים את הפה ונשימה, אין לזה שייכות עם ההנאה של שתיה שנאסרה בתענית, ואם כן בתענית יחיד יש להתיר גם ביותר מרביעית, ובתענית ציבור יש להקל רק בשעת צער, ויכופף ראשו שלא יוכלו המים להיכנס לגרונו כלל, ויש להקפיד שאכן לא יהיו במים אלו הנאת שתיה כלל, ובט' באב וכל שכן ביום הכיפורים אין להקל כלל.

להלכה:

א. נחלקו הראשונים בדין טעימת המאכל בתעניות: יש שכתבו שההיתר הוא רק בתענית יחיד אבל בתענית ציבור אסור, ויש שכתבו שגם בתענית ציבור מותר מלבד ביום הכיפורים ותשעה באב. ב. בשולחן ערוך (סימן תקסו ס"א) פסק להקל בכל הצומות מלבד ביוה"כ ותשעה באב, אולם הרמ"א פסק להחמיר בכל תעניות ציבור [היינו בתעניות הכתובות בנביאים, אבל תעניות שהציבור מקבלים על עצמם הם כתענית יחיד, (משנה ברורה שם סק"ה). ג. לגבי שטיפת הפה במים בימי התענית, גם השולחן ערוך כתב שאין כשר לעשות כן בתעניות ציבור, ונאמרו כמה ביאורים באחרונים ביישוב דעתו. ד. נחלקו הפוסקים בשיעור הכמות שמותר לטעום ולפלוט, יש שכתבו שמותר רק עד שיעור רביעית, ויש שהתירו גם כמה רביעיות ביחד. אך שיזהר שלא יבלע. ה. במקום סעודת מצווה כתב במשנה ברורה להקל לטעום גם בתעניות הכתובות בנביאים ולסמוך על דעת השו"ע. ו. להלכה בנידון צחצוח שיניים מי שצריך לכך יכול להקל, מאחר ושורש הטעם לאסור טעימה הוא מחמת ההנאה, ובוה אינו נהנה מטעמים. בתענית יחיד יש להתיר גם ביותר מרביעית, ובתענית ציבור יש להקל רק בשעת צער, ויכופף ראשו שלא יוכלו המים להיכנס לגרונו כלל, ויש להקפיד שאכן לא יהיו במים אלו הנאת שתיה כלל, ובתשעה באב וכל שכן ביום הכיפורים אין להקל כלל.

הותר אלא בספק. ואה"נ דגבי תענית עוד יש שהתירו גם טעימה ליקח לתוך פיו, וכן הוא דעת המחבר.]

רחיצת הפה במים

התרומת הדשן (סימן קלח) נשאל אם מותר למי שדרכו כל בוקר לרחוץ את פיו במים לעשות זאת גם ביום של תענית. והשיב שקיבל מאחד מהגדולים שהורה להתיר ע"פ מה שדימה הנידון להתיר לטעום מן התבשיל כיון שאין בולע ממנו, והוא הדין שמותר לשטוף הפה במים בשיעור של רביעית כיון שאין בולע מהמים רק טועם. וכתב שאם כן ההיתר דוקא בתענית יחיד ולא בתענית ציבור, והיינו כדעת התוספות.

וכתב ששוב חזר והתיר מטעם אחר ואפילו יותר מרביעית, שכל האיסור ביותר מרביעית כיון שמתכוון לטעום והוא נהנה בטעימה, וביותר מרביעית נחשבת ההנאה כאכילה ושתיה ואסור, אבל המכתוב לרחוץ פיו במים אין לו כוונה כלל ליהנות מהמים, ובוה גם ביותר מרביעית אינו נחשב כשתיה ומותר אם חוזר ופולט כל המים. ועוד כתב לחלק שמים שאני שאין להם טעם והם רק מרווים את הצמא, ולכן אפילו ביותר מרביעית לא נחשב שנהנה כלל, אך כתב דמכל מקום נראה שבתעניות ציבור גם שטיפה הפה במים אסורה ואפילו שאין נהנה. ובהכרעת הדין כתב: 'ראה דבתענית צבור לא כשר למיעבד הכי ביום תעניתו, אבל בתענית יחיד שרי', ונראה דכיון שבמים אין הנאה כלל גם בתענית ציבור לא נטה לאסור ממש ורק 'שלא כשר' למעבד הכי.

בשו"ע (סעיף ג) העתיק לשון תרומת הדשן בהכרעתו, וזה לשון השו"ע: 'מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית, בתענית ציבור לא כשר למעבד הכי, אבל בתענית יחיד שרי כיון שפולט, ואפילו יש במים שרוחץ יותר מרביעית'. ומלשונו שכתב רק 'לא כשר' כתב הפרי מגדים (סק"י) לדיקק איסור גמור אין כאן.

על עיקר הכרעת השו"ע הקשו האחרונים למה אסר בכל תעניות ציבור, והרי דעתו (סעיף א) שמותר בכל התעניות ואין אסור רק בט' באב ויוה"כ. ובמגן אברהם (סק"ו) יישב שכל דברי השו"ע כאן הם רק בחידוש של תרומת הדשן להתיר מים יותר מרביעית, וגם דין זה דוקא בתענית יחיד, אבל בתענית ציבור הגם שפחות מרביעית מותר יותר מרביעית אסור, וכן כתב ליישב באליה רבה (סק"ה) ואך שהוא דחוק. ובאמת שדבריהם צריכים ביאור, כיון שיותר מרביעית אסור גם תענית יחיד, ואפילו הכי מותר במים, מדוע בתענית ציבור שלדעת השו"ע מותר בפחות מרביעית, יהיה אסור מים ביותר מרביעית. וכן הקשה במאמר מרדכי (סק"ב) וכתב שהשו"ע נקט את לשון תרומת הדשן, ובוודאי שלדעת השו"ע עצמו מותר גם בתענית ציבור מלבד תעניות ט' באב ויוה"כ וכמו שנתבאר בשו"ע (סעיף א). ועוד הציע לחלק שבשטיפת הפה יש יותר חשש שמא יבלע, ולכן אסר בתענית צבור יותר מרביעית.

האליה רבה (שם) כתב בדעת עצמו שנראה לו להקל לגמרי במים יותר מרביעית גם בתענית ציבור, והביא מה שכתב בספר מנהגי מהרי"ל (ריש תענית): 'שאלו לפי מהרי"ל אם מותר לשפשף פיו בקם ממטתו ביום התענית, והשיב דהוא אינו מונע מלעשות, אך כופף צוארו שלא יזובו המים לגרונו, וחס ושלום לעשות כן ביום

אופן סלסול הפיאאות בשבת

א. בסלסול הפיאאות בשבת יש ליזהר לסלסל שיהא באופן המותר וע"י זה יקיים מצוות התנאה לפניו במצות בהידור רב, ולכך צריכים לתת לב ביותר שלא יבוא לעבור שום איסור שאסור לעשות בשבת, ובפרט בג' איסורים דלהלן: איסור בונה, איסור גוזז, איסור סחיטה.

איסור בונה

ב. בשו"ע (סי' ש"ג סכ"ו) מובא שאסור לקלוע שערות בשבת משום דמיי לבנין, וכמו שמצינו שיש מקומות שקורים 'לקליעה' בינתא, ופסקינן שאיסורו היא אינו אלא מדרבנן מפני שאינו בנין ממש אלא היא דומה לבנין (מ"ב סקפ"ב), וכן לסתור הקליעה אסורה בשבת משום שהיא דומה לסותר (שו"ע שם).

ג. עוד מובא בשו"ע (שם) מחלוקת המחבר והרמ"א אם מותר לחלוק השערות היינו שמחלקים השער לכאן ולכאן ועושים שביל באמצע, המחבר סובר שמותר לחלוק השערות, והרמ"א סובר שבבלי אסור לחלוק משום חשש תלישת השערות אבל באצבעו נהגו להקל (מ"ב סקפ"ד), כיון שאין חשש תלישת שער אלא בכלי, ודעת המחבר שמתיר היא כיון שאין מתכוונים לזה ואין כאן פסיק רישא, וי"א שטעמו של הרמ"א הוא משום איסור בונה שעל ידי שמתקן השערות לכאן ולכאן היא כעין בונה, ולכן דוקא באצבע בעלמא נהגו להקל שתיקון כזה שנעשה ע"י אצבע אינו בכלל בונה (קצוה"ש סי' קמו).

ד. ודנו הפוסקים אי בסלסול הפיאאות שייך איסור בונה אי משום דמיי לקולעת שער אי משום דמיי להחלקת שער, איכא פוסקים שמדמים סלסול לקליעה (תפארת ישראל על משניות) וכן הוא בשו"ת מנח"י (ח"א סי' פ), ויש שמדמים סלסול הפיאאות להחלקת שיער (קצוה"ש), ויש שאומרים שאין כלל איסור בונה בסלסול הפיאאות אם אינו דרך קליעה (שו"ת מהרש"ם ח"ח סי' נד).

ה. למעשה נפסק בקצוה"ש שאלו אנשים ששיש להם פיאאות מסולסלים ואינו בונה סלסול חדש אלא מוסיף קצת על הסלסול, מותרים הם לשזרם ולקבץ פיאותיהם לייפותם קצת כדי שלא יאה מפורות ומסדרן ע"י סיבוב אחד או שתיים שאין זה בגדר בנין כלל, וזה לימוד זכות גדול על הנוהגים להקל.

ו. ואין נפקא מינה באיסור זה בין אנשים גדולים לילדים קטנים שאף לילדים אסור לסלסל משום חשש בונה, ולכן אין להעמיד הפיאאות שלהם בסיכות ובקרים כדי שהפיאות יאה משוורות (מנח"י שם), אבל אם הפיאאות כבר מסולסלות ומסודרות ותוחבן בסיכות ובקרים רק כדי להחזיקן שלא יתפור השערות מותר, מפני שאינו בונה כלום אלא מעמיד המתקיים כבר.

איסור גוזז

ז. התולש שערות בשבת חייב משום גוזז (שו"ע סי' שמ ס"א), ומשום זה אסור חז"ל להחלקת שערות (מ"ב סקפ"ד) ולסרוק השערות במסרק (שו"ע סי' כדו), וכל דבר שאפשר לבוא לידי חשש תלישת שער, ולכן לסלסל הפיאאות בשבת במסרק היא איסור דאורייתא שאי אפשר שלא יתלש שערות ע"י זה, ואפילו במסרק רכה אסור לסרוק דהוי פסיק רישא (שו"ע שם).

ח. לסלסל הפיאאות בידיו מותר בתנאי שמקבץ שערותיו בנחת באופן שאין בה שום חשש שיבוא לידי תלישת השער, ואז אף אם נפל שער על ידי זה אינו חושש, שדבר שאין מתכוון מותר וכן במציאות נמי אינו צריך להיות שיפול משערותיו (מ"ב סקפ"ח), אבל אם שערותיו מסובכים ומקושרים או ששערותיו חלשות שנעקרת מהשורש בקלות אסור לסלסל פיאותיו בשבת, משום שבוודאי יבוא לידי חשש תלישה.

ט. יש למעט בשבת בסלסול הפיאאות, שאלו שרגילים לסלסל פיאותיהם כל הזמן ובכל כמה רגעים תופסים השערות ומסובבים לכאן ולכאן קרוב לפסיק רישיה שיתלשו שערות ע"י זה, וכבר כתב הגר"ח פאלאג'י על רבינו הארי"ל שפעם אחת שכח והניח ידיו על זקנו בשבת ולא הניחה עד מוצ"ש כדי שלא יגרום לתלישת שער ח"ו (קצוה"ש).

המשך בעמ' ו'

טעות בסדר ברכת כהנים

בת"ת 'צאן קדשים' שבדרום הארץ מתקיים מגיין שחרית מידי בוקר, שמתפללים שם כעשרה בחורי חמד בגיל 'בר מצוה'. יום אחד טעה הש"ץ הצעיר בברכת כהנים ובעקבותיו גם הכהן המבקר, וכשסיים להקריא את הפסוק הראשון של ברכת כהנים התחיל בטעות את הפסוק השלישי. מיד לאחר סיום הברכה התעשת החזן והבחין בטעותו, וחזר להקריא גם את הפסוק השני שדילג עליו בטעות. לאחר סיום הקראת הפסוק השני הסתפק החזן האם עליו להמשיך ולהקריא אף את הפסוק השלישי כדי שתאמר ברכת כהנים על הסדר, או שכיון וכבר בירך הכהן את העם בפסוק זה, אין לחזור עליו שוב משום 'בל תוסיף'?

תשובה: בשאלה שלפנינו יש לברר שתי עניינים: א. האם בכלל יש ענין בסדר של ברכת כהנים כפי שכתוב בתורה דוקא, והאם זה מעכב ב. האם יש חשש של 'בל תוסיף' כשחוזר על פסוקי ברכת כהנים כמה פעמים, ונבארם אחד לאחד.

בגמ' סנהדרין (:) מצאנו שנחלקו אמוראים כנגד מי מגיין הדיינים בבית דין, ולחד מאן דאמר שם הם כנגד פסוקי ברכת כהנים [שבפסוק הראשון יש ג' תיבות, ובפסוק השני ה' תיבות, ובשלישי ז' תיבות]. וכן בסוגיא דזוגות (פסחים קי). מבואר שחכמים לא חששו לזוגות בשמונה, כיון שהדבר השמיני שעושה מכוון נגד תיבת 'שלוש' שבברכה השלישית שבברכת כהנים, והוא מצטרף לטובה ולא לרעה. ויש שם שיטות שכבר בשש אין זוגות, כי תיבת 'ויחונן' מצטרפת לטובה ולא לרעה. ויש שיטות שאפילו בארבע אין זוגות, כי תיבת 'וישמר' מצטרפת לטובה ולא לרעה. ולכאורה רואים מכל הנ"ל שהסדר של הפסוקים הוא מכוון בדוקא וחלילה לשנות בזה [כל זה בדרך הפשט, וכמובן שבכל אות בתורה יש סודות גדולים].

וגם אם בגלל איה צורך רוצה לשנות את סדר הברכות, נראה לכאורה שאין לעשות כן, שהרי בברכת כהנים כתוב 'כה תברכו', ובמתן תורה גם נאמר 'כה תאמר לבית יעקב ותגידו' וגו' וברש"י שם פירש 'כה תאמר' - בלשון הזה וכסדר הזה, ואם כן גם לגבי ברכת כהנים שכתוב בה 'כה תברכו' יש לומר שצריך שתהא דוקא בסדר הזה.

וכעת נבא לברר האם יש בכך חשש של 'בל תוסיף' כשחוזר על חלק מברכת כהנים שוב [כמובן שהשאלה היא רק לגבי לחזור בברכה אחת על חלק מהפסוקים, אבל לברר כמה פעמים ביום הלכה פסוקה היא בשו"ע (קח סי' ג ובמשנה שם) שיכול כמה פעמים].

והנה מצאנו במי שמוסיף בברכת כהנים ברכה מעצמו שיש בכך איסור 'בל תוסיף', וכמו שכתב הרמב"ם (תפילה וברכת כהנים פ"ד ה"ב) וז"ל: 'אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף על שלושת הפסוקים, כגון 'ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים' וגו' וכיוצא בה לא בקול רם ולא בלחש, שנאמר 'לא תוסיפו על הדבר' וגו' עכ"ל, וכן נפסק בשו"ע. והרי שיש בהוספת עוד ברכה משום 'בל תוסיף'.

אמנם יש לדחות שם עובר על 'בל תוסיף' כיון שזה ברכה אחרת שאינה מענין הברכה, אבל כאשר חוזר על חלק מברכת כהנים עצמה אפילו באותה נשיאת כפים אין בכך משום 'בל תוסיף'. אך נראה שזה תלוי מחלוקת הראשונים לגבי לולב האם יש 'בל תוסיף' במי שלוקח שני לולבים או שני אתרוגים, שלדעת הרמב"ם (סוכה וילול פ"ה ה"ו) עובר על 'בל תוסיף', וכן דעת החינוך (מצוה תנד) שכל המוסיף ממין המצוה בשעת המצוה כגון שני תפילין כשרים, או הנוטל שני לולבים וכיוצא עובר משום 'בל תוסיף' [וראה במנחת חינוך שם שביאר את ההבדל בין מצוות אלו לבין תקיעת שופר ומצה שיכול להוסיף כרצונו, ואכמ"ל].

אולם לשיטת תוס' (ר"ה כת): והראב"ד (שם על הרמב"ם) אין באותו מין משום 'בל תוסיף' אלא במין אחר. ולפי זה יוצא לכאורה, שלשיטת התוס' שבאותו מין אין איסור ממילא גם בברכת כהנים אין איסור לכפול את אחד הפסוקים שוב, ואילו לדעת הרמב"ם שיש איסור אפילו באותו מין יש איסור לכפול עוד פעם פסוק מברכת כהנים.

אולם למעשה נראה שבמעשה הנ"ל גם לדעת הרמב"ם והחינוך אין בזה משום 'בל תוסיף', ומפני שאין כוונתו כלל להוסיף על הברכה אלא לתקן את טעותו. ולפי מה שביארנו לעיל הרי יש ענין שברכת כהנים תהיה על הסדר, ובכחאי גונא לכו"ע אין בכך משום 'בל תוסיף'.

העולה לדינא:

א. לכתחילה יש לברך ברכת כהנים כסדר הפסוקים ולא לשנות ב. אם בטעות שינה את הסדר, וכגון שאמר את הפסוק 'ישא לפני יאיר', יחזור ויברך כסדר 'איר' ואחר כך 'ישא', ואף שחזר פעמיים על הפסוק אין בכך משום 'בל תוסיף' ג. אין לחזור על פסוק סתם שלא באופן של טעות, שיש לחוש לדעות שיש בזה משום 'בל תוסיף'.

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל"
נשגב כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית,
קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים
רבני בית ההוראה

הרה"ג יצחק מאיר מורגנשטרן שליט"א
לאירוסי בנו

הרה"ג אשר זעליג ארליך שליט"א
להולדת הבת

הרה"ג ישראל זילברברג שליט"א
להולדת הנכדה

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריאות גופא ונהורא מעליא

ידוע מאמר הגמרא סנהדרין (מב.) בדבר סגולת קידוש לבנה: "החדש הזה לכם ראש חדשים" אמר ר' יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא 'החדש הזה לכם' וכתיב התם 'זה אלי ואנוהו'". לפיכך נתעורר ר' שמואל וזיזו את ילדיו לקיים המצווה מתוך שמחה והתעוררות, בנותי של ר' שמואל ששמעו את סגולת הברכה נדברו אף הם לברך הברכה אולם לא זכרו שראו אי פעם את הנשים מברכות את ברכת הלבנה על כן שאלו את אביהם האם יוכלו גם הם לברכה או שאין על הנשים לברך ברכה זו.

תשובה:

כתב המגן אברהם בסי' תכ"ו ס"ק א' דנשים פטורות מקידוש לבנה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא וכ"ה במשנ"ב ובכלל הפוסקים האחרונים, ואף שנחלקו רש"י ותוס' בברכות כ' ע"ב ד"ה בתפילה אם כלל זה נשים פטורות במצות עשה דהזמן גרמא נוהג רק במצות דאורייתא ואף במצוות דרבנן, וכך נחלקו הראשונים גם בפסחים ק"ח ע"ב, מ"מ כנראה שהשם"ה הכריע להלכה דאף במצוות דרבנן שנים פטורות ממצות עשה דהזמן גרמא.

אמנם הגר' שלמה קלוגר בחכמת שלמה שם הקשה על דברי המג"א דבאמת אין קידוש לבנה תלוי בזמן אלא בחידושה של הלבנה ולא הוי זמ"ג והרי זה כברכת שהחיינו על פרי חדש דוכי נומר דהוי זמ"ג משום שיש רק זמן מסויים שאפשר לברך על הפרי, והלא פשוט דכיון דאין זה דין בעצם הזמן אלא בחידוש הפרי אין זה בכלל זמ"ג (משא"כ בלולב ושופר ומצה וכו') ומצד עצם המשעה אפשר לקיימם בכל זמן אלא שכן ניתנה הלכות שלמצוות אלה יש זמן מוגדר ולכן הוי בכלל זמן גרמא), ולכאורה קושיא גדולה הקשה, וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"י מברכות הלכה ט"ז ה"ה הרואה לבנה בחדושה מברך בא"י אשר במאמרו וכו' ומשמע שברכת הלבנה היא ככל שיהיה שמים מברך ומודה על שראה דבר שיש בו הנאה לבריות ולא שייך בו החילוק דזמן גרמא.

ועיינו במהר"ל דיסקין בקונטרס אחרון סי' ה' אות כ"ו שכתב דברכת החמה לא הוי זמן גרמא דמה שאין מברכין עליה רק בעת ההיא אינו אלא משום דרך בשעה שרואה חמה בתקופתה מברך ואין זה תלוי בזמן אלא בתקופת החמה משא"כ "בברכת הלבנה אחר חצי החדש אף שהיא במילוי זה מ"מ אין מברכין ותלי בזמן". אומנם קשה לדרת לסוף דעתו, והלא גם בלבנה, אין מברכין על הלבנה אלא על חידושה, וכשהלבנה במילוי שוב אין היא מתחדשת, וא"כ הוי ממש כמו ברכת החמה דמברכין רק ברואה חמה בתקופתה, ומשום"כ אין היא זמ"ג, וכן גם בלבנה שאין מברך אלא הרואה לבנה בחדושה דמברכין על הלבנה עד שיאתו לאורה, ומסתבר א"כ כסברת הגרש"ק ויש ראייה לדבר זה מסידור הדברים ברמב"ם שכתב מיד לאחר ברכת הקשת ושאר ברכות של שבח הדומות לה ומשמע דהוי כשאר ברכות ההודאה.

אמנם הגרש"ק השלים את דבריו במקום אחר, וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, בשו"ת האלף לך שלמה סי' קצ"ג, שם ביאר באופן נפלא את דברי הגמ' בסנהדרין מ"ב ע"א "א"ל ר' אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים, א"ל האי נשי דידן נמי מברכי, אלא כדר' יהודה אמר רב אשר במאמרו ברא שחקים וכו'", וכבר נתקשו האחרונים בכונת רב אשי ובמג"א כתב דאפשר דלאו דוקא נטק נשי דידן עיי"ש. וכתב הגרש"ק בדאמת יש שני ענינים שונים בברכת הלבנה: א. ברכה על לחידוש הלבנה, וברכה זו אין להחשיבה זמ"ג להענין גורם ולא הזמן כמבואר לעיל. ב. ברכה על המאורות ועצם מעשי בראשית, והוא שאנו אומרים "אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם" וכו', וברכה זו לא קשורה בהכרח לחידוש הלבנה אלא לכל בריאת צבא השמים, ולפי"ז אמר רב אשי אילו כל הברכה היתה רק "מחדש חדשים" על הלבנה בלבד נשי דידן נמי מברכינן, דהלא אין זה זמ"ג כמבואר, אלא ע"כ דמברכינן נמי על המאורות וצבא השמים, ואעפ"י לא מברכינן אלא בזמן מסויים ומשום כך הוי שפיר זמ"ג ונשים פטורות ממנה. ודפ"ח.

אמנם חידוש מצינו בדברי המאירי בסנהדרין שם דבאמת נקט דנשים מברכות ברכה זו ופירש את דברי רב אשי לא כתמיהא אלא כהלכה פסוקה דנשים יצאות יד"ח בברכה קצרה ברור אתה ה' מחדש חדשים עי"ש.

ואחר שקבע המג"א שנשים פטורות ממצוה זו, תמה דמ"מ למה לא נהגו לקיימה כמנהג בנות אשכנז לברך על מעשה זמ"ג כמנהגן בשופר סוכה ולולב, ורמז לשיטתו גם לגבי הבדלה בסי' רצ"ו דמצוה שכל עצמה אינה אלא ברכה, כהבדלה וקידוש לבנה אין הנשים מברכות. משא"כ בכל הני שיש בהם מעשה מצוה ומברכות עליה ע"ש.

ובשם השל"ה כתב דכיון דנשים גרמו לפגימת הלבנה אין ראוי שתברכנה עליה.
ויש מן גאוני בתראי שכתבו דכיון דצריך לצאת החוצה לקדש הלבנה לא נהגו
במצוה זו משום "כל כבודה בת מלך פנימה" עיין שלמת חיים להגרי"ח
זונפלד ח"א סי' צ"ח ובשו"ת אפרקטא דעניא ח"א סי' כ"ב (וכע"ז) כתב
החת"ם בייחודי שבת דף כ"א דנשים לא נהגו להדליק נר תחנה כמהדרין משום כל כבודה וכו',
ויסוד דברייהו דאנוניות יתיירא כבודו בנות ישראל הכשרות דווקא הידור מצוה.

העולה לדינא:

דעת המגן אברהם דנשים פטורות מקידוש לבנה כיון והוי מצות עשה שהזמן גרמא, ואמנם יש מי שתמה על הקביעה הזו, מכל מקום כך נהגו בכל תפוצות ישראל, ואפילו לאותם דעות שבנות אשכנז מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא מכל מקום לא אינם מברכות על קידוש לבנה מכמה טעמים.

איסור סחיטה

י. **סחית** שערות בשבת **היא איסורא דרבנן** ("מ"ב ס"י שכ סקנ"ה), וכן צריך ליהזר שלא לסלסל פאותיו בשבת כשהם רטובים ממים כגון לאחר טבילה, אלא ימתן מלנגוע בפאותיו עד שלא יהא רטובה באופן שטופח על מנת להטפיה והיינו שהיא רטובה כ"כ שיכולה להרטיב דבר אחר, אך במקום **צער** כגון שיש לו צער עקיצה יש אומרים שמותר לחוך בשערותיו ולא גזרו אז שחטיה בשערות (זמנחת שבת ס"ה).

יא. מחלוקת הפוסקים אי שייך סחיטה בשערות שבתוך המים י"א שאם המים חוזרים לבסוף שוב לשערות אין בהם סחיטה (שש"כ פ"ד הע' ט'), וי"א שאין נפקא מינה ובכל אופן אם סוחט שערונית בעוד שהם שקועים תוך המים או מחוץ למים שיש בזה איסור סחיטה (שו"ת קנה בשם ח"ג ס"א).

הלכה למעשה

יב. כדי שלא להיכשל בעת שמסלסל הפאות באיסורים חמורים יש לסלסלן רק באופנים דלהלן: (א) שהפאות הוא מסולסל במקצת ואינו מוסיף בסלסולם אלא בקצת כדי לייפותן. (ב) שימעט בסלסול הפאות. (ג) ששערותיו אינם מסוככים ומקושרים או חלושות. (ד) לסלסלם בנחת ולא במהירות. (ה) שלא ירא רטובה טופח על מנת להטעים.

התזת ספרי ונתינת ג'ל

יג. אסור למשוך השערות בכל מיני משחות שמחזק ומדביק השערות זו בזו משום איסור בונה (ביה"ל ד"ה לחוף), ואם מחליק השערות ע"י המשחה נוסף בזה גם איסור של ממרח (מ"ב סקס"א).

החלקת שערות

יד. כמו שביארנו שאיכא מחלוקת האחרונים טעם איסורו של החלקת השער, שי"א שהוא משום חשש תלישת שיער וזה שיטת רובא דאחרונים ולשיטתם מותר להחליק השערות של הנבות בנחת ולתחוב סיכה בשערות כדי להחזיקן באופן שליכא חשש תלישה, וכן התירו לחלוק השערות במסרק רכה, משום שבהחלקת שער ליכא חשש שמא יגרום לתלישה כשמסרק מסרק רכה, אך בתנאי שיהא מיוחדת לשבת כדי שלא יהא מחזי כעובדין דחול (מ"ב קס"ז).

טו. ו"י שטעם איסור של החלקת שערות הוא משום איסור בונה (קצוה"ש), ולשיטתו **אסור להחליק שערות הבנות** בכלי או בידי אפילו בנחת וכן אסור לתחוב סיכה כדי להחזיקן, אך להחליק השערות באצבע בעלמא מותר, כיון שתיקן כזה שנעשה ע"י אצבע אינו בכלל בונה, אבל **לסדר השערות בלי לחלוק השער לכאן ולכאן** ושביל באמצע באופן שליכא חשש תלישה מותר כיון שאינו עושה מעשה בנין, וכן מותר לעשותו במסער רכב שמייוחדת לשבת, ומותר אז אפילו לתחוב סיכה כדי שהשערות לא יהיו מפוזרות.

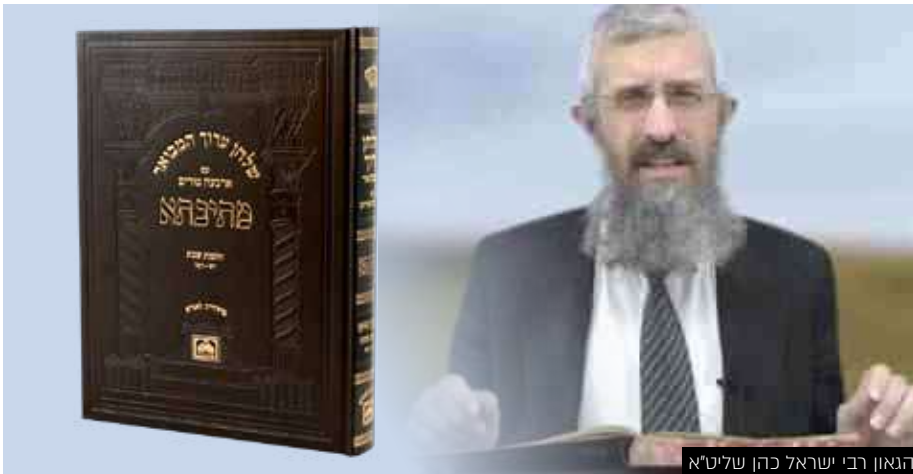
לגלגל שערות הזקן

טז. יש לזוהר כשמגלגל שערותיו שלא יהא **חשש תלישה** כיון דדמי להחלקת השערות, **וחשש בונה** ליכא כיון שרק אנשים יחידים נוהגים כן לכן אינו נקרא תיקון בשערות ולא נכלל בכלל בונה (קצו"ש), **ופשוט** שיש לזוהר שזקיניו לא יהא רטובה כשיעור שטופה על מנת להטפח.

פני היצירה

יצירת המופת ההופכת את ה'הלכה למעשה' לנחלת הכלל

הנלמד.

האחריות. בשונה מפרויקטים אחרים, כאן מדובר ב"הלכה למעשה", תחום שבו כל סטייה או שגיאה עלולה להכשיל חלילה את הרבים. משום כך העבודה נעשית בחרדת קודש ובדקדוק לפנים מדקדוק. כל מילה ואות נבחנות שוב ושוב כדי להגיע לדיוק מירבי ולנקיטת הדעת.

העורך. עבור הגאון רבי ישראל כהן, העוסק במלאכת העריכה של כרכי 'אורח חיים' והלכות שבת ופסח החמורות, העבודה היא סגירת מעגל מרגשת. כמי שזכה להתחמם לאורם של גדולי ההוראה ולעסוק בהוראת הלכה למעשה, הוא רואה בכך המשך ישיר למורשת אביו, הגאון רבי צבי כהן זצ"ל (רבה של מערב בני ברק ומחבר 'הגעת כלים', 'טבילת כלים' ועוד עשרות ספרים), שהיה החלוץ בכינוס היבול התורני לספרים מסודרים בבחינת "הלכה ברורה במקום אחד". כיום הוא ממשיך את המהפכה במסגרת 'עוז והדר', שלדבריו הוא "המפעל הגדול ביותר שהיה אי פעם בשדה הספרות התורנית". את ההצלחה הוא זוקף ל"ראש הגדול" של ראשי המפעל, הרה"צ רבי יהושע לייפער והגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ, "שהנחילו לדור מושגים חדשים לגמרי בעולם הספרים".

הנבחרת. על המלאכה מופקדים מאות תלמידי חכמים, רבנים ומורי הוראה. 'עוז והדר' השכיחה לגייס את גדולי תלמידי החכמים שבדור, הנושאים עמם מטען עצום של ידע בהלכה והיכרות מעמיקה עם ספרי הפוסקים. אוצר ידיעותיהם מושקע כולו בעריכה ובביקורת, במטרה להוציא מתחת ידם דבר מתוקן.

הגילוי. גם ללא פרסום רשמי, עולם התורה כבר "גילה את האוצר". כוללים רבים אימצו את הספרים ככלי עזר מרכזי, ורוכשים עותקים רבים מההווים "קובץ מפרשים" יסודי ללימוד הסדר היומיומי. הלומדים נעזרים בהם כסדר ומוצאים בהם מרגוע לנפשם.

מתוך הסט המוכר והמדויק של הממלכה, הנחשב למהדורה המדויקת והמשולמת ביותר בנוסחתה ובצינוניה. שאר הספרים עברו ההדרה מיוחדת לצורך פרויקט זה.

האור. גולת הכותרת היא "השולחן ערוך המבואר". הכוונה אינה רק לדברי המחבר והרמ"א, אלא גם לנושאי כליו. השולחן ערוך, הט"ז, המגן אברהם, הביאור הגר"א והפרי מגדים על שני חלקיו - מופיעים גם כמדורים נפרדים עם ביאור משולב, המגיש את הדברים בשפה ברורה ונעימה.

הפענוח. תשומת לב מיוחדת ניתנה לחיבורים המוקשים יותר. הכל מכירים את הקושי בלשונו הקצרה של המגן אברהם, בסוגיות הסבוכות של הפרי מגדים או ברמזיו של הגר"א. בסדרה שלפנינו הכל "פרוש כשמלה", ברור ומובן. צוות מיוחד של תלמידי חכמים מופלגים שקד בעמל רב לרדת לסוף דעתם ולבאר את כוונתם, עד שגם המבואות העמוקים של הפרי מגדים הפכו לנהירים.

הבירור. המדור "בירור הלכה" הוא מפעל בפני עצמו. הוא צועד סעיף אחר סעיף, קטן כגדול, מציע את מקורות ההלכה בראשונים, וסוקר את כל דברי רבותינו האחרונים. כל הקושיות, התירושים, המשא-ומתן, הדעות המסכימות והחולקות - הכל מובא "דבר דבור על אופניו".

האוצר. היקף הספרים הנסקרים במדור 'בירור הלכה' הוא עצום. העורכים ליקטו מתורתם של גדולי הפוסקים, מהידועים שבהם ועד ספרים נדירים ובלתי ידועים. כל המידע העשיר הזה עובד ונערך באופן בהיר, כך שהלומד מקבל תמונה מלאה ומקיפה של הסוגיה ההלכתית.

התמצית. כדי להקל על הלומד ולסייע לו בשינון ובחזרה, מופיע לאחר הבירור הנרחב מדור "תמצית הלכה". מדור זה מרכז את עיקרי הדברים והמסקנות העולות מתוך הדיון ההלכתי, ומאפשר סיכום מהיר ויעיל של

פרויקט הענק 'שולחן ערוך - מהדורת מתיבתא' של 'עוז והדר' משנה את פני עולם ההלכה: ספרייה שלמה בכרך אחד המגישה את הטור, השו"ע ונושאי הכלים בבהירות חסרת תקדים ובדיוק חסר פשרות

החזון. הפרויקט האדיר נולד מתוך שאיפה אחת: לכנס, לאסוף ולרכז את כל הספרות התורנית שהתחברה סביב השולחן ערוך וההלכה למעשה. המטרה היא להביא את הכל אל מקום אחד ולהציג בפני הלומדים "שולחן ערוך" במלוא מובן המילה, כשהכל נגיש, זמין ומאיר עיניים.

ההיקף. מדובר בכמות בלתי נתפסת של חומר, המאורגן בסדר מופתי. היקף הפרויקט הוא עצום בכל קנה מידה: הלכות פסח לבדן מתפרסות על פני חמישה כרכי ענק, והלכות סוכה על פני שלושה. על הלכות שבת, הנכללות בכרך אחד של משנה ברורה, צפויים להופיע כ-14 כרכים גדושים באוצרות תורה.

הספרייה. כל כרך הוא למעשה "קובץ מפרשים" שלם. הוא כולל את נכסי צאן הברזל של ההלכה: טור, שולחן ערוך, לבוש, אליה רבה, מאמר מורכבי, 'מתוק מדבש' לרבינו יהונתן אייבשיץ, שולחן ערוך הרב, משנה ברורה ותהלה לדוד, ועוד. הספרים כולם מודפסים מחדש, מוגהים ומוערים בהערות מחכמות, ללא יוצא מן הכלל.

הדיוק. בסיס המהדורה הוא הנוסח המדויק ביותר. הטור והשולחן ערוך מבוססים על המהדורות החדשות והמוגהות של 'עוז והדר', שכבר נודעו בדיוקן. גם המשנה ברורה נלקח

"עיינתי כי הם דברים
העומדים בדומו
אל עולם..."

(מועד הסכמת הרח"ק הקדושת לוי' דע"א)

תשובות החן המבואר

להדדה"ק רבי גדליה מליניץ דע"א
תלמידו אל המגיד הגדול
ממעזדיטש דע"א

בתוספת הערות וצינונים הספר כולו הוגה ע"פ
דפוסים ישנים עם חוספות ותיקונים רבים. ונערך
מחדש ונוקד בניקוד מלא עם חלוקה לקטעים.
סימני פיסוק, נוסף כותרות ביאור לכל קטע.
מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות.

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66